

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

DANIJELA ŠVAJGER

ODNOS DO DROG MED OSNOVNOŠOLSKO MLADINO
V OBČINI BREŽICE

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2008

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

DANIJELA ŠVAJGER

**ODNOS DO DROG MED OSNOVNOŠOLSKO MLADINO
V OBČINI BREŽICE**

MAGISTRSKO DELO

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Renner

Ljubljana, 2008

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Tanji Renner za strokovne nasvete in pregled besedila.

Hvala vsem mladim, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik, zapisovali svoje zgodbe, in sodelovali pri skupinskem intervjuju.

Hvala mami in tati za vse.

Hvala tudi vsem, ki so mi na kakršen koli način stali ob strani, me spodbujali in verjeli vame.

Danijela

*»Sreča je kot metulj, ki ga ne moreš uloviti,
če pa mirno obstojiš,
lahko sede nate.«*

- ANONIMO

KAZALO MAGISTRSKEGA DELA

	<u>Str.</u>
UVODNA BESEDA	13
1. Individualizacija, življenjski svet, sodobna mladina in odnos do drog	24
1.1. <u>INDIVIDUALIZACIJA</u> – značilen pojav sodobne družbe, ki pomembno vpliva na odnos mladih do drog	24
1.1.1. Refleksivna modernizacija	31
1.2. <u>VSAKDANJI ŽIVLJENJSKI SVET</u>	36
1.2.1. Fenomenološka deskripcija vsakdanjega sveta	36
1.2.2. Schutzov življenjski svet	37
1.2.3. Nekatere ključne značilnosti sveta vsakdanjega življenja	39
1.3. <u>ŽIVLJENJSKI SVET MLADIH LJUDI</u>	43
1.3.1. Opredelitev mladosti/ mladine	46
1.3.1.1. Spreminjanje mladosti v (post)moderne družbi	51
1.3.1.2. Tri (post)moderne kategorije mladosti	52
1.3.1.3. Paradoks mladosti/ mladine, ki izginja	55

	<u>Str.</u>
1.3.2. Socialna ranljivost mladih	57
1.3.3. Mladi in vrednote	62
1.3.3.1. Vpliv življenjskega stila mladih na oblikovanje »novih« vrednot	64
1.3.3.2. Vrednote sodobne slovenske mladine	66
1.4. <u>MLADI IN DROGE</u>	69
1.4.1. Kaj je droga	69
1.4.2. Razširjenost uživanja drog pri nas	71
1.4.3. Zakaj mladi jemljejo droge	74
1.4.3.1. Klasifikacije dejavnikov tveganja za uživanje drog	76
1.4.4. Družina kot najpomembnejši dejavnik preprečevanja odvisnosti	79
1.4.5. Uživanje drog kot psihosocialen proces	83
1.4.6. Tipologije uživalcev drog	87
1.4.6.1. Kaj pomeni biti odvisen	88
1.4.7. Droge in spol	89
1.4.8. Poglavitni modeli družbenega odnosa do drog	90

	<u>Str.</u>
2. Mladi in droge v občini Brežice – empirični del	93
2.1. Namen raziskave/ opredelitev predmeta raziskovanja	93
2.2. Cilji raziskave.....	93
2.3. Osnovne delovne teze raziskave	94
2.4. Uporabljene metode raziskovalnega dela	94
2.4.1. Triangulacija	95
2.4.2. Anketa med osnovnošolsko mladino v občini Brežice v šolskem letu 2005/ 2006	96
2.4.3. Življenjske zgodbe mladih iz občine Brežice	98
2.4.4. Fokusna skupina	102
2.5. Obdelava in analiza podatkov ter interpretacija le-teh	104
2.5.1. Prvi stik z drogo	105
2.5.2. Uporaba tobaka	110
2.5.3. Uporaba alkohola	115
2.5.4. Uporaba tablet (npr. pomirjeval)	120
2.5.5. Uporaba prepovedanih drog	122

	<u>Str.</u>
2.5.6. Poučenost o učinkih in posledicah uporabe drog	129
2.5.7. Odnos med mladimi in njihovimi starši	132
2.5.8. (Ne)problematicnost uživanja dovoljenih drog	134
2.5.9. Ocena o delovanju LAS-a Brežice	136
2.6. Ugotovitve in zaključki raziskave	137
2.6.1. Ugotovitve ankete	137
2.6.2. Ugotovitve iz analize zgodb	140
2.6.3. Sklepne misli analize fokusne skupine	142
ZAKLJUČEK MAGISTRSKEGA DELA	144
Literatura in viri za magistrsko delo	155
Priloge	162
Anketni vprašalnik	163
Vprašalnik (v pomoč pri pisanju zgodb)	169
Življenjske zgodbe mladih	170
Oblikovane zabeležke pri izboru relevantnih delov besedila/ zgodb	179

	<u>Str.</u>
Vprašanja za fokusno skupino & Odgovori mladih v skupinskem poglobljenem intervjuju	185
Izbor relevantnih delov izjav/ odgovorov iz skupinskega intervjuja	191
Fotografija, posneta na eni od delavnic LAS-a Brežice	193

SEZNAM TABEL v magistrskem delu

	<u>Str.</u>
Tabela 1: Število učencev po posameznik osnovnih šolah brežiške občine, ki so v šolskem letu 2005/ 2006 odgovarjali na anketni vprašalnik.	97
Tabela 2: Število in odstotki učencev, ki so poskusili prvo v življenju katero izmed v stolpcu naštetih drog.	105
Tabela 3: Število in odstotki učencev, ki jim je bila ponujena prva droga v življenju od enega izmed v stolpcu naštetih ponudnikov.	107
Tabela 4: Število in odstotki učencev, ki so iz enega izmed razlogov, navedenih v stolpcu, poskusili prvo drogo v življenju.	109
Tabela 5: Število in odstotki učencev, ki so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).	110
Tabela 6: Pogostost uporabe tobaka – število in odstotki učencev, ki kadijo oziroma so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).	112
Tabela 7: Starost mladih pri prvem kajenju tobaka – število in odstotki učencev, ki so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).	113
Tabela 8: Kraj uporabe tobaka – število in odstotki učencev, ki kadijo oziroma so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).	115
Tabela 9: Število in odstotki učencev, ki so kdaj pili alkoholne pijače (pivo, vino, žgane pijače).	116
Tabela 10: Pogostost pitja piva – število in odstotki učencev, ki pijejo pivo.	117

	<u>Str.</u>
Tabela 11: Pogostost pitja vina – število in odstotki učencev, ki pijejo vino.	117
Tabela 12: Pogostost pitja žganih pijač – število in odstotki učencev, ki pijejo žgane pijače.	118
Tabela 13: Starost mladih pri prvem poskušanju alkohola – število in odstotki učencev, ki so prvič poskusili alkohol.	119
Tabela 14: Kraj pitja alkoholnih pijač – število in odstotki učencev, ki pijejo oziroma so kdaj pili alkoholne pijače (vino, pivo in/ ali žgane pijače).	120
Tabela 15: Število in odstotki učencev, ki so kdaj jemali tablete (npr. pomirjevala).	121
Tabela 16: Pogostost jemanja tablet (npr. pomirjeval) – število in odstotki učencev, ki jemljejo tablete (npr. pomirjevala).	121
Tabela 17: Načini za doseg tablet – število in odstotki učencev, ki so z enim od v stolpcu naštetih načinov prišli do tablet (npr. pomirjeval).	122
Tabela 18: Število in odstotki učencev, ki poznajo ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge.	123
Tabela 19: Število in odstotki učencev, ki so kdaj sami poskusili katero izmed v stolpcu naštetih prepovedanih drog.	124
Tabela 20: Starost mladih pri prvem poskusu prepovedane droge – število in odstotki učencev, ki so prvič poskusili katero izmed v stolpcu naštetih prepovedanih drog.	125
Tabela 21: Pogostost uporabe prepovedanih drog – število in odstotki učencev, ki uporabljajo prepovedane droge.	126

Str.

Tabela 22: Kraj uporabe prepovedanih drog – število in odstotki učencev, ki uporabljajo prepovedane droge.	127
Tabela 23: Število in odstotki učencev, ki ljudi, odvisnih od prepovedanih drog, dojemajo na enega izmed v stolpcu navedenih načinov.	128
Tabela 24: Število in odstotki učencev, ki menijo, kje na enem izmed v stolpcu navedenih možnosti je najlažje dobiti prepovedano drogo (npr. marihuano ali hašiš).	129
Tabela 25: Število in odstotki učencev, ki menijo, da so dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet).	130
Tabela 26: Število in odstotki učencev, ki menijo, da so dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog.	131
Tabela 27: Število in odstotki učencev, za katere starši vedo, kje preživljajo prosti čas ob vikendih zvečer.	132

UVODNA BESEDA

*»Življenje je potovanje,
le da se nekateri ustavijo na prvi postaji.«*

- RUDI KERŠEVAN

Mladi živijo v današnjem času morda bolj kot kdajkoli doslej v svetu številnih možnosti in izbor. Med temi se ponujajo tudi droge. Mladi in njihov odnos do drog predstavljajo centralno temo naloge.

Mladi danes odraščajo v svetu, ki je drugačen od sveta, v katerem so odraščale generacije pred njimi. Prehod od otroštva prek adolescence do odraslosti je danes bistveno daljši, kompleksnejši in bolj negotov. Hitre družbene spremembe na področju vsakdanjega življenja so imele za posledico, da se mladi danes počutijo manj gotove in manj varne. Ni se torej spremenila adolescence, ampak narava izkušenj odraščanja. Ustrezne izbire na primer glede izobraževanja in zaposlitve so čedalje bolj pomembne, tveganje in sprejemanje tveganja pa imata v vsaki generaciji mladih večji pomen.

Ob spremembah v družbi in posledično spremembah v odraščanju so se temeljito spremenile tudi droge. Ne toliko v farmakološkem smislu kot v smislu tranzicije njihove uporabe iz obrobnih v centralne dele družbe. Droge so postale del potrošniške družbe, kjer so dobile pomembno, tako imenovano rekreativno mesto. (Sande, 2004: 9)

Droge in z njimi vse, kar predstavljajo, so postale skorajda neizčrpen vir tem in polemik, ki oblikujejo naš vsakdan. Problematika uživanja drog je v javnih razpravah še kako aktualna. Veliko je že bilo napisanega in povedanega o drogah, pa vendar je potrebno še precej dela in volje, da odgovorimo na še kakšno vprašanje v zvezi s pričujočo tematiko.

Uporaba droge je znana vse od časa najstarejših pisanih virov. Dandanes pa se – sodeč po statistiki in neredkih raziskavah na to temo – prostorsko širi in izredno povečuje. Nekateri drogo uživajo za zdravljenje (namreč tudi zdravilo je droga), duhovno vzdušje ali prijetno počutje, problem pa nastopi, kadar se uživanje le-te spremeni v zlorabljanje.

O zlorabi drog govorimo, kadar nekdo uporablja nezakonite droge ali pa uporablja zakonite droge na tvegan način, pri čemer pride do telesnih in/ ali duševnih sprememb ter celo do prizadetosti, na primer do pijanosti ali pa do vrtoglavice in bruhanja pri vdihavanju hlapov lepila. O zlorabi drog lahko govorimo tudi v primerih, ko ljudje niso pozorni na navodila in opozorila, ki jih dobijo, ko kupijo zdravila. Zaužijejo jih lahko tudi namerno v precej večjih količinah, kot jim je svetoval zdravnik. Tisti, ki zlorablajo droge, dobijo večino drog na nezakonit ali nelegalen način.

Kaj družba obravnava za zlorabljanje različnih substanc in kako, pove več o tem, kaj je družbeno sprejemljivo oziroma nesprejemljivo, ne pa tudi o tem, kaj je resnično škodljivo. Dejstvo pa je, da droge škodujejo zdravju ter razvoju (zlasti mladega) človeka, in tudi znano je, da – zopet, sodeč po neredkih raziskavah – vedno več mladih posega po teh nevarnih substancah, in – še več – da je tudi vedno več smrti zaradi prevelikih odmerkov oziroma napačne uporabe drog(e).

To, da mnogo mladih posega po tovrstnih substancah, sem izvedela tudi na preventivnih delavnicah, ki jih izvajamo po šolah krške in brežiške občine. Letos mineva že peto leto zapored, odkar prostovoljno sodelujem pri preventivnem projektu »Nam se rola brez drog in alkohola«, ki ga organizira Mladinski center Krško, in pa četrto leto zapored, odkar v okviru Lokalne akcijske skupine za preprečevanje odvisnosti od drog v občini Brežice (v nadaljevanju: LAS Brežice) vodim delavnice projekta »Žuram s prijatelji, ne z drogo!«. Primarni cilj obeh projektov je informirati in ozavestiti mlade (osmošolci ter srednješolci prvih letnikov srednjih šol iz Posavja) o učinkih in (morebitnih) posledicah drog (prepovedanih in dovoljenih drog).

V teh štirih oziroma petih letih je tako za mano že kar nekaj delavnic, ki sem jih izvedla oziroma jih preživela skupaj z mladimi, ki so mi zaupali svoja mnenja, pa tudi izkušnje in nasploh njihov vsakdanji odnos do drog. Na vsaki takšni delavnici odpremo veliko vprašanj, kot so na primer: katere droge so že poskusili; kdo jim je ponudil prvo drogo v življenju; iz katerih razlogov so poskusili prvo drogo v življenju; kako gledajo na pojav odvisnosti od drog nasploh; kako dojemajo ljudi, ki so odvisni od drog; ali je alkohol (nujno) potreben na zabavah; zakaj se mladi opijajo; in mnoga druga vprašanja.

Kot prostovoljka pri tovrstnih delavnicah sem se pravzaprav »pojaviła« povsem po naključju. Namreč že od nekdaj sem želela početi nekaj, kar bi koristilo mladim. Tako sem nekega dne zasledila oglas Mladinskega centra Krško, da iščejo prostovoljce za delo z mladimi na področju preventive z drogami. Oglasu sem se odzvala, sledilo je usposabljanje za izvajanje delavnice, in nato »akcija« – iti v razred in ozvestiti mlade ljudi o pereči problematiki. Ko sem prvič sodelovala pri izvajanju delavnice, sem imela precejšnjo tremo. Danes pa že sama usposabljam druge mlade prostovoljce oziroma prostovoljke, ki se želijo izkusiti pri tovrstnem delu.

Kot sociologinjo pa me je predvsem vedno zanimalo, zakaj mladi posegajo po tovrstnih substancah in zakaj je njihov odnos do drog takšen, kakršen je. (Vprašanje *zakaj* nasploh velja za eno ključnih vprašanj v sociologiji.)

Opređelitev predmeta raziskovanja

Namen magistrskega dela »Odnos do drog med osnovnošolsko mladino v občini Brežice«, je spoznati, kakšen je odnos mladih ljudi do drog (do prepovedanih in do dovoljenih drog) v občini Brežice. Izhajajoč iz vse splošno znane predpostavke, da »vedno več mladostnikov in mladostnic (v nadaljevanju: mladostnik) posega po drogi«, bomo analizirali stanje na področju (zlo)rabe drog med mladimi v brežiški občini. To bo naš predmet raziskovanja.

Med drugim nas bo zanimalo, kakšna je med mladimi informiranost o učinkih in posledicah drog; kakšne so pilske navade mladostnikov; ali so kdaj kadili tobak; zakaj so poskusili prvo drogo v življenju; ali so kdaj poskusili katero od prepovedanih drog; zanimalo nas bo tudi, kako dojemajo ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog; nadalje, kateri mladi posežejo po tovrstnih substancah; katere so skupne značilnosti mladostniških zasvojenecv; in ne nazadnje, kateri so dejavniki tveganja in zaščite pred drogami.

Obravnavano tematiko bomo umestili v kontekst »vsakdanjega življenja« in/ ali »vsakdanjega sveta«. Pri predstavitvi osnovnih potez le-tega se bomo oprli na fenomenološko deskripcijo vsakdanjega oziroma življenjskega sveta, kot jo je podal Alfred Schutz, ki velja za enega od ključnih predstavnikov tako imenovane »fenomenološke sociologije« – teorije, na kateri bo temeljilo pričujoče delo.

Pojasnitev relevantnosti teme raziskovanja

Droge so nevarne za vse ljudi, predvsem pa za mladostnike, ki so v obdobju odraščanja še posebej občutljivi. Upajmo, da bomo s pričujočim delom vsaj malo pripomogli k temu, da bodo postali mladostniki in njihovi starši ter bližnji bolj osveščeni in poučeni glede problematike v zvezi z drogami.

Z nalogo želimo med drugim tudi opozoriti na to, da je zavajajoča delitev drog na tako imenovane varne, trde in mehke, dovoljene in prepovedane, saj marsikdo napačno sklepa, da je alkohol kot dovoljena droga zato manj škodljiv ali celo neškodljiv.

Vemo, da pri nas prav pitje alkohola naredi več škode (na primer nasilje v družini) kot uživanje prepovedanih drog. Zanimivo je, da sta pri nas dovoljeni ravno drogi, s katerima lahko drugim najbolj škodimo, cigarete in alkoholne pijače. Kajenje tobaka je seveda osebna pravica vsakega odraslega, dokler škodljivi dim ne ogroža zdravja drugih, in ravno tako je tudi s pitjem alkohola, ki je tako pogosto povezano z nasiljem, poškodbami pri delu, prometnimi nesrečami, in še bi lahko naštevali.

Raziskave kažejo, da se zloraba drog med mladostniki povečuje in da se spreminjajo tudi njihove navade, starši pa o tem ne vedo dovolj in ne znajo preprečiti preteče nevarnosti. Družina je osnovna družbena institucija, v kateri so si njeni člani pripravljene zaradi čustvenih vezi najbolj pomagati. Zato je na moč pomembno, da so te čustvene vezi z otroki čim bolj močne. Vcepljati jim je potrebno, kaj je dobro in kaj slabo.

Naš namen je tako tudi prenesti vsem družinam sporočilo, da je družina najpomembnejši dejavnik pri preprečevanju uživanja drog. Še vedno pa, menim, na tem področju premalo naredimo. Družina in šola sta tisti ustanovi, v katerih otrok preživi največ časa, zato je potrebno starše in učitelje dovolj zgodaj seznanjati z zlorabami drog in jih vzpodbujati k preventivnemu ravnanju.

Naj sklenemo, da je tema raziskovanja relevantna z vidika (večje) osveščenosti mladih in njihovih bližnjih glede problematike v zvezi z drogami.

Drugo, kar želimo doseči s pričujočim delom, pa je utemeljiti potrebo po nadaljnem izvajanju preventivnega projekta »Žuram s prijatelji, ne z drogo!«¹, ki ga organiziramo v okviru LAS-a Brežice² in ga izvajamo na vseh osnovnih šolah brežiške občine. To sta torej cilja raziskovalnega dela.

Predstavitev vsebine magistrske naloge

Nalogo sestavljata dva dela: teoretični in empirični del. Za slednjega sem se odločila zato, ker menim, da ni teorije brez prakse – *in vice versa* –, in da se morata (nujno) dopolnjevati.

Teoretski del temelji na primerjalni analizi virov, torej na branju literature, na poznavanju teorij, avtorjev, njihovih ključnih idej in konceptov, teoretskih dilem, in podobno, na predlagano temo. Poudarek empiričnega dela naloge pa je na preverjanju določene teoretske predpostavke/ hipoteze ali domneve, ki jo postavimo v obliki raziskovalnega vprašanja (kar bomo tudi kmalu v nadaljevanju storili).

Teoretični del naloge sestavljajo štiri poglavja. Prvo poglavje se nanaša na uvodoma omenjene družbene spremembe v prehodnih mladih in individualizacijo. Drugo poglavje opredeli koncept vsakdanjega sveta. S pojmom mladih/ mladine se ukvarja tretje poglavje. Četrto poglavje naloge podrobneje predstavi mlade v odnosu do drog.

Pri drugem, empiričnem delu magistrskega dela, se bom osredotočila na mikrosfero vsakdanjega življenja. Kot predmet analize družbenih sprememb v tej sferi bodo izbrani mladi ljudje. Za izhodišče empiričnega dela naloge bomo predpostavili, da se »z *negotovostjo družbe hitrih sprememb najpogosteje srečujejo prav mladi, ki so še na poti do izgradnje svoje identitete in sveta odraslih nasploh*« (Ule, 2000).

¹ Primarni cilj preventivnega projekta »Žuram s prijatelji, ne z drogo!«, je informirati in ozavestiti mladostnike in mladostnice o vseh drogah (prepovedane in dovoljene droge), o njihovih učinkih in (morebitnih) posledicah. Gre za interdisciplinarni pristop, ki vključuje institucije, ki se s problematiko drog konkretno ukvarjajo (policija, center za socialno delo ter center za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog) in izvajalce oziroma izvajalke delavnic.

² LAS Brežice je bil ustanovljen novembra 2003 s sklepom župana na pobudo Oddelka za družbene dejavnosti Občine Brežice in Mladinskega centra Brežice. LAS je nastal iz potrebe po preventivnih dejavnostih, ki bi preprečevale nadaljnje širjenje napačne rabe in zlorabe drog ter omejile naraščanje števila zasvojenih. LAS si prav tako prizadeva za izboljšanje programov pomoči in spodbujanje novih. Namen LAS-a je celovito in medresorsko sodelovanje predstavnikov zdravstva, šolstva, socialnega dela, policije, sodstva in nevladnih organizacij pri reševanju problemov, povezanih z rabo in zlorabo drog, pri pospeševanju preventivnih projektov za preprečevanje problema odvisnosti, zdravljenje odvisnosti in socialne pomoči odvisnim od drog.

Osnovne delovne teze naloge

Osnovno raziskovalno vprašanje, na katero bo odgovorilo magistrsko delo, je: kakšen je odnos osnovnošolske mladine do drog v občini Brežice?

Spodaj navedene domneve nam bodo služile zgolj kot *orientacija* pri izboru virov oziroma literature o mladih in drogah ter pri izboru metod raziskovalnega dela naloge. Primerjalna analiza nekaterih izbranih teoretskih virov in pa kvalitativna analiza zgodb mladih ljudi ter kvantitativna analiza anketnih podatkov, pa bodo pomenili zgolj *ilustracijo* k širšim zapažanjem študij mladine.

Ponujamo naslednje teze:

- ▶ 1. TEZA: Večina osnovnošolske mladine iz brežiške občine je (že) poskusila drogo.
- ▶ 2. TEZA: Mladi v občini Brežice najpogosteje uživajo alkohol, tobak in marihuano.
- ▶ 3. TEZA: Večina mladostnikov začne jemati droge iz hedonističnih nagibov, se pravi, zaradi dobrega počutja in zabave, ali pa drogo poskusijo iz radovednosti – zanima jih torej le njen učinek.
- ▶ 4. TEZA: Uživanje dovoljenih drog je za mlade nekaj povsem vsakdanjega, in kot tako neproblematično ter nevprašljivo.
- ▶ 5. TEZA: Dejavnosti LAS-a Brežice so ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.

Uporabljene metode raziskovalnega dela

Za preverjanje domnev/ tez bomo uporabili več metod: anketo, fokusno skupino, življenjske zgodbe ter analizo sekundarnih virov oziroma znanstvene literature s področja študij mladine, drog in sodobne družbe.

V prvem, teoretičnem delu magistrske naloge bomo uporabili deskriptivno metodo. S pomočjo analize in komparacije temeljne strokovne literature bomo opredelili ključne pojme in koncepte naloge (mladi, mladina, mladost, droge, odvisnost od drog, družba tveganja, individualizacija, vsakdanji življenjski svet) ter navedli bistvene ugotovitve nekaterih ključnih avtorjev s pričujočega področja raziskovanja.

V empiričnem delu bomo teze preverjali na dva načina (oziroma s pomočjo treh metod):

A) *kvantitativno* – z metodo ankete; in

B) *kvalitativno* – s fokusno skupino ter z življenjskimi zgodbami, ki jih bodo zapisali mladi.

Za anketno zbiranje podatkov sem se odločila, ker metoda spraševanja z anketo omogoča kvantitativno obdelavo podatkov in lahko zajame večje/ veliko število ljudi (v našem primeru so to mladi ljudje iz brežiške občine).

Za populacijo osnovnošolcev sem se odločila pravzaprav zaradi treh razlogov. Prvič, preprosto zaradi lažjega dostopa do le-te. Namreč kot aktivna članica LAS-a Brežice, sem – kot že rečeno – v okviru preventivnega projekta »Žuram s prijatelji, ne z drogo!« vodja delavnic, ki jih izvajamo po vseh osnovnih šolah brežiške občine, in imam tako dostop do osnovnošolcev zaključnih razredov (v šolskem letu 2005/ 2006, ko je bila anketa izvedena, so to bili zaključni razredi devetletke).

Drugi razlog za izbrano populacijo mladih je ta, ker želim ugotoviti, kakšna je potreba po nadaljnjem izvajanju preventivnih delavnic (na temo odvisnosti od drog), ki jih izvajamo v okviru LAS-a Brežice (v šolskem letu 2006/ 2007 smo izvajali delavnice (že) tretje leto zapored). Namreč menim, da ne le, da so pričujoče delavnice dobrodošle (in družbeno koristne), še več: so (nujno) potrebne.

In tretjič, še nihče do sedaj se ni lotil raziskovanja odnosa do drog med osnovnošolsko mladino v občini Brežice. Sicer pa je na splošno znano, da raziskovalci najpogosteje analizirajo stanje na področju (zlo)rabe drog na populaciji srednješolske mladine. Le redko kdo raziskuje populacijo osnovnošolske mladine v odnosu do drog, kot da le-ta ne posega po tovrstnih substancah. Ali je res tako? To želimo ugotoviti v pričujočem magistrskem delu.

Naslednja metoda, ki jo bomo uporabili pri preverjanju domnev, so *življenjske zgodbe*. Z njo želimo podrobneje preučiti posamezne mladostnike v odnosu do drog. Sledila bo kvalitativna analiza zgodb, za katero menimo, da velja za dovolj dobro dopolnitev anketnemu zbiranju podatkov.

In ne nazadnje, uporabili bomo tudi *fokusno skupino*. Tu bomo izvedli skupinski poglobljeni intervju, ki bo zajel tiste mlade ljudi, ki bodo v fokusni skupini želeli sodelovati. Prav tako bo veljalo za zapis življenjskih zgodb: zgodbe bodo napisali tisti mladi, ki bodo to želeli. Zaradi zagotavljanja anonimnosti bodo imena mladih, sodelujočih pri raziskavi, spremenjena.

Tako bomo v empiričnem delu naloge pravzaprav uporabili tako imenovano metodo *triangulacije*. Gre za postopek oziroma obliko kombiniranja kvalitativnih in kvantitativnih metod (v našem primeru so to: metoda fokusne skupine, življenjske zgodbe ter anketa), s katerimi raziskujemo isto raziskovalno vprašanje.

Namen raziskave ne bo potrjevanje obstoječih teorij o mladih v odnosu do drog v sodobni družbi in v njihovem vsakdanjem življenjskem svetu, saj menimo, da pričujoče zgodbe mladih in rezultati ankete ne morejo potrjevati ali ovreči obsežnih anketnih in drugih raziskav mladine. Naš namen bo bil veliko bolj skromen in tisto, kar želimo doseči s kvantitativno analizo ankete ter s kvalitativno analizo vsebine zgodb ter fokusne skupine, je predvsem ilustracija k širšim teoretskim zapažanjem in ugotovitvam raziskovalcev in raziskovalk mladine kar zadeva pričajočo tematiko.

Naj pri tem še opozorimo na to, da vzorec ne bo reprezentativen. Gre za neslučajno vzorčenje, kar pomeni, da ne moremo posploševati rezultate raziskave na širšo populacijo (torej ne moremo posploševati ugotovitve raziskave na vse mlade ljudi iz brežiške občine).³ Naloga bo osredotočena na specifično populacijo – na osnovnošolsko mladino. A kljub temu menimo, da gre za dovolj dobro ilustracijo k širšim zapažanjem študij mladine kar zadeva odnosa mladih do drog (dovoljenih in prepovedanih drog). Predvsem pa bomo z uporabljenimi metodami hoteli spoznati, kakšen je odnos mladih do tovrstnih substanc v občini Brežice. Kar pa je tudi prvotni cilj raziskave.

³ O vzorčenju v kvantitativnih raziskavah in nasploh o metodah in sociološkemu raziskovanju, glej npr. v Brina Malnar, *Metode in sociološko raziskovanje*, Študijsko gradivo, 2000/ 2001.

Zavedajmo se, da magistrsko delo, ki je pred nami, ne prinaša zaključnega in celovitega sistema, kar zadeva obravnavano tematiko naloge, temveč obravnava predvsem tista odprta vprašanja, ki so v vsakdanjem življenju mladih ljudi nepogrešljiva. A kljub temu ga preberimo v upanju, da bo prispeval delček k našemu znanju o mladih in o njihovem odnosu do drog v življenjskem svetu sodobne družbe.

Se pravi, da je naš tukajšnji namen bistveno bolj omejen in konkreten: skušali si bomo ogledati, kakšen je odnos do drog med osnovnošolsko mladino v občini Brežice. To je torej cilj predlagane teme magistrske naloge.

Kar zadeva besede droga, ima le-ta lahko zelo različne pomene. V vsakdanjem življenju izraz droge pogosto uporabljamo le za nelegalne oziroma nezakonite in prepovedane droge, katerih pridelava in proizvodnja sta prepovedani, na primer za heroin, opij, kokain, LSD, ekstazi in marihuano, ter za zdravila, s katerimi je prepovedano trgovanje, na primer morfij, kodein, metadon in petantin. Vendar pa so tudi cigareti, alkohol in celo kava droge, ki pa so legalne oziroma zakonite in dovoljene, zato marsikdo nanje zmotno ne gleda kot na droge.

V skladu z vsebino magistrskega dela bomo izraz droga uporabljali za vse legalne, torej dovoljene in za vse nedovoljene droge v slovenskem prostoru. Govorili bomo o drogah kot o »snoveh, ki zaradi svojevrstne kemične sestave povzročajo spremenjeno delovanje telesa ali naše duševnosti« (Kastelic in Mikulan, 2004: 15).⁴

Ne bo odveč, če na tem mestu povemo še to, da po pregledu nekaterih virov in mnogotere literature kaj kmalu spoznamo, da različni avtorji različno pojmujejo družbo današnjega časa. Najbolj pogosto v rabi pa so naslednji termini: moderna družba, postindustrijska družba, postkapitalistična družba, potrošniška družba, družba medijev, družba znanja, informacijska družba, družba storitev, postmoderna družba, in ne nazadnje, družba tveganja.⁵ Pri obravnavi pričujoče tematike pa nam bo zadostoval izraz *sodobna družba*.

⁴ Včasih so laiki besedo droge izenačevali z besedo mamila, vendar pa se tega izraza danes vedno bolj izogibamo, saj vse droge nimajo omamljajočega učinka.

⁵ Besedica »post« (z drugimi besedami tudi: »po-«, »pozni«, »onstran«), je izraz prizadevanja, da bi doumeli vsebine, ki jih je dal v preteklih nekaj desetletjih tej besedici zgodovinski razvoj. Pojem post-industrijska družba sta prva uvedla Daniel Bell in Alain Touraine v sedemdesetih letih 20. stoletja.

Kar zadeva obravnavanja problematike psihosocialnega razvoja oseb v obdobju med otroštvom in odraslostjo, v znanstvenih besedilih pogosto zasledimo mnogotere izraze: puberteta, mladostništvo, adolescenca, mladost, mladina, itd. Glede na to, da gre pri vseh pravkar naštetih pojmi za čas, ko mlad človek išče svoj jaz, ko hrepeni po dokazovanju, ljubezni in zaupanju, bom v svoji magistrski nalogi uporabljala »mladostništvo« kot sinonim za »adolescenco«, in »mladostnika/-ico« kot sinonim za »adolescenta/-ntko«.

V nadaljevanju sledi prvi, to je teoretični del naloge, v katerem bom najprej (brez namena, da bi podala kaj več kot bežen povzetek) na kratko orisala družbo, v kakršni živimo danes, torej družbo, s katero se soočajo mladi ljudje v vsakdanjem življenju. Pogledali si bomo ključne značilnosti sodobne družbe, ki relevantno vplivajo na psihosocialni razvoj mladega človeka.

Zatem bomo šli korak dalje, in si bomo ogledali Schutzov koncept sveta vsakdanjega življenja. Osredotočili se bomo na Schutzovo zanimanje za problematiko življenjskega sveta, saj velik del njegovega dela predstavlja »analize struktur življenjskega sveta«, kjer poskuša skozi koncepte prostora in časa, pragmatičnega motiva, refleksivnosti in socialnosti osvetliti ta del naše realnosti, ki nam je tako blizu in vendar o njem vemo tako malo.

Ko se bomo seznanili z vzročnim ozadjem vsakdanjega življenjskega sveta in s temeljnimi značilnostmi sodobne družbe kot take, bomo dovolj opremljeni, da se bomo v nadaljevanju pričajoče naloge lahko lotili fenomena današnje mladine v odnosu do drog. V tem poglavju bomo opredelili in analizirali nekatere ključne pojme (mladi, mladina, mladost, socialna ranljivost mladih, droga, odvisnost, družina), ki so za obravnavano področje pomembni.

Drugi del magistrske naloge pa bo – kot že rečeno – empiričnega značaja, kjer bomo obravnavani problematiki pristopili z metodo triangulacije – z anketo, življenjskimi zgodbami ter s fokusno skupino. V okviru tega dela naloge bom podrobno predstavila raziskavo, interpretirala podatke, pridobljene v raziskavi ter podala analizo le-te.

Na koncu, čeprav ne nazadnje, velja omeniti, da se napisane življenjske zgodbe mladih ljudi, sodelujočih v raziskavi, ter zapis skupinskega poglobljenega intervjuja (»fokusne skupine«), nahajajo pod tako imenovano prilogo ob koncu naloge.

Ob koncu uvodnega dela naloge povejmo le še to, da se bomo skozi magistrsko delo srečevali predvsem z naslednjimi ključnimi termini in/ ali koncepti:

Ključne besede magistrskega dela: mladi, mladina, mladost, socialna ranljivost mladih, vsakdanji življenjski svet, fenomenološka sociologija, Alfred Schutz, naravna drža, družbena konstrukcija realnosti, vrednota, vrednostni sistem, družina, vzgoja, socializacija, droga, odvisnost od droge, dejavniki tveganja in zaščite, sodobna družba, družba tveganja, modernizacija, individualizacija, globalizacija, pluralizem, reflektivna modernizacija, anketa, kvantitativno raziskovanje, kvalitativna raziskava, metoda triangulacije, življenjske zgodbe, fokusna skupina, neslučajno vzorčenje, kvotni vzorec, nereprezentativnost vzorca, kvalitativna analiza vsebine.

Sledi prvo poglavje naloge. V njem bomo spoznali proces individualizacije, ki relevantno vpliva na odnos mladih do drog v sodobni, postmoderni družbi tveganj, kjer je tveganje postalo sestavni del življenja le-te in kjer je včasih že samo izogibanje tveganju – tvegano. Tveganje neuspeha, tveganje neizobraženosti in tveganje nepravilnih izbir so pomembni dejavniki gradnje osebnih identitet in spoprijemanja z negotovo prihodnostjo pri mladih. Takšne subjektivne izbire in občutek pogajanja v času negotovosti so rezultat individualizacije, o čemer bomo podrobneje govorili v nadaljevanju teksta.

* * *

1. Individualizacija, življenjski svet, sodobna mladina in odnos do drog

»Sodobnost je mamilo.

Več zaužijemo, več potrebujemo.»

- RUDI KERŠEVAN

1.1. INDIVIDUALIZACIJA – značilen pojav sodobne družbe, ki pomembno vpliva na odnos mladih do drog

Živimo v času neprestanih sprememb, ko drugo za drugim naglo prihaja iz rabe skoraj vse, česar smo bili vajeni prej, in ko tudi mnoge tradicionalne vrednote ali splošno razširjena gledanja na življenje za nas izgubljajo veljavo ali pa jih – četudi so nam še vedno blizu – vse bolj trga iz naših rok in odplavlja povodenj časa.

V zameno za mnoge prejšnje stvari in vrednote, ki smo jih izgubili, nam naš čas ponuja obilico materialnih užitkov, ugodnosti in pripomočkov, vendar pa nas kljub svojim presenetljivim dosežkom, ki nam jih daje v znanosti, tehniki in gospodarstvu, dokaj pogosto pušča skoraj docela praznih rok, kar zadeva globlje odgovore na vprašanja o tem, kaj so resnične in pristne življenjske vrednote, katerim bi bilo tudi v spremenjenih razmerah modernega časa vredno in treba slediti, če hočemo ohraniti pravo notranje ravnovesje in mirno gotovost o vrednosti in smiselnosti svojega življenja.

V času poznega kapitalizma, ko svet postaja vse manjši in se spreminja v »globalno vas«, je težko najti jasne zadovoljitve in prepričljive odgovore na vprašanja, kam in v kakšno prihodnost nas vodijo vse te spremembe sodobne družbe, in kakšen je pravi smisel in smoter – če le-ta sploh obstaja – ne samo našega ločenega osebnega bivanja, temveč tudi življenja človeške skupnosti, naroda, družbe, in ne navsezadnje človeštva.

Po Ulrichu Becku⁶, se vprašanja morale in vrednot umikajo *individualizmu* in *relativizmu*, zato si posameznik/-ica (v nadaljevanju: posameznik) vse bolj ustvarja svojo lastno nadaljnjo življenjsko pot, dokaj neodvisno od danega socialnega porekla. (Beck, 1992)

Beck v svojem znanem delu *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno* (1992), pojmuje sodobno družbo kot »družbo tveganja«. Tako smo po Becku v današnji družbi soočeni s številnimi riziki industrijske družbe, ki so bili sprva zanemarljivi, sedaj pa postajajo poglobljen problem. Produkti industrijske družbe so postali neobvladljivi, osamosvojili so se in predstavljajo grožnjo.

Ta tveganja, o katerih govori pričujoči sociolog, pomembno vplivajo na organizacijo in delovanje družbe. Razgrajujejo pomen starih, tradicionalnih struktur delitve znotraj družbe, kot so na primer delitve po bogastvu, spolu, starosti, itd., in vodijo v globalno povezavo družbe. S tem pa izginjajo viri zanesljivosti, po katerih se je do sedaj odvijalo vsakdanje življenje.

Ne gre zgolj za razkroj tradicionalizmov, pravi Beck, ampak vznikne dvom o osnovnih, celogonilnih premisah družbe (na primer dvom o tehničnem in znanstvenem napredku, o vsakdanjih življenjskih vodilih, ipd.) (Beck, 1992). Skratka, gre za družbene, ekonomske, politične in individualne rizike sodobne družbe oziroma – po Becku – *družbe tveganja*.

Izzivi sodobne moderne družbe izhajajo predvsem iz (nove) *individualizacije*⁷ in iz *pluralizma*, zaradi česar ljudje sami oblikujejo merila za svoje življenje. Pluralizem pomeni predvsem množico možnih izbir življenjske poti in s tem odločitev, pred katere je postavljen današnji posameznik.

Pluralistična situacija predpostavlja urbano družbo z visoko razvito delitvijo dela, z visoko diferenciacijo v družbeni strukturi in z visokim ekonomskim presežkom. Ti pogoji nedvomno prevladujejo v moderni industrijski družbi, vendar pa so vsaj na določenih območjih obstajali tudi v preteklih družbah (na primer mesta v poznem grško-rimskem obdobju).

⁶ Ulrich Beck, profesor na univerzi v Munchnu, je eden od najpomembnejših sociologov, čigar pojmi so prešli že v splošno jezikovno rabo.

⁷ Individualizacija: težnja posameznika po individualnem življenjskem slogu, po tem, da odloča o svoji izobrazbi, poklicu, delovnem mestu, kraju in načinu življenja, o zakonskem partnerju, številu otrok itn. (v Ule, 2000b: 490)

Pluralistična situacija se razvija v razmerah hitrih družbenih sprememb: pluralizem je sam po sebi pospeševalni dejavnik, ker spodbija učinkovitost tradicionalnih definicij realnosti, ki se sicer upirajo spremembam. Pluralizem spodbija tako skepticizem kot tudi inovacijo in je na ta način za samoumevno realnost tradicionalnega *statusa quo* notranje prevratniški. (Berger in Luckmann, 1988: 116)

Individualizacija ne pomeni izolacije, ali osamljenosti, ne pomeni konca neke oblike družbenega delovanja oziroma družbene povezanosti. Individualizacijo razume Beck kot »izkoreninjenje«/ »osvobajanje« (angl. *disembedding*) izpod nekega prvotnega okvira vsakdanjega življenja in vsakdanjih družbenih odnosov. (Beck, v: Beck in drugi, 1994: 13). Individualizacija tudi ne temelji na prosti izbiri individuov. Ali če uporabimo Sartrov pojem, ljudje so »obsojeni« na individualizem (v Beck, v: prav tam, str. 14).

Proces individualizacije se po Becku kaže v treh potezah:

- vse večje »osvobajanje« posameznika izpod vladavin in moči nekaterih vodilnih družbenih okvirov vsakdanjega življenja (razredne in stanovske določenosti, spolne vloge, družinske vloge);
- izguba tradicionalnih podpornih mrež in s tem povezano povečanje in individualizacija socialnih tveganj in neenakosti;
- nastajanje novih, manj vidnih, a prav tako še močnejših pritiskov k uniformiranosti življenja, podrejanju institucijam (vse večja in ves svet zajemajoča standardizacija produktov in komunikacijskih storitev, enotni standardi v izobraževanju, itd.); odvisnost od družbenih institucij, nadosebnih družbenih okoliščin: trg dela, množična potrošnja, mediji, denar, mobilnost, izobrazba, pravo. (Beck, 1992)

Drugače rečeno, individualizacija zadeva primarno tri dimenzije:

- 1.) dimenzijo osvobajanja:** osvobajanje posameznikov in posameznic od zgodovinsko predoločeni družbeni oblik, od tradicionalnih odnosov gospodovanja in oskrbovanja;

2.) dimenzijo odčaranja: izguba tradicionalnih gotovosti in transparentnosti, kako kaj storiti, izguba zaupanja v vodilne družbene norme;

3.) dimenzijo nadzora oziroma reintegracije: pojav nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, ki jih le-ti oblikujejo v skladu s svojimi osebnimi interesi, hotenji in predvsem življenjskimi stili (Beck, 1992).

Vzporedno z individualizacijo življenja se v postmoderne fleksibilni družbi, ali – po Becku – v družbi »druge moderne«⁸, tudi na ravni vsakdanjega življenja uveljavlja tako imenovana *globalizacija*⁹. Globalizacija vsakdanjega življenja se kaže predvsem v naslednjih značilnostih (Ule, v: Ule in drugi, 2000a: 32):

- menjavi življenjskih prostorov (zaradi fleksibilnosti zaposlitve, dela, turizma, spremembe življenjskega stila itd.);
- brisanju psihičnih preprek in meja med narodi, religijami, kulturami, barvami kože, kontinenti in tako dalje, in integraciji teh razlik v vsakdanjem življenju;
- mešanju več življenj, perspektiv, stilov v eni biografiji;
- novem razumevanju mobilnosti (pojavi se simbolna psihološka mobilnost v samem pojmovanju lastnega življenja in ne več zgolj zunanja mobilnost med različnimi prostori, družbenimi ravninami, državami itd.).

Danes si lahko gibljiv, ne da bi se ti bilo treba fizično premakniti iz lastnega kraja: na primer s sodelovanjem v različnih kulturah, religioznih, duhovnih praksah, s pomočjo interneta, s sodelovanjem v različnih oblikah potrošnje.

Vzporedno s temi spremembami individualizacije in globalizacije življenja se ukinja predstava o sklenjeni, dobro omejeni identiteti posameznika, ki je vezana na definiran

⁸ »Druga moderna« je termin, ki ga je v družbeno teorijo vpeljal Ulrich Beck (1986) v zameno za pojem postmoderne. Druga moderna se mu zdi ustreznejši pojem zato, ker dokončuje procese modernizacije, ki jih je začela klasična moderna. Le-ta je po Beckovem mnenju polovična moderna, ker modernizacijskih procesov ni speljala do konca.

⁹ Globalizacija je nekoliko novejši pojem. V sociologiji jo različni avtorji pojmujejo nekoliko različno. Robertson, na primer, jo opredeljuje kot »*the set of processes that yields a single world*« (Robertson v Sztompka, 1994: 86). Skratka, globalizacija je proces, s katerimi se družbeni, politični, ekonomski in kulturni odnosi razširjajo na celoto preko vseh tradicionalnih meja, in ki povezuje družbe v en sam sistem. Globalizacija predstavlja nasprotje izolaciji.

»domači kraj«. »Kraj bivanja« postaja nadnacionalen, globalen, tako kot življenje samo. Namesto pojma domačega prostora se uveljavlja pojem splošnega prostora. A vendar, nadnacionalno skupno življenje pomeni obenem večjo socialno bližino kljub geografski distanci in socialno distanco kljub geografski bližini.

Vprašanju individualizacije se je posvetil tudi sociolog Zygmunt Bauman¹⁰, ter ga predstavil v svojem znanem delu *Tekoča moderna*. Individualizacijo razume kot »preobrazbo 'identitete' iz 'danosti' v 'nalogo' in zadolževanje akterjev, da so odgovorni za izvajanje te naloge in za posledice (tudi stranske učinke) njihovega delovanja.« (Bauman, 2002: 42). Drugače rečeno, je vzpostavljanje avtonomije *de iure* (naj je avtonomija *de facto* vzpostavljena ali ne).

Bauman opozarja, da tako zdaj kot nekdanj – na tekoči in lahki stopnji moderne prav tako kakor na trdni in težki stopnji – je individualizacija usoda, ne izbira. Možnosti, da bi se v deželi individualne svobodne izbire izognili individualizaciji in odklonili sodelovanje v igri individualiziranja, prav gotovo *ni*. (Bauman, 2002: 45). Tako torej gre za širok in vse globlji prepad med položajem posameznikov *de iure* in njihovimi možnostmi, da postanejo *de facto* – to je, da prevzamejo nadzor nad svojo usodo in si izberejo, kar resnično želijo.

Podobnega mnenja, da danes *ni* več mogoče ne izbirati, sta tudi Schutzova učenca Peter L. Berger in Thomas Luckmann, le da se – za razliko od Baumana – pričujoča avtorja pri tem nanašata na koncept pluralizma, in pravita: »Pluralizem izbiro ne samo dovoljuje, temveč tudi *sili k njej*.« (Berger in Luckmann, 1999).

Beck v svoji razsvetljujoči študiji (1992) o sodobni družbi tveganja pravi:

«Nastajajo po svoji tendenci individualizirane eksistenčne oblike in eksistenčni položaji, ki ljudi silijo v to, da sami sebe – zaradi lastnega materialnega preživetja – naredijo za središče svojih lastnih življenjskih načrtov in načina življenja. /.../ V resnici človek mora izbrati in spremeniti svojo družbeno identiteto, kot tudi sprejeti tveganja tega početja.» (v Bauman, 2002: 171)

¹⁰ Zygmunt Bauman (rojen leta 1925 na Poljskem) je znan po konceptu »tekoče moderne«. »Tekočost« uporablja kot vodilno metaforo za sedanjo stopnjo moderne dobe. Današnji čas se po Baumanu nenehno spreminja, zato le stežka ohrani svojo obliko – zato izraz oziroma metafora *tekoča moderna*.

Lahko rečemo, da so procesi individualizacije, kot spremljevalni učinki sodobne moderne družbe, v sebi globoko protislovni. Po mnenju socialne psihologinje Mirjane Ule, ti procesi sicer za zdaj bolj anticipirajo spremembe, ki jih prinaša nova / ali druga / moderna, kot pa so učinek teh sprememb (glej Ule, 2000b: 485). Protislovje se torej kaže v tem – kot tudi ugotavljajo mnogi drugi avtorji –, da ne samo, da ima posameznik možnost, da odloča o sebi (o svoji izobrazbi, poklicu, delovnem mestu, kraju in načinu življenja, o zakonskem partnerju, številu otrok itn.), temveč o tem *mora* odločati.

Če posameznik ni sposoben za takšno odločanje ali je kako drugače onemogočen v tem, mora plačati ceno za svojo neodločnost in cena je predvsem nova odvisnost – od trendov, zunanjih slogov, zapovedi o načinu življenja in tako naprej.

Nova individualizacija torej ne pomeni nujno niti atomiziranja, izoliranja posameznikov niti emancipacije ali avtonomije. Če hoče realizirati svoje individualne možnosti in potencialne, potrebuje posameznik danes še »obsežnejšo socialno podporo«, pravi Mirjana Ule (v Ule, 2000b: 486). Za razvoj lastne individualnosti potrebuje eksplicitno ali implicitno pomoč, ki ga materialno in emocionalno podpira v njegovi največkrat močno podaljšani mladosti; potrebuje pomoč izobraževalnih in socialnih institucij, da lahko kompetentno sodeluje v novi informacijski in tehnološko zahtevni družbi, v kakršni živimo danes. Razviti mora socialne potrebe in sposobnosti za sodelovanje v komunikacijski mreži z drugimi ljudmi (npr. Internet).

Uletova tudi zapiše, da »individualizacija ni vnaprej negativno, ali pozitivno dogajanje«, in dodaja, »je pa vsekakor 'izziv za posameznika'« (prav tam, str. 486). Gre za izziv, ki je povezan z mnogimi obeti in tveganji. Odpravlja življenjske oblike, ki so bile značilne za tradicionalne industrijske družbe, na primer ločevanje ljudi po razredih, socialnih slojih, spolnih vlogah, starosti in nastajanju novih oblik, v katerih posamezniki sami »izdelujejo« svoje biografije. Normalna biografija tako postane »izbirna« ali »zbrkljana« (Beck, 1992). Pa ne gre le za biografijo, temveč tudi za moralne, politične in socialne odločitve posameznikov, za »izbiro« partnerskih zvez in družinske skupnosti.

Individualizacija tudi ni individualna, temveč kolektivna usoda. To pa ne pomeni, da bi se ji morali pasivno prepustiti, kot nekakšne žrtve individualizacije ali postmoderne družbe. Uspel bo samo tisti, ki bo v tem procesu našel možnosti za kreativno oblikovanje svojega življenja.

Pasivno prepuščanje individualizaciji je po ocenah Uletove pogosto v današnjem času (glej Ule, 2000b: 486). Kaže pa se paradoksalno v odpovedi individualizaciji, v posnemanju življenjskih slogov, sledenju družbenim trendom in še bi lahko naštevali.

Najbolj značilno je individualiziranje pri mladini – kot bomo videli v drugem delu teoretičnega dela magistrske naloge – , pri svobodnejšem oblikovanju spolnih identitet in delovnih vlog. Mladi, zlasti tisti s podaljšano mladostjo zaradi dolgega šolanja in tisti iz urbanih sredin z razvito mladinsko sceno, oblikujejo svoje življenjske poti, svoje medsebojne odnose in poklicne vloge vedno bolj neodvisno od generacijskih, spolnih ali sociokulturnih danosti. Ob tem pa težijo k podaljševanju »mladostniškega« življenjskega stila v odraslost, mimo ustaljenih predstav o odraslosti (v Ule, 1989: 71).

Vir problemov je tako že sama kompleksnost sodobne družbe, ki je razdeljena na številne podsisteme in vsebuje nasprotujoče se svetove. Le-ti pa slehernemu posamezniku ponujajo – ali celo vsiljujejo – množico najrazličnejših izbir. In ena od le-teh so lahko tudi droge, po katerih poseže mladostnik. Tako družba, v kateri živimo »tukaj in zdaj«¹¹, posamezniku ne nudi več enotnega družbenega okvira, ker je vključen v številne vloge tega parcialnega sveta.

Mladost je danes obravnavana – (kot bomo videli v tretjem poglavju naloge) – kot osrednja in strateška faza v življenjskem poteku, s katero se povezujejo pričajoči termini, kot so tveganje, individualizacija in negotovost (Ule in Kuhar, v: Sande, 2004: 11). S temi tremi termini poizkušamo pojasniti zmanjševanje napovedljivosti življenja, ki se kaže v tem, da danes posamezniki bolj kot kdaj prej sami kreirajo svoje življenje v procesu »pogajanj«, namesto da bi sledili vnaprej določenim determinantam življenjskih možnosti. Stare determinante še vedno vplivajo na življenje in izbire, vendar zgolj v množici individualiziranih konfiguracij, ki pomenijo diverzifikacijo poti v odraslost (prav tam, str. 11).

Poleg individualizacije pa na odnos mladih do drog pomembno vpliva še en pojav sodobne družbe, imenovan »refleksivna modernizacija«. Kaj je refleksivna modernizacija in katere so bistvene značilnosti le-te, si pogledjmo v nadaljevanju besedila.

¹¹ »Tukaj in zdaj« je sicer koncept Bergerja in Luckmanna, ki v njunem skupnem delu *Družbena konstrukcija realnosti* (1988) govorita o časovni in prostorski dimenziji današnjega sveta.

1.1.1. Refleksivna modernizacija

Teorije modernizacije¹² so produkt obdobja po drugi svetovni vojni, torej v času, ko je ponovno oživela ideja napredka in razvoja. Države, ki so se prve industrializirale (modernizirale) pogosto opredeljujemo kot »prvi« svet. V »drugi« svet uvrščamo skupino sedaj že bivših socialističnih držav Vzhodne Evrope (pa tudi Kitajsko...), v »tretji« svet pa nekatere azijske, večino afriških in južnoameriških držav, ki so bile nekdanje kolonije evropskih industrijskih držav, »prvega« sveta torej. In ravno v zvezi s »tretjim« svetom se je v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja izoblikovala »teorija modernizacije«. Med drugim se je ukvarjala tudi z vprašanjem, kateri so vzvodi in mehanizmi pospešene industrializacije, ter s tem, kako vključiti »tretji« svet v svetovno ekonomijo.

Predpostavka teh teorij je bila, da se večina človeških družb lahko modernizira na način Zahodne Evrope (in Severne Amerike). To prepričanje pa je prišlo najbolj do izraza v tako imenovani »teoriji konvergence«, ki jo je utemeljil Clark Kerr. Po njegovem mnenju je industrializacija usoda vseh družb, je pot, po kateri pravzaprav morajo vse družbe. Tako se »tretji« svet svojih problemov lahko reši edino le z industrializacijo.¹³

Govorimo o dveh vrstah, ali – bolje – fazah modernizacije: industrijska in postindustrijska modernizacija. »Industrijska modernizacija« nam pomeni prvo obdobje modernizacije, obeleženo z nastankom in ekstenzivnim širjenjem industrije, tržno-blagovnih odnosov, konfliktov med delom in kapitalom. Njeno vodilo sta kopičenje in izraba energije in moči v vseh pomenih, segmentiranje družbenih sfer in življenjskih področij (sfere dela, porabe, prostega časa in zasebnosti, javnosti), ločevanje civilne družbe in države, njen vrhunec pa je konsolidacija v porabniški družbi in socialni državi.

¹² *Modernizacija* različni avtorji v sociologiji opredeljujejo nekoliko različno. Na splošno pa pomeni določeno vrsto družbenih sprememb, in sicer prehod (preobrazbo) iz tradicionalne (predmoderne, predindustrijske) v moderno (industrijsko) družbo. Sociologi tradicionalnim družbam pripisujejo relativno samozadostnost, zaprtost in statičnost, medtem ko so moderne družbe odprte, dinamične, nenehno spreminjajoče se entitete.

¹³ V tem kontekstu govorimo o *etnocentričnem* oziroma *evropocentričnem* pristopu k svetu. Pomeni povečevanje evropske družbe in/ ali kulture kot boljše, »višje«, racionalnejše, itd., skratka, kot superiorne. Z znanstvenega vidika pa je delitev kultur na »višje« in »nižje« neutemeljena: kulture niso »višje« in »nižje«, so samo različne in zlasti v antropološkem smislu je vsaka kultura celovita, vsebuje torej vse, kar naj bi neki družbeni skupnosti omogočalo preživetje. Ali kot je zapisal Mitja Velikonja:

»Vsaka kultura je seveda enako "kulturna" kot druge, je ena in edinstvena med drugimi, ne glede na njeno množičnost, sprejetost, razširjenost, ne glede na njene zunajkulturne razsežnosti (ekonomske, politične, verske ipd.). Gre za polje različnosti, drugačnosti, ne pa za hierarhijo več/ manjvrednosti, ne/prave kulture ali celo za dilemo ne/kulturnosti.« (Velikonja, 1999: 14).

»Postindustrijska modernizacija« pa nam pomeni novo obdobje modernizacije, ki razvija gospodarstvo v skladu z ekološkimi resursi in omejitvami, gradi na sinergičnem povezovanju znanja, informacij, dela in človekovih potreb, tako da se ohranja visoka kakovost življenja in ravnotežja v okolju. Njena vodila so znanje, informiranost, kultura bivanja, preseganje socialnih, razrednih, kulturnih, spolnih in drugih omejitev, usmerjenost k posamezniku ter visoka fleksibilnost obnašanja in reagiranja na vseh nivojih družbe, od posameznika do državnih in naddržavnih institucij. (Ule, v: Ule, Mihelj, 1995, str. 50). V skladu s tem tako danes operiramo s pojmi, kot so: družba znanja, družba informacij, postmoderna (ali tudi poznomoderna) družba, družba tveganja ali rizična družba (tudi družba druge moderne) po Becku, družba tekoče moderne po Baumanu, in še bi lahko naštevali.

Ulrich Beck v *Družbi tveganja: na poti v neko drugo moderno*, zapiše: »Kaj je hrana za lakoto, je odpravljanje tveganj ali njihovo pojasnjevanje za zavest o tveganjih.« (Beck v Bauman, 2002: 265)

Beck trdi, da smo lahko kos posledicam rizične družbe in učinkom procesa modernizacije, ter predlaga radikalizacijo takšne racionalizacije sodobne družbe, ali, kot avtor *Rizične družbe* sam zapiše: »...modernizacija mora postati reflektivna.« (Beck, 1992: 2). Koncept »refleksivne modernizacije« (angl. *reflexive modernization*) sicer velja za eno od ključnih Beckovih tez – poleg teze družbe tveganja – pričujočega dela.

V delu *Reflexive Modernization*, ki je nastalo pod peresom Ulricha Becka, Anthonyja Giddensa in Scotta Lasha, Beck razume termin »refleksivne modernizacije« kot "*the possibility of a creative (self-)destruction for an entire epoch: that of industrial society.*" (Beck, v: Beck in drugi, 1994: 2). Predmet te tako imenovane kreativne destrukcije niso konvencionalne kategorije družbenih sprememb, kot so revolucija, družbena transformacija ali kriza, temveč zmagaja »zahodne modernizacije« (v Beck, v: prav tam, str. 2).

Giddensova¹⁴ študija modernizacije (1992) ima veliko začetnih skupnih točk z Beckovimi tezami, vendar jih postavlja v drugačno teoretično zgradbo, ki sloni na psihoanalizi, socialni psihologiji in sociologiji. Tudi on govori o povečanem tveganju in povečanih možnostih

¹⁴ Sodobni angleški sociolog Anthony Giddens (rojen leta 1938) je profesor sociologije na King's Colledgu v Cambridgeu in sodi med najvplivnejše sodobne sociologije in družbene teoretike. Giddens je v svoji *teoriji strukturacije* skušal premostiti prepad med »strukturnimi« in »socialnoakcijskimi« pristopi v sociologiji.

sodobne družbe, vendar za razliko od Becka, Giddens poudarja strukturne omejitve. S tem nasprotuje trditvam postmodernistom, da naj bi bila za novo epoho značilna razdrobljenost modernih institucij. Namesto tega trdi, da so v sedanjem času združevalne lastnosti modernih institucij ravno tako prisotne kot razdruževalne. (Jones, Wallace, 1992: 16)

Kar zadeva življenja v «družbi tveganja» pa Giddens pravi, da gre za preračunljiv pristop do odprtih možnosti, izbor in dejanj, najsibo pozitivnih ali negativnih, s čimer se kot posamezniki ali skupine neprestano srečujemo v sodobnih socialnih razmerah. (prav tam, str. 15)

Kot večina družbenih fenomenov, tudi modernizacija prinaša nekatere negativne vidike. Naštajmo le nekatere: Karl Marx je v kapitalizmu ugotavljal štiri oblike *alienacije* (odtujitve); Za Emila Durkheima je temeljni problem modernih industrijskih družb *anomija* (stanje breznormnosti); Modernizacija prinaša tudi tako imenovano »masovno družbo« in s tem zaton skupnosti, o kateri je govoril Ferdinand Tönnies (*Gemeinschaft*); Max Weber je zagovarjal tezo *železne kletke birokracije*; Robert Merton v teoriji strukturalne napetosti ločuje med petimi modeli adaptacije: konformizem, inovatorstvo, ritualizem, ubežništvo in uporništvo; In še bi lahko naštevali.¹⁵ A to je že druga zgodba, ki se ne tiče naše obravnavane teme.

Socioekonomske spremembe se niso dotaknile samo mladih, ampak potencialno vsakega bolj ali manj omreženega posameznika. Razkrajjanje tradicionalnih moralnih avtoritet, vpliv mednarodnih telekomunikacij in transportnih sredstev, vpliv globalnega trga na povečano izbiro proizvodov in storitev, večji poudarek na potrošnji kot na proizvodnji, spreminjanje statusa zaposlenosti in nezaposlenosti, naraščajoč tempo življenja, stiskanje prostora in časa ter preoblikovanje odnosov med razredi in spoloma ter nova formalizacija in inštrumentalizacija odnosov med posamezniki in institucijami so novi vplivi in značilnosti postmodernega obdobja (Dekleva idr., v: Sande: 2004: 12).

Vse te socioekonomske spremembe so prinesle nova do sedaj neznana ali manj izražena tveganja. Človek je postal izbira med možnostmi ali, kakor ga imenuje Beck (v Sande, 2004: 12), *homo options* – izbira namreč med življenjem, smrtjo, telesnostjo, identiteto, religijo, zakonom, starševstvom, mobilnimi telefoni, drogami itd. Vse te odločitve vsebujejo večjo ali

¹⁵ Obširneje o navedenih konceptih Karla Marxa, Emila Durkheima, Ferdinanda Tönnies, Maxa Webra in Roberta Mertona glej npr. S. Andolšek, *Uvod v zgodovino socioloških teorij*, 1996; F. Adam (ur.), *Kompendij socioloških teorij*, 1995; M. Haralambos in M. Holborn, *Sociologija: teme in pogledi*, 1999; idr.

manjšo stopnjo tveganja, ki jo je posameznik pripravljen sprejeti pri sprejemanju vlog ali pri potrošnji dobrin z globalnega trga ponudbe in povpraševanja.

Telesnost, religija, identiteta, življenje in smrt. Vse to so pojmi, ki nikakor niso novi, vendar jih je po Beckovem mnenju do neke mere spremenila individualizacija (o kateri smo govorili v prvem delu prvega poglavja naloge).

Beck (prav tam, str. 12) govori tudi o »povečanju obsega tveganj, ki jih morajo med odraščanjem prevzemati mladi. Tveganja izvirajo iz negotove, nejasne in hitro se spreminjajoče družbe, v kateri so lahko tradicionalni vedenjski vzorci in spoprijemalne strategije, ki jih starši poskušajo posredovati otrokom, celo ovira ter povečujejo obseg in težo neizbežnih tveganj«. Tveganja se ne nanašajo samo na »trda« področja (izobraževanje, družina in zaposlitev), ampak tudi na »mehkejša« področja oblikovanja identitete in »post«adolescence – moratoriju med otroštvom in odmikajočo se odraslostjo (Parker idr., v: Sande, 2004: 13).

Današnja mladina mora v spreminjajočem se svetu tvegati in do neke mere sprejeti ta tveganja kot regularno in rutinsko početje. Tveganje ni več uporništvo, ampak taktika za doseganje konvencionalnih ciljev. Rezultat sprejemanja tveganj je večja raznolikost, razpršenost in negotovost mladih, medtem ko izkusijo individualizacijo (Parker idr., v: prav tam, str. 13).

Sklenimo, da se mladi danes srečujejo z mnogoterimi možnostmi izbire med individualnimi stili, tveganji, spolnimi preferencami, načini preživljanja prostega časa, stopnjo omreženosti, vrstami drog in še čim. Prav tako pa v obdobju adolescence in postadolescence občutijo mnoge pritiske, od katerih je lahko odvisna njihova biografija. Uletova in Kuharjeva (prav tam, str. 13-14) trdita, da individualizacija pogosteje uporablja jezik izbire kot jezik možnosti, pri čemer je manj poudarka na strukturnih razlikah (in omejitvah) mladih, ki pa še vedno vplivajo na to, kako bodo izbire aktualizirane. Po njunem mnenju sodobna individualizacija proizvaja tako zmagovalce kot poražence in po eni strani omogoča večjo izbiro ter avtonomijo, po drugi strani pa večje tveganje, negotovost, stres in mobilnost navzdol.

V nadaljevanju teksta sledi drugo poglavje magistrske naloge, kjer si bomo pogledali koncept življenjskega sveta in sicer z zornega kota fenomenološke sociologije.¹⁶ Pri tem se bomo oprli na fenomenološko deskripcijo vsakdanjega sveta, ki jo je podal avstrijski filozof in sociolog Alfred Schutz. Ta deskripcija nam bo kasneje – v tretjem poglavju teoretičnega dela naloge – v pomoč pri razumevanju mladih v njihovem vsakdanjem življenjskem svetu, na katerega vplivajo številni (novi) izzivi, tveganja, dvomi in negotovosti sodobne pluralistične družbe. Namreč ravno vsakdanji svet je tisti, v katerem mladi izoblikujejo svoj odnos do drog.

* * *

¹⁶ Gre za postklasično sociološko teorijo, ki me je kot študentko sociologije že od nekdaj zanimala. V tem poglavju bomo najprej naredili krajši pregled skozi osnovni koncept fenomenologije le v toliko, da bomo boljše razumeli Schutzov opus oziroma njegov prispevek fenomenološki sociologiji in njegovo obravnavo sveta vsakdanjega življenja.

1.2. VSAKDANJI ŽIVLJENJSKI SVET

»Resnična umetnost življenja je v tem,
da najdemo čudovito tudi v vsakdanjem.«

- REARL S. BUCK

1.2.1. Fenomenološka deskripcija vsakdanjega sveta

Fenomenologija se od ostalih teorij družbenega delovanja razlikuje v toliko, da zanika možnost pojasnjevanja družbenega delovanja kot takega. Poudarja notranje delovanje človeškega duha in načine, kako ljudje klasificirajo in osmišljajo svet okoli sebe. Fenomenologi skušajo bolj razumeti pomen *fenomenov* ali stvari, kot pa razlagati, kako so se pojavili. (Haralambos, 1999: 905)

Za fenomenologe je nemogoče objektivno meriti kateri koli vidik človeškega vedenja. Ljudje osmišljajo svet, tako da ga *kategorizirajo*. Prek jezika razlikujejo med različnimi vrstami predmetov, dogodkov, dejanj in ljudi. Proces kategorizacije je subjektiven: odvisen je od mnenj opazovalca. Tako so statistični podatki preprosto rezultat mnenj tistih, ki so jih izdelali. Podatke o kriminalu, na primer, izdelajo policija in sodišča ter ne predstavljajo nič več kot mnenja posameznikov, ki so v to vključeni.

Če sociologi pripravijo svoje lastne podatke, so tudi ti podatki produkt subjektivnih mnenj, v tem primeru mnenj sociologov. Fenomenologi menijo, da je nemogoče priti do dejanskih podatkov, zato je tudi nemogoče izdelati in preveriti vzročne razlage. Največ, na kar lahko sociologi upajo, je *razumevanje pomenov*, ki jih posamezniki pripisujejo posameznim fenomenom.

Filozof oziroma fenomenolog se po Schutzu otrese vseh empiričnih navlak; odmisli vse dosedanje predstave o svetu; skratka, dvomi o vsem. – Šele to mu omogoči, da uvidi stvar samo, to je takšno, kakršna se mu kaže. V fenomenologiji ne obstaja nikakršen »strici so mi povedali«; vse to mora filozof opustiti. Schutz je zahteval avtonomnost misli in zagovarjal idejo, da je do absolutnega znanja mogoče priti le tako, da prodreš v stvar samo.

Peter Berger, eden od Schutzovih učencev, meni, da se na družbo pogosto gleda kot na lutkovno gledališče, njene člane pa prikazuje kot »majhne lutke, ki skačejo naokrog na koncih svojih nevidnih vrvic in veselo igrajo vloge, ki so jim bile določene« (v Haralambos, 1999: 24). Družba jim vceplja vrednote, norme in vloge, ljudje pa se ubogljivo odzivajo kot marionete. Fenomenologi (in tudi interakcionisti) pa mislijo, da se ljudje ne odzivajo pasivno na zunanjo družbo. Ljudi vidijo kot aktivne ustvarjalce svojih lastnih pomenov in svoje lastne družbe v interakcijah drug z drugim.

Fenomenologija predstavlja najradikalnejši odmik od »znanstvene« kvantitativne metodologije. Fenomenologi gredo dlje kot interakcionisti v tem, da zavračajo možnost izdelave vzročnih razlag človeškega vedenja. Ne verjamejo, da je možno svet objektivno meriti in klasificirati. Po mnenju fenomenologov človeška bitja osmišljajo svet, tako da mu določajo pomene in klasifikacije. Ti pomeni in klasifikacije tvorijo družbeno realnost. Onstran teh subjektivnih pomenov ni nobene objektivne realnosti.

1.2.2. Schutzov življenjski svet

V prvi vrsti in najprej mora biti predmet sociologije po Schutz *preučevanje nespremenljivih struktur socialnega oziroma življenjskega sveta*. Področje ukvarjanja s tem je Thomas Luckmann kasneje poimenoval »protosociologija« (v Andolšek, 1996: 236). Njen cilj je ugotoviti, kako ljudje sploh osmišljajo svoja izkustva.

Človek se pri svojem delovanju opira na vrsto nespremenljivih, samoumevnih predpostavk, kot je na primer ta, da posameznik svet dojema najprej kot nevprašljiv, trden in resničen in 'verjame', da bo svet tak, kot je, tudi še naprej v prihodnosti. (Schutz, 1971, 1964). Izraz, s katerim Schutz označuje te samoumevne predpostavke vsakdanjega sveta, je »*taken for granted*«. Na podlagi takih predpostavk je šele možno kakršnokoli načrtovanje.

Schutz ločuje med naravno (tudi zdravorazumsko) držo vsakdanjega (laičnega) akterja, ki živi v svojem življenjskem svetu (ali svetu vsakdanjega življenja) na eni strani, in teoretično (tudi znanstveno) držo znanstvenika na drugi. Prvi živi v svetu resničnosti, ki je nevprašljiv in sam po sebi razumljiv, medtem ko za znanstvenika to ne velja.

V knjigi *Strukture življenjskega sveta*, ki jo je na podlagi Schutzovih osnutkov dokončal in izdal Thomas Luckman, lahko že na začetku preberemo naslednje: »V naravni drži se vedno nahajam v svetu, ki je zame neprašljiv in samorazumevno 'resničen'... (ta svet) je neprašljiv temelj vseh danosti kot tudi neprašljiv okvir, v katerem se mi postavljajo problemi, ki jih moram rešiti« (Schutz/ Luckman v Adam, 1996: 43).

Tako ljudje v vsakdanjem življenju v bistvu izvajamo številne *rutine*. Gre za – kot pravi Schutz – *neracionalno delovanje*, delovanje iz navajenosti. V vsakdanjem življenju se ne sprašujemo, kako je na primer neka reč nastala, kdo jo je izumil ipd., usmerjeni smo le praktično, zanima nas le njena uporaba za doseg nekega konkretnega cilja. Po drugi strani pa, pravi Schutz, pride tudi do situacije, ko rutine ne zadoščajo, in jih tako moramo opustiti (na primer ob okvari avtomobila). Tako začnemo dvomiti in se spraševati: »Kako?«, »Zakaj?«, itd. Nastopi torej situacija, ko »*taken for granted*« postane problematičen. Schutz v tem primeru govori o situaciji krize (Schutz, 1971, 1964: 231).

Medtem ko znanstveno delovanje kot človeška dejavnost pa pomeni najpopolnejši in izvorni primer racionalne interpretacije in racionalnega delovanja. Pri tem je vsakdanje delovanje akterja mnogo manj racionalno. Takšno postane le tedaj, ko je primoran opustiti svoje rutine in navade, ko se podre družbeni svet, znotraj katerega naivno živi. In laični akter svoje življenje vedno postavi v središče takega kozmosa – družbeni svet okrog sebe razvršča glede na interese, ki jim daje večjo ali manjšo prednost.

Naj ob koncu tega poglavja še povemo, da Schutzova prizadevanja za proučevanje vsakdanjega življenjskega sveta na eni strani in fenomenološka sociologija nasploh na drugi, pomenita velik prispevek sociološkemu znanju. Schutzov opus je ne navsezadnje dokončno dobil »status sociološke klasike«. To pomeni, da na osnovi tega opusa nastajajo (nove) šole in usmeritve, da se ponatiskujejo njegova dela in da gre pri tem za oblikovanje cele infrastrukture (arhivi, študijske izdaje, izdelava natančne bibliografije, podrobne analize posameznih obdobj in vplivov, simfozij, ipd.) ter da se povečuje število citatov pri sodobnih avtorjih.

A kljub vsemu naštetemu lahko Schutzu očitamo, da ni upošteval socialno strukturnih dejavnikov in strukturne določenosti posameznikovega delovanja. Prav tako je vprašljiva empirična uporabnost fenomenoloških razlag, ki je /domnevno/ majhna.

1.2.3. Nekatero ključne značilnosti sveta vsakdanjega življenja

V zadnjih letih se je povečalo zanimanje znanosti za preučevanje vsakdanjosti, vsakdanjega sveta, vsakdanjega življenja, življenjskega sveta, življenjskega poteka, sveta vsakdanjega življenja itd. Za vse te pojme je značilno, da se nanašajo na nekaj, kar je navidezno neproblematično, samoumevno, nevprašljivo, preprosto in nepomembno. To pomeni, da vsakdanje, nepomembno in neproblematično postane nenadoma vredno vse pozornosti, resnega spraševanja in proučevanja. Rečeno drugače, »vsakdanje postane nevsakdanje, samoumevno nejasno, trivialno pomembno in vredno nove osvetlitve, neproblematično problematično« (Ule, 1993: 14).

Pri uveljavljanju vsakdanjosti kot vrednega predmeta raziskovanja so na novo ali ponovno oživele nekatere družboslovne teorije in discipline: poleg na prejšnjih straneh naloge predstavljene fenomenološke sociologije (Schutz, Berger, Luckmann idr.), tudi etnometodologija (Garfinkel), simbolični interakcionizem (Mead, Blumer idr.), družbenokritične teorije vsakdanjega sveta (Lefebvre, Habermas idr.).

Usmeritev k vsakdanjemu življenju v družbenih vedah pomeni spremembo v določanju predmeta teh znanosti. S tem, ko se izbere za glavni predmet raziskovanja vsakdanji oziroma življenjski svet, se želi doseči življenjsko bližino in konkretnost, ki sicer manjka v večini družboslovnih raziskav. (Ule, 1993: 15)

Po mnenju Draga Kosa, sociologija vsakdanjega življenja obeta prav presenetljivo zanimive analize in interpretacije vsakodnevnih rutine, to je pojavov, s katerimi se ukvarjamo vsak dan in o katerih običajno razmišljamo zgolj takrat, ko je rutina »nenadoma« prekinjena. (Kos, 1998: 6). Predmet te sociologije so torej načini konstrukcije naštetih vsakodnevnih dejanj in interpretacij, v katerih smo udeleženi prav vsi.

Vprašajmo se sedaj, kakšen svet je vsakdanji svet, oziroma kako ga opredeliti. Lahko rečemo, da je vsakdanji svet edini svet, v katerem lahko neposredno živimo. Vsakdanje življenje pa edino življenje, ki je za nas povsem aktualno in prisotno in smo zanj maksimalno odgovorni. Je namreč življenje, ki ga določajo naša dejanja naših soljudi. Vsakdanji svet pa je svet, ki leži v dosegu naših dejanj.

Mirjana Ule v svojem delu *Psihologija vsakdanjega življenja* (1993) opredeljuje vsakdanji svet na dva načina (v Ule, 1993: 23):

- 1.) kot neposredno naravno in družbeno okolico posameznika, ki je relativno konstantna v danem časovnem obdobju;
- 2.) kot življenjski svet. To je pojem, ki izhaja iz fenomenologije in označuje epistemološki status vsakdanjega sveta, namreč s pomeni in smisli nabite realnosti.

Vsakdanji svet / vsakdanje življenje je torej ljudem najbližja, najbolj priročna realnost, ki nam nudi orientacijsko osnovo in ozadje za vsa naša instrumentalna in komunikacijska dejanja, za interpretacije realnosti in nas samih.¹⁷ »Vsakdanje življenje se predstavlja kot realnost, ki jo razlagajo ljudje in ki je zanje subjektivno polna smisla kot koherenten svet.« (Rupel v Berger in Luckmann, 1988: 201). Lahko rečemo, da se realnost vsakdanjega življenja predstavlja kot realnost *par excellence*.

Po Schutzju je vsakdanji življenjski svet »tisto področje dejanskosti, v katero se človek vedno znova in neizogibno vrača... Naš vsakodnevni življenjski svet razumemo kot tisto področje realnosti, ki ga budni in normalni odrasli človek najde v zdravorazumski človeški naravnosti kot preprosto dano«. (Luckmann, Schutz v Ule, 1993: 18). Kot že povedano, Schutzova teza je, da ljudje jemljejo svet kot samoumeven, in kot tak torej kot nekaj, kar je povsem nevprašljivo, neproblematično, resnično, preprosto, vsakdanje, (in kar je še takšnega).

V vsakdanji svet spada tudi vsa subjektivna realnost posameznikov, to je doživljanje, razumevanje, prepoznavanje vsakdanjega sveta in samega sebe, iskanje življenjskega smisla, in podobno. Zato nevprašljiv odnos do vsakdanjega sveta pomeni tudi nevprašljiv in zaupljiv odnos do samega sebe, samoprepoznavanje in samo-prezentnost. (Ule, 1993: 29) In podobno kot obstajajo manj vsakdanji ali povsem nevsakdanji svetovi, obstajajo tudi manj vsakdanji ali povsem nevsakdanji deli lastne duševne realnosti, tudi povsem nevsakdanje samo-podobe.

¹⁷ Poleg vsakdanjega sveta obstajajo tudi drugi svetovi, kot so na primer svet znanosti, svet umetnosti, svet politike, svet sanj, itd., ki ohranjajo pomembne sestavine vsakdanjega sveta. Ti »drugi« svetovi so po psihološki plati tako rekoč odvisni od vsakdanjega sveta.

V tem kontekstu naj še omenimo idejo intersubjektivnosti, ki jo povzemata Berger in Luckmann v njunem zelo znanem in odmevnem sociološkem delu *Družbena konstrukcija realnosti* (1988):

»Realnost vsakdanjega življenja se mi prikazuje kot intersubjektivni svet, ki ga delim z drugimi. Prav intersubjektivnost ostro ločuje vsakdanje življenje od drugih realnosti, ki se jih zavedam. V svetu sanj sem sam, toda vem, da je svet vsakdanjega življenja za druge prav tako realen kot zame. Poleg tega v vsakdanjem življenju ne morem obstajati brez neprestane interakcije in komuniciranja z drugimi. Zavedam se, da se moja naravna drža v odnosu do sveta sklada z naravno držo drugih ljudi, ki enako razumejo objektivizacije, s katerimi se določa svet. /.../ Naravna drža je v bistvu drža zdravega razuma, saj se nanaša na svet, ki je skupen velikemu številu ljudi. Zdrav razum pa je razum, ki ga z drugimi delim v normalnih, samoumevnih rutinah vsakdanjega življenja.« (Berger in Luckmann, 1988: 30)

Pričujoča avtorja pojmujeta realnost vsakdanjega življenja kot urejeno realnost. Pojavi v tej realnosti so urejeni v vzorce, za katere se zdi, da so odvisni od posameznikovega pojmovanja in so mu na nek način vsiljeni.

Realnost vsakdanjega življenja se kaže kot že objektivizirana, tj. sestavljena iz niza objektov, ki so bili opredeljeni kot objekti, še pred posameznikovim prihodom na prizorišče. Jezik, ki ga le-ta uporablja v vsakdanjem življenju, pa mu nenehno zagotavlja potrebno objektivizacijo in vzpostavlja red¹⁸, znotraj katerega ima vse pomen in kjer je vsakdanje življenje zanj smiselno.

Realnost vsakdanjega življenja jemljemo kot samoumevno realnost, ki razen svoje enostavne prisotnosti ne zahteva dodatnega preverjanja, saj je kot samoumevna in nepremagljiva dejanskost preprosto *tukaj*: popolnoma se zavedamo njene realnosti. Če pa želimo podvomiti v svet vsakdanjega življenja, se spuščamo v premišljen in nikakor ne lahek boj. To stališče lepo ilustrira prehod od naravne drže k teoretskemu pristopu filozofa ali znanstvenika (o čemer smo že govorili na prejšnjih straneh naloge).

¹⁸ Vprašanje družbenega reda velja za eno od štirih temeljnih vprašanj (ostala tri vprašanja so: vprašanje odnosa med posameznikom in družbo kot celoto; vprašanje razvoja; vprašanje znanstvenosti), ki konstituirajo jedro sociologije. Kaj več o tem glej npr. F. Adam (ur.), *Kompendij socioloških teorij*, 1995.

Človekov ustroj oziroma njegova «narava» zahteva, da si izdelata, konstruirata nekakšen model sveta, s pomočjo katerega si interpretira in poenostavi svet, dogodke, in nasploh vse. Pri človeku so vsi spoznavni procesi odvisni od procesa sprejemanja in predelave informacij, ki jih ljudje dobivamo iz okolja. Na osnovi sprejetih informacij iz le-tega tako gradimo, konstruiramo svet, v katerem tudi živimo. Rezultat predelave informacij je sicer subjektiven, vendar pa je obenem tudi objektiven v toliko, v kolikor ljudje kot osebnosti živimo v lastnem rezultatu oziroma svetu, in toliko, kolikor je naš svet podoben svetu drugih ljudi.

Ne živimo torej preprosto v fizičnem svetu, ampak v subjektivnem predelanem svetu. (Ule, 1992: 58) Na to, kaj bo vplivalo na izoblikovanje naše slike sveta in kakšna bo, pa močno vplivajo družbeni dejavniki, okolje, socialne norme in pravila: največkrat neformalno, izjemoma s pritiski in močjo.

Naša realnost vsakdanjega življenja je po Bergerju in Luckmannu organizirana okrog »*tukaj' mojega telesa in 'zdaj' moje sedanjosti*« (Berger in Luckmann, 1988: 29-30). »Tukaj in zdaj« je torej središče naše pozornosti do realnosti vsakdanjega življenja. Le-ta pa se ne izčrpa z neposredno prisotnostjo, saj zajema tudi pojave, ki niso dani »tukaj in zdaj«. To pomeni, da doživljamo vsakdanje življenje na osnovi trajanja različnih nivojev prostorske in časovne bližine oziroma oddaljenosti.

Lahko povzamemo, da je vsa realnost družbeno konstruirana. To pravijo najvidnejši sociologi zadnji let, kot so A. Giddens, P. Berger, T. Luckmann, B. S. Turner, in drugi. Človek potrebuje stabilne pomena, da se lažje orientira v svetu, zato informacije iz okolja »predalčka«. Ne more živeti v stalni negotovosti družbeno konstruirane in vprašljive narave vsakodnevne realnosti. Zato je prisiljen da, vsaj pri sebi, ustvari red in pravilnost v svetu. Ljudje morajo razpolagati s pomeni, ti pomeni pa morajo imeti videz objektivne realnosti.

Menim, da smo se v osnovi dovolj seznanili z vzročnim ozadjem fenomena vsakdanjega sveta, ter z nekaterimi bistvenimi značilnostmi sodobne družbe, da se bomo v nadaljevanju lahko lotili vprašanja mladih in osvetlili pojav mladosti v vsakdanjem življenju nasploh.

* * *

1.3. ŽIVLJENJSKI SVET MLADIH LJUDI

*»Življenje – to niso dnevi, ki so minili,
temveč dnevi, ki smo si jih zapomnili.«*

- PJOTR A. PAVLENKO

Oblikovanje vsakdanjega življenjskega in vrednotnega sveta je za mlade danes del vsakdanjega iskanja ravnotežja med osebnimi željami in pričakovanji ter možnostmi in zahtevami družbe. Ravnotežje med tem, kar se od posameznika zahteva ali pričakuje, in tem, kar posameznik lahko daje ali stori, je v sodobnem svetu le pogojno in je izpostavljeno številnim tveganjem. In eno od teh tveganj so droge, po katerih posega vedno več mladostnikov in mladostnic.

Svet mladih se najbolj oblikuje v njihovem prostem času, ko niso več obremenjeni predvsem s šolskimi in družinskimi obveznostmi. Takrat imajo mladi več časa za ustvarjanje stilov, bodisi da so pri tem udeleženi aktivno ali pa so zgolj pasivni sprejemniki stilsko-scenskih dejavnosti¹⁹ (Ule, 2000c).

(Miheljak, 2002: 72) Konvencionalni simboli uspeha (dohodek, kariera, status) za mnoge mlade ljudi ne zapolnjujejo več njihovih rastočih potreb po 'samonajdenju' in samooblikovanju, njihove lakote po «izpolnjenem življenju». Posledica tega razvoja je, da se ljudje vedno bolj opazno zatekajo v labirint regresij samo-negotovosti in samo-spraševanja, kot so na primer: »Kdo sem pravzaprav?«, »Kaj si v resnici želim?«, »Ali sem opažen/a, kaj naj storim, da bom (pri)ljubljen/a?«. To spraševanje vodi k vedno novim odgovorom, ki jih v mnogih oblikah ponuja trg ekspertov, modna industrija in religiozna gibanja. V iskanju samoizpolnitve mladi ljudje potujejo na vse kotičke sveta, puščajo se prešolati, se postijo, ukvarjajo z joggingom, spreminjajo telesne podobe in modne stile. »Obsedeni z željo po samoizpolnitvi se trgajo od zemlje, da bi ugotovili, ali so njihove korenine resnično zdrave«, zapiše Vlado Miheljak (prav tam, str. 72).

¹⁹ Primere stilsko-scenskih okolij mladih v Sloveniji v devetdesetih letih 20. stol. glej npr. v Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja (ur.), *Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih*, 1999.

Mladi v zadnjih desetletjih odraščajo v času, ko se razmeroma hitro spreminjajo tehnologija, kultura in družba, pot v odraslost pa si utirajo po »postmodernem« terenu, ki je precej drugačen od generacij njihovih predhodnikov. Spreminjajo se njihova mnenja, vedenje, preživljanje prostega časa, strategije spoprijemanja s težavami, ocene tveganja in vrednotenje njihovega uspeha. Vse našete spremembe so tako funkcionalno kot tudi merljivo drugačne v primerjavi z mladostniki predhodnih generacij (Sande, 2004: 11).

Mladi so tisti, ki so najbolj občutljivi na prihodnost, in na katere družbene spremembe najbolj vplivajo. Zanje se vse spreminja, se postavlja na novo, zato morajo nenehno iskati. To ponavljajoče iskanje lastne identitete, nazorov, življenjskega sloga, življenjskega smisla, socialnih in partnerskih odnosov, poklica in materialnih virov za preživetje, je za vsako novo generacijo naporno – razpeto med negotovostjo in pričakovanjem.

Za mnoge je to življenjsko obdobje celo najbolj konfliktno in travmatično. V življenju namreč ni vse odvisno od tega, kar posameznik zmore in želi, ampak od mnogih družbenih okoliščin in tudi od tega, kar mislimo, da bomo v prihodnosti uresničili.

Vsaka nova generacija mladih ima svoje značilnosti, ki jo okarakterizirajo. Svobodno oblikovanje prostega časa, različni slogi oblačenja (moda), stilsko-scenska okolja mladih, različen odnos do mnogih družbenih pojavov (odnos do politike, do religije, do spolnosti, itd.), vse te in še mnoge druge značilnosti determinirajo mlade generacije na prehodu k odraslosti.

V današnji generaciji mladih (mladina 90-ih let), se kaže premik interesov v svoj svet, ki ga označuje predvsem proces individualizacije. Mladi so izoblikovali nov kulturni kapital, ki postaja neodvisen od konkretnega družinskega okolja, v katerem živijo. Priča smo vse večji emancipaciji ali trganju vezi glede prejšnje generacije. Prej, nekako do 70-ih let, so bili mladi vpeti v produkcijski sistem družbe, prek šolanja in preživljanja prostega časa pa so si lahko omogočili delno neodvisnost od tega sistema. Kljub vsemu so bili vpeti v oblikovanje prihodnosti prek prihodnje zaposlitve in trdno določenih socialnih vlog (Ule, 2000c: 59-68).

S podaljševanjem šolanja (zaradi naraščanja zahtev po izobrazbenih kvalifikacijah za mnoge zaposlitve ali področja dela) je mladina pridobivala tudi vse večjo avtonomnost, tako pri

oblikovanju svojega prostega časa kakor posledično pri oblikovanju mladinske kulture in s tem tudi mladinske subkulture.

Tako se je s »širjenjem specifičnih mladinskih kultur, z vse bolj avtonomno mladinsko porabo in podaljševanjem šolanja, ki tudi ni več nujno v funkciji bodočega dela, (...) razrahljala in močno individualizirala povezava vsakdanjega sveta mladih s svetom ekonomsko ovrednotene produkcije« (Ule, 2000c: 17).

Mladi imajo zaradi svojega identitetnega iskanja poudarjeno potrebo po občutku življenjske skladnosti in smiselnosti, zato jih morebitno stanje demoralizacije močno prizadene. Tu imajo prav posebno vlogo vrstniške skupnosti²⁰, ki so tako »*solidarnostne skupnosti kot skupine za 'delitev občutka življenjske (ne)skladnosti'*« (v Ule, 2000a: 57).

Vrstniške skupnosti oziroma skupine vrstnikov so pomembne predvsem zato, ker so odnosi v njih bolj demokratični in enakopravni. Pripadniki teh skupin lahko primerjajo različna stališča, norme, odnose. Povejmo še to, da so skupine vrstnikov pomembne tudi kasneje, saj se v okviru posameznih generacij razvijajo specifične vrednote, ki jih lahko ljudje ohranijo celo življenje.

Proces osamosvajanja in izoblikovanja sveta mladih glede na ostale segmente vsakdanjega življenjskega sveta ljudi ni enostavna stvaritev. Je rezultat kompleksnih zgodovinskih dogajanj in socialnih procesov ter vztrajnih in napornih prizadevanj posameznikov in skupin. Zato je varljiv vtis, kot da je obstoj posebnega in relativno avtonomnega mladinskega sveta samorazumljiv.

*

V nadaljevanju naloge se bomo seznanili s pojmovanjem *mladine* in *mladosti*.

²⁰ Vrstniške skupnosti ali skupine vrstnikov veljajo za zelo pomemben socializacijski dejavnik (poleg družine v procesu tako imenovane primarne socializacije). V nekaterih kulturah so skupine vrstnikov opredeljene kot starostne skupine. Obstajajo posebni rituali, ki označujejo prehod iz ene starostne skupine v drugo. Prehod v različna starostna obdobja pa ni vezan na posameznika, temveč na skupino vrstnikov v celoti.

1.3.1. Opredelitev mladosti/ mladine

Ena od pomembnih značilnosti sodobnih družb je členitev življenjskega poteka na posamezne med seboj ostro ločene življenjske faze, oddelitev otroštva in mladosti od odraslosti, in – po mnenju Mirjane Ule – »izjemno zanimanje za potek odraščanja otrok in mladostnikov« (v Ule, 1996: 9).²¹

Že bežen pogled na vse številnejše razprave o mladini in mladih bodisi pri nas ali v svetu pokaže precejšnjo zmedo v opredelitvah, hipotezah, pojmi, pričakovanjih in presojah različnih pojavov med mladimi. Ta konceptualna nejasnost in neopredeljenost pojma mladosti in mladine pa je po svoje spet izraz dejanske razpršenosti družbenih skupin oziroma življenjske dobe, ki jo skušamo zajeti pod pojmom 'mladina' in 'mladost'.

Definiranje pojmov, kot sta mladost in mladina, ni enostavno opravilo. Nobena od tradicionalnih navidezno utemeljenih opredelitev mladine ni povsem ustrezna. Bodisi da aprioristično tlačijo v isto socialno skupino ljudi zelo različnih družbenih izvorov in položajev (šolajoča se, zaposlena, brezposelna mladina), ali pa se zadovoljujejo s postavljanjem zgornje in spodnje starostne meje, znotraj katere naj bi bila umeščena mladost. Tudi opredelitve, ki poskušajo določiti obdobje mladosti z dejavnostmi, ki jih opravljajo mladi (šolanje) ali s psihofiziološkimi posebnostmi mladosti (telesnim in duševnim zorenjem in odraščanjem), so enako nepopolne in enostranske.

Johan Fornäs, na primer, opredeljuje mladost kot »nekaj, kar je mlado in kar pripada prihodnosti« (Fornäs, v: Fornäs, Bolin, 1995: 1). Mladi ljudje sodobne, »pozne moderne«, asociirajo na nekaj, kar je novo v kulturi, meni pričujoči avtor (Fornäs, v: Fornäs, Bolin, 1995).

Simon Frith v enem od poglavij svoje knjige²² uvodoma zapiše, da lahko v sociološki literaturi zasledimo dva načina obravnavanja mladih, oziroma dve opisni kategoriji mladih ljudi: najstniki in mladina. To sta dva različna izraza, dva različna družbena fenomena, ki pa

²¹ Sicer pa antropološke raziskave kažejo, da so tudi vse predmoderne, »pedsodobne« družbe poznale razvojno obdobje »vstopanja v odraslost«, ki je določeno z biološkim dozorevanjem otrok. To obdobje je bilo vedno tudi obdobje preizkušanja, testiranja in *iniciacije* (to je obred sprejemanja mladih med odrasle).

²² Gre za osmo poglavje (»Mladina«) v knjigi, ki nosi naslov *Zvočni učinki: Mladina, brezdolje in politika rock'n'rola* (1986).

se pogosto tudi prekrivata, meni Frith. 'Najstnik' je splošni pojem petdesetih let dvajsetega stoletja, in se največkrat nanaša na mlade ljudi delavskega razreda. 'Mladina' (in 'mladinska kultura') pa izhaja/ta iz šestdesetih let, ter se navadno uporablja za mladino srednjega razreda (Frith, 1986).

Za Gregorja Tomca, je mladina kombinacija pubertete kot biološkega procesa (specifičnih starostno pogojenih hormonskih in nevronskega procesov) in najstništva kot kulturnega procesa (doživljanje modernega sveta v duševnosti) (glej Tomc, 1999: 10). Naša kultura je po mnenju pričujočega sociologa mladine, vedno utelešena v biološki naravi, vendar pa to še ne pomeni, – opozarja Tomc – da jo lahko na biologijo enostavno reduciramo. Gre za tako imenovani »princip gnezdenja« (biologije v primarnem svetu in kulture v biologiji), pri čemer moramo vedno upoštevati posebnosti pojava, ki nas zanima (v Tomc, 1999: 10).²³

Kot beremo, ni obče veljavnih opredelitev mladine in mladosti zunaj vsakokratne družbene in zgodovinske situacije. (Ule, 1996: 10) Opredelitve se oblikujejo v vsakokratni družbi v skladu z njenimi značilnostmi, ideologijo in potrebami. Sociološko opredeljevanje mladosti in mladine na osnovi raznih objektivnih kazalcev je zato vse bolj nezanesljivo in formalno početje, ki »nujno potrebuje bolj subtilne pristope in analize«, pravi Mirjana Ule (prav tam, str. 10).

Pojma mladost in mladina sta medsebojno tesno povezana. V nekaterih jezikih imamo za oboje celo isti izraz (na primer nemški »jugend«, angleški »youth«, francoski »jeunesse«), kar kaže, da se razume mladino v prvi vrsti kot starostno opredeljeno družbeno skupino (v Ule, 1996: 19). Morda je ena osrednjih družbenih sprememb v dvajsetem stoletju prav ta, da se je tesna zveza med mladostjo kot življenjskim obdobjem in uvrščanjem v mladino kot družbeno skupino zrahljala, če ne povsem relativizirala. Izraz »mladina« zato označuje več kot le generacijsko določeno skupino ljudi s posebnimi značilnostmi in potrebami.

V sodobnih družbah namreč starostna doba še ne določa družbene ali generacijske pripadnosti posameznika ali posameznice. Le-ta mora poleg svoje starosti in psihofizične zrelosti ustrezati družbenim merilom za socialno uvrščanje v mladino in sprejeti določene mladinske življenjske in kulturne stile, šele potem ga/ jo lahko identificirajo kot mladince/-nko.

²³ Puberteto na primer, razume Tomc kot biološki kontekst, v katerem gnezdi kulturni razvoj duševnosti, ki generira specifično socialno doživljanje.

Tako torej zgolj generacijska povezava mladih ljudi, rojenih v določenem obdobju, namreč še ne privede do oblikovanja mladine – to je družbene skupine, ki bi imela soroden socialni in kulturni življenjski kontekst, skupna ali podobna stališča²⁴ ali vsaj primerljive sisteme dejavnosti, ciljev, vrednot. Zato opozorimo še enkrat na to, da pojav mladosti kot posebnega vmesnega obdobja med otroštvom in odraslostjo še ne pomeni tudi pojav mladine kot socialne enote, ki bi povezovala vse mladostnike. (Ule, 1996)

Pojma mladost in mladina predstavljata kompleksni družbeni pojmovni, ideološki in simbolni konstrukciji, s katerimi, lahko rečemo, skuša družba opredeliti proces internalizacije (prisvajanja in sprejemanja) obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah, pa tudi člani letih skušajo s temi pojmi razumeti sami sebe in svoj življenjski obstoj.²⁵

Pri tako razumljenem pojmu mladosti/ mladine lahko razlikujemo več dimenzij, ki se medsebojno prepletajo (glej Ule, 1996):

- fazo v življenjskem poteku posameznika ali posameznice;
- socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja (v vsakdanjem življenju, kulturi, politiki itd.);
- nepopolni socialni status (»neodraslost«);
- starostno kohorto ali zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto;
- 'idealni' vrednostni pojem: npr. mladost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti.

Mladost, kot jo danes praviloma razumemo, je pojmovana kot posebno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo. Takšna opredelitev je »odkritje« šele industrijske družbe. Niti mladina niti mladost nista naravni značilnosti družbe oziroma posameznikove biografije, kajti meji otroštva in odraslosti sta družbeno postavljeni in tudi razmik med njima, ki ga zapolnjuje mladost. Za konstituiranje mladosti kot posebnega življenjskega obdobja pa je imela bistveno vlogo institucija obveznega šolanja otrok in vse večje podaljševanje šolanja.

²⁴ Stališča so trajni sistemi pozitivnega ali negativnega ocenjevanja, občutenja in aktivnosti posameznika v odnosu do različnih socialnih situacij in objektov. (v Ule, 2000b: 152)

²⁵ Gre za tako imenovano »dvojnost strukture«, o kateri govori Anthony Giddens v svoji *teoriji strukturacije*. To pomeni, da so družbene strukture pogoj in hkrati tudi posledica interakcije oziroma medsebojnega delovanja posameznikov.

Šola je postala poglobljena institucija, ki je posredovala med družino in širšo družbo in je kmalu prevzela prevladujočo nadzorno in vzgojno funkcijo nad doraščajočimi posamezniki. S posegom novih institucij v potek odraščanja ljudi se je obdobje šolanja začelo razlikovati od otroštva. Ni pa pomenilo odraslosti. Otroštvu in mladosti je ostalo skupno to, da sta obe življenjski obdobji označevali posameznikovo nepolnoletnost, nedoraslost, zasnovano na socioekonomski odvisnosti od staršev in od raznih vzgojnih in nadzornih institucij (cerkve, šole, državne institucije, ki se ukvarjajo z mladimi) (v Ule, 1996).

O relevantnosti šole pri vplivu na mlade se strinja tudi Gregor Tomc. Pravi, da razvejen sistem institucij šolanja, pa tudi neformalnega učenja (tiskani mediji, radio, televizija, v zadnjem času vse bolj računalniki in internet itd.), služita prav »pospešenemu kulturnemu učenju v duševnosti« (Tomc, 1999: 10).

Poleg institucije šole pa so po Tomčevem mnenju ključni še sledeči navedeni dejavniki mladinskega doživljanja sveta (in sicer od petdesetega leta dvajsetega stoletja dalje):

- ekspanzija množičnih medijev (radio, televizija itd.), ki omogočajo relativno nenadzorovano druženje (neodvisno od starševskega in dominantnega sveta) in izpostavljenost sorodnim estetskim, čustvenim in miselnim sporočilom (na primer glasba na koncertu, v diskoteki itd.);
- urbanizacija, ki prav tako doživlja ekspanzijo in podobno kot šolanje omogoča na eni strani umik pred odraslimi in na drugi strani pospešuje stike z vrstniki;
- prosti čas kot čas, ki ni namenjen ne delu ne šoli, ki ni nadzorovan in ki lahko predstavlja manjši del časa, s katerim razpolaga mlada oseba, a ji ta vseeno pripisuje strateški pomen;
- vrednotno distanciranje od sveta odraslih;
- dvig materialnega standarda, ki spodbuja avtonomno potrošnjo subkulturnega²⁶ blaga;
- dejavniki kulturne industrije (na primer razvoj novih glasbenih tehnologij) (Tomc, 1994).

²⁶ Bistvena značilnost subkultur je ta, da so v nekih bolj ali manj očitnih opozicijskih odnosih z glavnimi/dominantnimi kulturnimi tokovi v družbi. Sociolog Mitja Velikonja, na primer, uporablja izraz subkultura za označevanje »specifičnih kulturnih praks, pogleda na svet, povečini manjšinskega estetskega ustvarjanja in načinov bivanja, obnašanja, mišljenja in videza, gradnje in ohranjanja posebnega življenjskega sveta v družbeno-kulturnem smislu« (Velikonja, 1999, str. 14).

Mladost je nekakšno »podaljšano otroštvo« ali »socialno otroštvo« (Ule, 1988: 12), ker je na različne načine odvisna od »pedagoškega odnosa« kot objekt tega odnosa, kot objekt raznih institucij (družine, šole, cerkve, političnih institucij, socialnovarstvenih ustanov, vojske, zaporov itd.), ki poskušajo nadzirati mlade in jim predpisovati potek vzgoje in izobraževanja.

Naj povzamemo: mladost je na eni strani določena z zaključkom otroštva, to je tesne in enostranske odvisnosti od staršev (in vzgojiteljev), na drugi strani pa z nekaterimi storitvami, ki jih družba nalaga mlademu človeku in jih ta mora dokončati ali prekiniti, da lahko vstopi v »odraslost«. Medtem ko otrok ne more zavrniti odvisnosti od staršev in drugih vzgojnih institucij (šole), lahko mladostnik odkloni to odvisnost in se poskuša osamosvojiti.

Mladost v klasičnem pomenu besede se spreminja zaradi naslednjih poglavitnih dejavnikov (Ule, 2000c :18):

- podaljševanje šolanja in izobraževanja, razširjeno na vse socialne sloje;
- relativiziranje razlik med konformnostjo in odklonskostjo v vedenju mladine;
- kulturna modernizacija mladine, ki je sledila generacijski modernizaciji (ali prvi fazi modernizacije mladine).

Prva faza modernizacije mladine se je začela hkrati z uveljavljanjem industrijske modernizacije. V njej se je mladina začela izoblikovati kot kolikor toliko avtonomna in homogena generacijska skupnost. Vrhunec je dosegla v poznih petdesetih in šestdesetih letih, ko so vrstniške skupine mladih prve razvile svoje lastne vrednotne usmeritve in življenjske stile ter s tem identifikacijo s svojo generacijo.

V tako imenovani kulturni modernizaciji mladine, torej v drugi fazi, pa so se življenjske prakse in usmeritve začele spreminjati in širiti z mladine tudi v druge segmente družbe (prav tam, str. 18).

*

V nadaljevanju naloge sledijo naslednja tri podpoglavja, ki nam bodo še podrobneje opredelila pojem mladosti: Spreminjanje mladosti v (post)modernej družbi; Tri (post)moderne kategorije mladosti; Paradoks mladosti/ mladine, ki izginja.

1.3.1.1. Spreminjanje mladosti v (post)moderne družbi

Problematično je postalo predvsem »samouvrščanje« v mladost. Namreč, starostna meja za vstop v mladost se pomika v zgodnejša leta otroškega življenja. Starostna meja za vstop v odraslost pa se pomika navzgor. Vse več mladih zaradi takšnih ali drugačnih razlogov (šolanje, brezposelnost) podaljšuje svojo mladost v pozna dvajseta leta.²⁷

Posameznik, ki »ustreza« definicijam mladostnika/ mladostnice, je običajno postavljen v podrejen družben odnos nasproti tistim ljudem, ki si lastijo moč nad njim (starši, vzgojitelji), ga poskušajo nadzirati, usmerjati itd. Ta podrejenost izvira predvsem iz njegove ekonomske in socialne nesamostojnosti, ki ju lahko v sodobni družbi preseže le z zaposlitvijo in uspehom v poklicu. To ne pomeni, da je mlad človek povsem nemočen in da sam ne more ničesar spreminjati v svojem položaju. V socialne definicije mladosti modernih družb namreč vstopajo tudi elementi individualnih dosežkov, ki lahko pomembno spreminjajo socialni položaj posameznika.

Do sociološke tematizacije mladosti je prišlo šele na začetku dvajsetega stoletja. Koncept mladosti kot posebnega življenjskega obdobja je razvil znani ameriški psiholog Stanley Hall v študiji z naslovom *Adolescenca* (1904). Po njegovem karakterizirajo adolescenco viharništvo, stresi in upori mladih proti različnim avtoritetam. Hall je torej – zapiše Mirjana Ule (v Ule, 1996, str. 16) – v mladosti projeciral dve mitologiji, ki sta potem desetletja obvladovali teorije mladosti in mladino: idealizacijo mladosti (mladi kot up in obet) in podcenjevanje mladosti (mladost kot problematično življenjsko obdobje). Od tedaj dalje sta termina mladost in *adolescenca* nenehno v uporabi tako v znanstvenih in strokovnih razpravah kot v vsakdanjem govoru. Prav tako od tedaj dalje govorimo o problematičnosti mladosti in krizi adolescence.

Koncept adolescence v prvi družboslovni predstavitvi je prepreden s sentimentom, mladi predstavljajo upanje in nezaupanje hkrati, vsekakor pa so to ljudje, ki jih je potrebno skrbno nadzirati (Rener, 2000b: 207). Hall kot »izumitelj« pojma adolescence, je tako postavil temelje scenariju, ki je še desetletja obvladoval družbene teorije mladine. Shizofreni pogled,

²⁷ Naj na tem mestu omenimo še eno distinkcijo, ki se mi zdi zanimiva: Gregor Tomc razlikuje med »kategorijo mladih« in »skupino mladih«. S 'kategorijo mladih' pojmuje tisti del mladih ljudi, ki se svoje podobnosti ne zavedajo (podobni pa so si po kulturnih vsebinah v duševnosti); ko pa se neko število takšnih mladih ljudi vzajemno prepozna in identificira, imamo opraviti z mladimi, ki se zavedajo svoje posebnosti – nastane mladina kot skupina. (Tomc, 1999: 11)

ki v mladih ljudeh vidi oboje, strah in upanje, je pogosto ozadje, ki še danes – kot že rečeno – vodi v mitologizacijo mladine.

1.3.1.2. Tri (post)moderne kategorije mladosti

V razvitih (post)modernih družbah lahko mladost kot posebno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo, razdelimo na tri kategorije (Ule, 1996):

- 1.) klasična mladost ali adolescenca (15 – 19 let);
- 2.) podaljšana mladost ali postmladost (postadolescenca) (20 – 24 let);
- 3.) mlajši odrasli (25 – 29 let).

(1.) **Klasična mladost ali adolescenca** se umešča v obdobje po obveznem šolanju in zajema predvsem vajeniško in dijaško mladino med 15. in 19. letom. (Ule, 1996: 16)

Za »klasično obdobje mladosti« je bilo nekdanj značilno, da je prehod v odraslost sinhron. To pomeni, da mladostniki vse kriterije za vstop v odraslost dosežejo istočasno. Z zaključkom vajeništva oziroma šolanja pridobijo ekonomsko (zaposlitev), politično (volilno pravico) in sociokulturno (osnovanje družine, pravica do spolnega življenja itd.) emancipacijo.

V drugi polovici dvajsetega stoletja pa so se v prehodu iz klasične mladosti v odraslost zgodile bistvene spremembe. Podaljševanje izobraževanja za vse več mladih je povzročilo, da vse več mladih po zaključku adolescence ne vstopa v odraslost, ampak da se je med klasično mladost (adolescenco) in odraslost umestilo še eno formativno obdobje, imenovano »postmladost« ali »postadolescenca« (v: prav tam, str. 16).

Kot je bil S. Hall na prelomu stoletja avtor teorije in pojma adolescence, je bil K. Keniston v šestdesetih letih avtor pojma in teorije postadolescence kot novega življenjskega obdobja, ki nastopi po »viharniškem« obdobju mladosti in se umešča pred odraslost. (Keniston je sicer svojo teorijo o postadolescenci zasnoval na empiričnih raziskavah med študenti ameriških univerz v dobi študentskih nemirov, konec šestdesetih let 20. stoletja.)²⁸

²⁸ Keniston uporablja pogosto termin »mladost« (angl. *youth*) kot zamenjavo za termin »postadolescenca« in loči mladost od pubertete in adolescence. Vendar se to njegovo poimenovanje ni ohranilo, večina avtorjev

(2.) **Podaljšana mladost** ali **postmladost (postadolescenca)** je tako posebna oblika mladosti, ki nastopi po zaključku klasične mladosti in zajema prvo polovico dvajsetih let (20 – 24 let). (Ule, 1996: 17)

Ker skladnost med pričakovanji mladih in pričakovanji družbe redko nastopa kar spontano, imamo opraviti z zapletenim procesom medsebojnega prilagajanja mladih, družbenih skupin in institucij, ki spremljajo mlade na njihovi poti v odraslost. »Odraščanje« zato že dolgo ni več ustrezen izraz, ki bi razložil proces prehoda od otroštva v odraslost.

Izraz »odraščanje« namreč vsebuje predstavo o kontinuiranem in navidezno naravnem procesu rasti in prehoda od »nedoraslosti« otrok k »zrelosti« odraslih, vendar pa v dejanski adolescenci sodobne mladine ne najdemo kontinuitete in naravne rasti, temveč prelome, konflikte in številne socialne odgovore glede definicij otroštva, mladosti, mladine, odraslosti itd., ki se stalno spreminjajo in prilagajajo konkretnim življenjskim okoliščinam in usmeritvam posameznikov in posameznic.

Zanimivo je, da se mladost še dalje členi in da analitiki mladosti v zadnjem desetletju opisujejo še tretjo fazo mladosti – tako imenovana »mlajša odraslost« (v Ule, 1996: 18) –, ki je nastala zaradi spremenjenih ekonomskih pogojev in oteženih vstopov v svet dela. Tako vse več mladih po zaključku šolanja nima možnosti za zaposlitev, s tem pa si ne ustvari možnosti še za druge dejavnosti, značilne za to obdobje (na primer ustvarjanje družine in rojevanje otrok). Drugi mladi pa se sami prostovoljno odpovedo tem dejavnostim, ker poskušajo ostajati čim dalj časa mladi. Mladost se podaljšuje lahko tudi zaradi podaljševanja študija v trideseta leta.

(3.) **»Mlajša odraslost«**, ki sledi postmladosti, *»je značilna za mlade med 25. in 29. letom«*, zapiše Mirjana Ule (prav tam, str. 18). V skupino mlajših odraslih torej uvrščamo ljudi te starosti, ki ne opravljajo tipičnih dejavnosti odraslih (zaposlitev, lastna družina, rojevanje in skrb za otroke itd.), ker se še šolajo, ker so nezaposleni, ali ker želijo čim dalj časa obdržati mladostniški življenjski stil in obveznosti odraslosti prelagajo na kasnejša leta.

govori o različnih oblikah ali fazah mladosti: zgodnja mladost (puberteta), adolescenca in podaljšana mladost ali postadolescenca (glej Ule, 1996).

Uletova in Kuharjeva (Sande, 2004: 14 - 15) govorita o čedalje večji podobnosti med življenjskimi stili mladih in odraslih, ki jih zaznamujeta pojma, kot sta postadolescenca in mladi odrasli – kjer je meja med dvema prej ločenima obdobjema zabrisana. Meja med otroštvom in odraslostjo je postala tako daljša in bistveno bolj zapletena. Potrošniško usmerjena socializacija je mladim na primer prinesla odgovorno vlogo potrošnikov, ki je bila prej bolj značilna za odrasle, mladost pa je postala progresivni pojav, ki se spreminja skladno s spreminjanjem družbe.

Kot ključne spremembe v sodobnih prehodih pričujoči avtorici navajata spremembe v družini (slabljenje avtoritete staršev in naraščanje avtoritete mladostnikov, samostojno življenje mladih ...), spremembe v izobraževanju (diverzifikacija izobraževalnih karier in podaljševanje izobraževanja), spremembe na področju dela (zaposlenost – nezaposlenost, samouresničevanje v poklicu ...), spremembe na področju politike (nižja participacija mladih) in v vsakdanjem življenju (prenos medijsko posredovanih vedenjskih vzorcev v vrstniške skupine ...). Avtorici diskontinuitete v procesu prehodov imenujeta dejavniki tveganja. (prav tam)

Če nekoliko podrobneje pogledamo nekatere zgoraj opisane prehode, vidimo, da danes velik del mladih nadaljuje šolanje po 18. letu, in sredstva, ki jim jih namenijo starši, dopolnjuje s priložnostmi deli. Tako se je podaljšal čas finančne odvisnosti mladih (ki so se prej zaposlovali po končani srednji šoli) oziroma se je podaljšal čas do redne zaposlitve (ki odgovarja pridobljeni izobrazbi).

Finančna neodvisnost pa se ne konča s pridobitvijo izobrazbe in zaposlitve, ampak se pri delu mladih odraslih raztegne s tem, ko živijo doma in si s starši delijo življenjske stroške. Parker navaja podatke, da je v Veliki Britaniji v starosti 18 in 19 let finančno odvisnih 20 % mladih, v starosti 24 in 25 let pa je finančno neodvisna polovica mladih (Parker idr. v Sande, 2004: 15). V Sloveniji je bilo v letu 2000 hipotetično neodvisnih (zaposlenih za poln delovni čas) 43,6 % mladih v starosti od 16 do 29 let (Rener, 2002).

Z ekonomskim statusom pa je povezano tudi samostojno življenje. V Sloveniji je glede na rezultate raziskave Mladina 2000 (prav tam) v letu 2000 samostojno živelo 27,9 % mladih in

mlajših odraslih v starosti med 16. in 29. letom, od tega jih je 19,2 % živel v družini prokreacije²⁹ in 8,7 % samih, s partnerji ali s sorojenci.

Prehod v odraslost opravi večina mladih uspešno in tako doseže finančno neodvisnost in avtonomijo, ki ju povezujemo s statusom odraslega. Individualizacija je spodbudila načine, s katerimi so se mladi ljudje izučili in izurili za premagovanje negotovosti. »Mladi tako formalizirajo svoje biografije v portfolije in nosijo svoje kvalifikacije, dosežene kompetence in izkušnje kot vojna odlikovanja, medtem ko korakajo v vrsti na lovu za službe, glede katerih je več povpraševanja kot ponudbe« (Balding po Parkerju idr., v: Sande: 2004, str. 15). To, da večina mladih visoko vrednoti uspešno kariero in je hkrati zelo zaskrbljena ob tem, da tega ne bo mogla doseči, je simptom tega stanja (prav tam).

Navkljub večinski prehodnosti pa del mladih ne zmore »družbe tveganj« in spoprijema s spreminjajočim se kulturnim in ekonomskim okoljem – predvsem v sistemih, ki ne omogočajo dovolj dobrih podpornih omrežij za ranljivejši del mladih. V delu mladih, ki je na takšen ali drugačen način potisnjen na obrobje družbe tveganj, narašča odklonsko vedenje, uporaba drog, sovražnost do tujcev in samomorilnosti (Ule in Kuhar, v: Sande: 2004: 16).

1.3.1.3. Paradoks mladosti/ mladine, ki izginja

Konec sedemdesetih let dvajsetega stoletja se je pojavila *teza o spreminjanju oziroma – celo – izginjanju klasične mladosti kot vmesnega ali prehodnega obdobja* in *teza o izginjanju mladine*, ki jo je prvi razvil nemški sociolog T. von Trotha (von Trotha, 1983 v Ule, 2000a). Po njegovem mnenju gre pri spreminjanju mladosti za strukturno reorganizacijo socializacije, ki odpravlja potrebo po posebni vmesni fazi med otroštvom in odraslostjo.

Namesto mladih von Trotha govori o »mladih odraslih«, kar je na nek način vrnitev v obdobje pred oblikovanjem mladosti in mladine v modernih razvitih družbah. Vzporedno s tem procesom naj bi se ukinjale oziroma personalizirale vzgojne avtoritete, osvobajala spolnost, uvajal subkulturni pluralizem in spreminjalo znanje iz nevtralnega v družbeno kritično (von Trotha v Ule, 1988: 130).

²⁹ Družine prokreacije so družine, ki so si jih posamezniki ustvarili sami, v nasprotju z izvorno – starševsko družino.

Glavni razlogi za ukinjanje mladosti in mladine so podaljševanje šolanja čez klasično mladost in posploševanje izobraževanja na vse generacije in vse socialne sloje na eni strani in vedno večja individualizacija vzgojno-izobraževalnih procesov in razširitev procesov racionalizacije in profesionalizacije socialnega nadzora na drugi. Prvi proces ukinja specifičnost mlade generacije kot predvsem šolajoče se generacije in odpravlja potrebo po statusu »šolarja«. Profesionalizacija procesa socializacije se začne že ob koncu otroštva in se razteguje na vse življenje. Vse to ukinja potrebo po psihosocialnem odlogu mladosti in uveljavlja izobraževalni odlog mladosti (Ule, 2000a: 18).

Ukinjanje klasične mladosti in statusa mladostnika deluje ne nazadnje tudi na sociokulturno sceno mladih. Na primer poprej v geto subkulture odrinjeni »odklonski« kulturni in življenjski vzorci mladih postajajo vse bolj »normalni« del vsakdanjega življenja. Tako se torej razlika med konformnostjo in odklonskostjo v vedenju relativizira.

Naj povzamemo na kratko: mladina, kot jo poznamo iz do sedaj prevladujočih opredelitev in pojmovanj, »izginja«. Mladine ne moremo določiti kot relativno stabilnega družbenega sloja ali kot posebne skupine, ki bi se jasno umeščala v družbo, podobno kot ne moremo določiti mladosti kot življenjskega obdobja, ki bi se jasno umeščalo med otroštvo in odraslost, čeprav to ne pomeni, da se izgubljajo tudi razlike med otroštvom in odraslostjo.

Mladina torej izginja v tistem smislu, ki pozna mlade le kot podrejene in socialno, politično in ekonomsko odvisne »velike otroke«, mladost pa kot podaljšano otroštvo. Za sodobno mladino v razvitem svetu lahko rečemo, da so mladi vidno angažirani v tako rekoč vseh pomembnejših gibanjih za spremembo dosedanjih oblik družbene integracije in integracije posameznikov v družbo. Res je, tega večinoma ne počno kot »mladi«, temveč izhajajo iz svojega neposrednega življenjskega položaja, osebnih in drugih stisk in kriz, toda množična zastopanost mladih v teh gibanjih daje misliti, da so prav člani mlajših generacij pomemben del družbenih sprememb.

*

Poglejmo si sedaj v nadaljevanju koncept *socialne ranljivosti mladih*, ki je v današnji pluralistično-(post)modernejši družbi neizbežen, ko govorimo o življenjskem svetu mladih ljudi, še zlasti pa ko pojasnjujemo njihov odnos do drog.

1.3.2. Socialna ranljivost mladih

Individualizacijo mladosti spremlja vedno večji razkol med rastočo ponudbo »svobod« mladih in vse večjim rahljanjem družbenih zvez – medosebnih in družbenih povezav in pomoči. Zato je pot v postmoderno družbo tudi pot v naraščajočo socialno in kulturno negotovost, v moralna in vrednotna protislovja in znatna stopnja negotovosti glede prihodnosti. Individualizacija življenja prinaša s seboj mnoge nove oblike obremenitev, tveganj, bolečin, neugodij in nemira, ki obremenjujejo mlade.

Individualizacija pomnožuje število in obseg tveganj življenjskih odločitev in življenjskih poti za vse mlade. Pri tem se tveganja najbolj zgoščajo pri tistih mladih, ki nimajo ustrezne ekonomske in socialne podpore pri svojih družinah, so nezaposleni oziroma jim grozi dolgoročna nezaposlenost. Mlade obremenjuje tudi splošno upadanje trdnih in splošno zavezujočih pravil in življenjskih usmeritev, na katere bi se lahko v sodobni, pluralistični družbi naslonili v osebnih krizah.

Za mlade ljudi je značilno, da si v vsakdanjem svetu postavljajo mnoga tako imenovana »eksistencialna vprašanja«, ki se tičejo vsakdanjega življenja. Gre za vprašanja, na katera mladi dobijo odgovore le v kontekstu njihove vsakdanjosti oziroma njihove »socialne aktivnosti«, pravi Anthony Giddens (Giddens, 1991: 55).

Pričujoči avtor govori o štirih vrstah eksistencialnih vprašanj (prav tam, str. 55):

- vprašanje narave obstoja človekove eksistence in *biti* (identiteta objektov in dogodkov);
- vprašanje odnosa med življenjem posameznika in zunanjim svetom (po Giddensu vsi ljudje živimo v svetu »eksistencialne kontradikcije« (v Giddens, 1991: 49));
- vprašanje eksistence drugih (vprašanje, kako posamezniki interpretirajo delovanje drugih družbenih akterjev v vsakdanjem svetu);
- vprašanje »samo-identitete« (angl. *self-identity*): gre za refleksivno zavedanje o sebi (to pomeni, da »samo-identiteta« ni dana sama po sebi, temveč si jo vsak individuum sam »kreira« v okviru svojih refleksivnih aktivnostih vsakdanjega življenja).

Zlasti to slednje vprašanje – vprašanje samo-identitete – je deležno mnoge pozornosti pri ne maloštevilnih avtorjih. Kajti za moderne, sodobne družbe je značilno, da posamezniki organizirajo svoje (psihološko) življenje okrog svojih »identitetnih projektov« (Harré v Ule, 2000b: 479). Identitetni projekt odločilno razlikuje osebe od živali in kompjuterjev in vseh drugih dvomljivih kandidatov za osebnost, pravi Harré (prav tam, str. 479).

Identitetni projekti so zamisli posameznika o samem sebi, o njegovem mestu v družbi, o tem, kaj bi rad postal, in predvsem, kako naj bi nanj gledali »pomembni drugi«. So družbeno in kulturno posredovani, ne pa nekaj, kar bi bilo le v lasti ali moči posameznika. In vsak mlad človek poseduje takšen identitetni projekt.³⁰

H. GRIESE JE NA KONCU SVOJEGA PREGLEDA SOCIOLOŠKIH TEORIJ O MLADINI ZAPISAL:

»Oblikovanje identitete in s tem umeščanje samega sebe v socialno strukturo pa sta fundamentalna sestavna dela in kristalizacijski jedri mladosti. Problem v mladosti je splošne vrste, le oblike reševanja se razlikujejo po vpletenosti v socialno strukturo. Oblikovanje identitete je odvisno od položaja v sistemu izobrazbe oz. poklicev, od kvalitete in načina prejšnjih in sedanjih interakcijskih odnosov. V tem smislu je mladina institucionalizacija krize identitete v kompleksnih družbah; mladinske skupine in delne kulture so tedaj identitetne delavnice oz. nadomestki za manjkajoče iniciacijske obrede za doseganje identitete. V teh identitetnih delavnicah se družbeno konstruira dejanskost, poskušamo doseči integracijo z družbo in s samoumeščanjem sebe kot osebe vanjo. Čeprav je problemski položaj mladih splošen, so lahko poskusi njegovega reševanja po pripadnosti socialnim slojem, družinski povezanosti, položaju v izobraževalnem sistemu specifični in individualni. Socializacija in oblikovanje identitete sta vedno splošni in individualni. Socializacija je vedno obenem generalizacija in individualizacija.« (Griese v Ule, 1988: 24).

Nekateri moderni teoretiki govorijo o tako imenovani »krizi identitete« v mladosti. Namreč prizadevanja mladega človeka za osebno avtonomijo se v modernih teorijah največkrat obravnavajo kot »kriza identitete«. Te teorije skušajo s pojmom krize identitete zajeti sečišče individualnosti in družbenosti v človeku. Kriza identitete in razrešitev te krize naj bi bila

³⁰ Mirjana Ule govori o različnih vrstah identitete (npr. identiteta v vlogi, identiteta telesa) in identifikacije (npr. identifikacija s skupino, identifikacija s stigmatom, identifikacija z vodjem). Glej npr. M. Ule, *Temelji socialne psihologije*, 2000.

odločilna za formiranje identitete in zato je tudi obdobje mladosti v moderni družbi po mnenju teh teoretikov ključno v življenjskem poteku.

Mladi prav zaradi svoje psihosocialne situacije postanejo tisto družbeno jedro, na katerem tudi družba gradi svojo identiteto (glej Ule, 1996: 15). To je ugotovil že Erikson, eden vodilnih teoretikov razvoja identitete, ki pravi: »*V mladosti se seka življenjska zgodovina posameznika s celotno zgodovino (vsakokratne družbe); tu se posamezniki potrjujejo v svojih identitetah in se družba obnavlja v svojem življenjskem stilu.*« (Erikson v Ule, 1996: 15).

Temeljni problem razreševanja krize identitete v mladosti je uskladitev in uravnoteženje ponotranjenih pričakovanj in stališč drugih do posameznika («socialna identiteta», v: Ule, 1996) in biografske kontinuitete oziroma osebne identitete posameznika. Vzpostavitev identitetnega ravnotežja je osnova, ki si jo mora prisvojiti mlad človek, če naj doseže osebno integriteto in socialno potrditev. Posameznik mora sicer sam razrešiti krizo identitete. Pri tem pa trči na dokaj izgotovljeno družbeno strukturo vlog (od poklicnih, spolnih, družinskih, političnih), ki jih mora sprejeti.

Uletova meni, da so »*mladi tako rekoč prisiljeni, da si za svojo rabo sproti 'skujejo' ali 'zbrkljajo' socialna pravila, usmeritve in identitete*« (Ule, 2000: 25). To pa zahteva dokaj visoko stopnjo refleksivnosti in osebne fleksibilnosti. Pomembna značilnost mladosti je tudi, da vedno več groženj in negotovosti izhaja iz pričakovanja prihodnosti, oziroma se nahaja v bližnji ali bolj oddaljeni prihodnosti in to pritiska na sedanost. Zmanjšuje pa se pomen družbenih ali socializacijskih ovir iz preteklosti (na primer tradicij, avtoritet).

Vsi izzivi in težave, s katerimi se morajo soočati mladi v današnji kompleksni družbi, povečujejo *socialno in psihološko ranljivost mladih*.³¹ Vedno več mladim iz vseh družbenih slojev se stopnjujejo težave pri načrtovanju in vodenju življenja, kopičijo se jim nerešeni problemi, ki izhajajo eden iz drugega (na primer slab šolski uspeh, nizka izobrazba, slabe zaposlitvene možnosti, materialne, socialne, emocionalne, zdravstvene težave). (Ule, 2000: 26) Določene socialne okoliščine (na primer slab socialni status posameznika) povečujejo

³¹ Izraz »socialna ranljivost« so uvedli trije belgijski raziskovalci Van Kerckvoorde, Vettenburg in Walgrave, in z njim označili posameznike, ki »so bolj izpostavljeni nadzoru in sankcijam družbenih institucij, kadar so z njimi v stiku, kot pa imajo koristi od posegov institucij« (Schuyt v Ule, 2000: 26).

stopnjo socialne ranljivosti, se praviloma prepletajo s pomanjkanjem v znanju, nižjo kulturno ravno in s pomanjkanjem interakcijske kompetence posameznika.

V devetdesetih letih so se v študijah mladine razvili različni koncepti ranljivosti. Na primer britanski raziskovalec Bob Coles označuje kot socialno ranljive tiste skupine mladih, za katere se prehodi v odraslost izkazujejo kot posebej težavni, in te skupine tudi natančneje določi: mladi ljudje s posebnimi potrebami, mladi ljudje, ki živijo v skrbništvu in (ali) v javnih (totalnih) institucijah³², ter mladi ljudje, ki živijo »alternativne« kariere in so vpleteni v razna prestopništva in tudi že resnejše kriminalne dejavnosti. (Coles v Renner, 2000: 94 - 95)

Povečana socialna ranljivost mladih ni samo negativen pojav, ugotavlja Mirjana Ule, temveč je tudi nujen rezultat emancipacijskih vidikov individualizacije mladosti (Ule, 2000a). S tem avtorica misli predvsem na večjo socialno mobilnost mladih, njihovo večjo občutljivost za nihanja v identitetnem razvoju, na večjo transparentnost in večjo odprtost mladih do različnih izzivov in do vse bolj globalizirane vsakdanje kulture. Vsi ti dejavniki in procesi namreč zvišujejo stopnjo občutljivosti mladih za izvore možnih identitetnih in socialnih problemov. Kar pomeni, da je vedno več stresov, ki jih morajo mladi znati prestat in jih pozitivno predelati, pa tudi, da se že zelo zgodaj naučijo strategij za predelavo problemov.

Izhodišče problemske situacije so torej družbeni pogoji, v katerih živijo mladi. Družbene zahteve, na primer storilnostni pritisk, zaposlitev kot pogoj za priznanje statusa odraslosti, družbena prestrukturiranja, postavljajo mladim protislovne zahteve, ki se jim ne morejo izmakniti. *»Zato ranljivost posameznika ni le individualnopsihološka kategorija, temveč se nanaša na vsakdanje in družbeno okolje posameznika«.* (v Ule, 2000: 28).

Družbene spremembe pa se ne vtisnejo le v neposredno vsakdanje okolje mladega človeka, temveč so sestavina individualnih vzorcev tolmačenja in delovanja v vsakdanjem življenju. Ti vzorci slonijo na individualnih strukturah pomenljivosti družbenih situacij ter vsebujejo znanje o življenjskem okolju posameznika in o družbenih pogojih vsakdanjega življenja. Le-ti pa so vsebovani tako na strani posameznika kot na strani okolja in so torej važen pogoj za motnje v odnosu posameznik – okolje. (prav tam, str. 27 - 28)

³² Pojem »totalne institucije«/ »totalne organizacije« je v sociologijo uvedel raziskovalec Erving Goffman, predstavnik interakcionalistične sociološke šole. Opredelil ga je kot organizacijo, v kateri živi in dela večje število posameznikov, ki so izolirane od širše družbe za daljše časovno obdobje in preživljajo formalno organizirano obdobje svojega življenja. (Npr. psihiatrične bolnišnice.)

Tanja Rener pravi, da družbena ranljivost in življenjska tveganja nista značilni le za omejeni, oziroma manjšinski del populacije mladih ljudi, temveč zadevata prevladujoči, večinski del kohorte sodobnih mladostnikov in mladostnic (Rener, 2000: 95). To je hkrati tudi izhodiščna hipoteza, izpostavljena v raziskavi o socialni ranljivosti mladih (opravljena v letu 1998)³³, da je namreč *socialno ranljiv večinski in ne manjšinski del mlade populacije*.

Na socialno ranljivost mladih ljudi – po mnenju strokovnjakov, sodelujočih pri omenjeni raziskavi iz leta 1998 – pomembno vplivajo (poleg socialnih, ekonomskih in kulturnih kapitalov staršev) tudi njihove tako imenovane »interakcijske kompetence« (zmožnosti medsebojnega delovanja). Interakcijske kompetence razumemo kot skupno oznako za pozitivno samopodobo, relativno čustveno stabilnost, komunikacijske sposobnosti, jezikovne spretnosti in znanja, splošno informiranost (razgledanost) in aktivno uporabo računalniške tehnologije (Rener, 2000b: 214). Interakcijske kompetence seveda niso zgolj značajске ali osebne sposobnosti mladih, nanje vplivajo predvsem družinska okolja (proces primarne socializacije) in (ne)dostopnost virov v širšem družbenem okolju.

Beck in drugi avtorji v povezavi z individualizacijo govorijo o »naredi si sam« biografiji oziroma »biografiji tveganja« – stanju permanentne (tako odkrite kot skrite) ogroženosti. Takšna biografija je rezultat preplavljenja s pogoji, ki pa jih posameznik ne more doseči, ukrotiti ali ignorirati zaradi omejenih sredstev ali kapacitet, ki so mu na voljo – to pa lahko vodi v obup ali bes (Beck idr. v Sande, 2002: 13). Biografije tveganj in nevarnosti po Becku pomenijo gojišče nasilja, neonacionalizma in revolucije (prav tam). Individualizacija tako vsebuje odvisnost od trga na vseh življenjskih področjih in odgovornost za svoje osebne biografije, ki pa niso več standardne – postale so namreč izbirne in samorefleksivne (Ule in Kuhar, v: prav tam).

*

V nadaljevanju si zdaj še pogledimo, za katere (post)moderne vrednotne orientacije si mladi ljudje prizadevajo v današnjem vsakdanjem življenjskem svetu rizične družbe.

³³ Gre za empirično študijo z naslovom »Socialna ranljivost mladih«, ki je bila opravljena leta 1998 v okviru Centra za socialno psihologijo – študije mladine na FDV. Raziskava, ki je bila opravljena na vzorcu 1687 osmošolk in osmošolcev, je nakazala vrnitev tradicionalne podobe o »pridnih deklicah in jeznih dečkih« (v Rener, 2000b: 207). Poleg tega so rezultati študije nakazali dve tendenci: povečevanje pomena »terapevtske vloge« mater v družinah, in to, da so dečki pomembno bolj kot deklice opremljeni z interakcijskimi viri, ki so pomembni za dobro socialno vključenost.

1.3.3. Mladi in vrednote

Mladi/ mladina predstavlja populacijo, ki ji starejši običajno pripisujejo popolno nezainteresiranost za aktualna politična, gospodarska in/ ali družbena vprašanja oziroma gibanja doma in po svetu. Očitajo ji pomanjkanje vrednot in morale, čuta za sočloveka in spoštovanja avtoritete. Vprašajmo se sedaj, *je mladina dandanes res brez vrednot?*

Če želimo odgovor na to vprašanje, je najprej dobro vedeti, kaj vrednote sploh so. Ko poenostavimo mnogotere (psihološke) definicije, lahko rečemo, da so to pojmi, ki jih visoko cenimo in h katerim si prizadevamo; torej so vrednote vsi pojavi, ki so po našem mnenju dobri, pravilni in zaželeni. (Ule, 2000b: 118) Z vrednotami predvsem označujemo ideje ali situacije, ki predstavljajo nekaj pozitivnega, zaželenega, nekaj, za kar se je treba zavzemati.

Potemtakem je trditev, da so mladi brez vrednot, več kot očitno prenačljena, saj si prizadevajo za tisoč in eno stvar: nekateri za uspešen študij, dober odnos s profesorji in visoko povprečje, drugi bi naredili vse za 'popoln' zunanji izgled ali za več denarja, ostali za zdravje, srečo, mir, nekateri cenijo dober 'žur' in prosti čas nasploh, in še bi lahko naštevali, za kaj vse si prizadevajo današnji mladostniki in mladostnice.

Težava torej ni v tem, da mladi vrednot ne bi poznali, saj se zanje več kot očitno trudijo v vsakodnevnem življenju. Tako lahko – na podlagi povedanega – že na tem mestu *sprejmemo hipotezo, ki pravi, da mladi ljudje dandanes niso brez vrednot*. Mladi vrednote imajo, seveda pa je to, katere vrednote postavljajo na višja in katere na nižja mesta, različno od posameznika do posameznika, saj si vsakdo ustvari svojo lastno lestvico vrednot.

Problem nastopi ob vprašanju, ali so te vrednote, torej stvari, za katere si prizadevajo, tudi pravilne in koristne. »Pravilnost vrednot« pa je zelo relativen pojem. Poglejmo, kako se vrednote sploh izoblikujejo? Na eni strani v procesu socialnega učenja³⁴ pridobimo veliko informacij o splošno veljavnih vrednotah kulture, v kateri živimo. Ta vrednotna merila začnemo že zgodaj sprejemati tudi sami, jih osvojimo in internaliziramo (ponotranjimo). Odtlej so tudi naša vrednotna merila.

³⁴ Procesu učenja v obdobju primarne socializacije, kjer ima družina ključno vlogo, potekajo predvsem kot imitacija – posnemanje.

Zelo pomemben pa je še nek drug dejavnik. Tista področja in dejavnosti, v katera vlagamo veliko duševne in osebne energije, avtomatično pridobijo na vrednosti. Za naš jaz bi bilo nesprejemljivo, če bi se zavzemali za malo vredne stvari. Zato nezavedno dvigamo ceno vsemu tistemu, s čimer se ukvarjamo in za kar se zanimamo. Po vsej verjetnosti vplivajo tovrstne izkušnje na izoblikovanje vrednostnih sistemov in hierarhij pri posamezniku. In to je eden izmed pomembnih razlogov, zakaj najdemo bistvene razlike v vrednostnih hierarhijah med ljudmi različnih zanimanj in poklicev. (Gojkošek, 2002: 30). Na oblikovanje vrednot pri posamezniku pa poleg tega odločilno vplivajo še splošna razgledanost, stopnja izobrazbe, vplivi družbene okolice (na primer javna občila), versko prepričanje in še mnogi drugi dejavniki.

Kot torej vidimo, je nemogoče, da bi se vsi ljudje strinjali, katere vrednote so najpomembnejše oziroma katere pojme bi morali postavljati v ospredje, jih povečevati in se zanje še posebej truditi. Zato tudi ne moremo reči, če so vrednote pri mladih napačne ali ne. So le drugačne, pogosto specifične, saj je to obdobje sprememb, uporništva, osamosvajanja, (in kar je še takšnega), temu prilagojena pa je seveda celotna osebnost mladostnika, vključno z vrednotami.

Velikokrat se govori o tako imenovanem *generacijskem prepadu v vrednotnih usmeritvah*. Splošno znano je dejstvo, da imajo starši drugačne vrednote kot njihovi otroci, kar je pogosto tudi predmet številnih preprirov in nerazumevanj. Pri tem pa se ljudje navadno ne sprašujemo, od kod te generacijske razlike. Navadno menimo, da so pač posledica družbenega razvoja, ki prinese nove poglede in nova vrednotenja: teh se oprimejo mlajše generacije, medtem ko starejši ostajajo pri svojem.

Možno pa je nekaj povsem drugega, je mnenja Mateja Gojkošek: *»Možno je, da pride do premikov v vrednostnih orientacijah v teku življenjskega razvoja posameznika in da se z zrelostjo pojavijo drugačne vrednotne orientacije.«* (Gojkošek, 2002: 30). Generacijske razlike potemtakem niso zgolj posledica zrcaljenja drugačnih družbenih razmer, temveč posledica *»zakonitih intraindividualnih sprememb v vrednotnem razvoju posameznikov«* (prav tam, str. 30). Vrednote se skozi različna življenjska obdobja namreč spreminjajo; tiste, ki jim ljudje pripisujejo velik pomen v zreli dobi, so popolnoma drugačne ali celo nasprotne tistim, katere so tako goreče zagovarjali v času mladostništva.

1.3.3.1. Vpliv življenjskega stila mladih na oblikovanje »novih« vrednot

Tradicionalno obravnavanje odnosa mladih do vrednot je danes praktično neuporabno, kajti tako imenovane »nove« vrednote so tesno prepletene z vsakdanjem življenjem mladih. Vrednota je že to, da so vrednote blizu izkustvu. Mladi ljudje razvijajo vrednote in odnos do njih v neločljivi zvezi z vsakdanjimi dejavnostmi, zlasti kot sestavino svojega »življenjskega stila«³⁵ in sociokulturne produkcije. Neposredno spraševanje o vrednotah le redko da jasne rezultate, zato se moramo opreti na posredne kazalce, ki označujejo življenjske usmeritve in življenjske stile mladih.

Sodobni trendi kažejo (v: Chrisholm in drugi, 1995, v: Mihelj (ur.) in drugi, 2002), da so tako imenovane velike zgodbe (*»grand narratives«*) mrtve, da mladi ne gradijo več svojih vrednot okoli njih. Termin »velike zgodbe« pomeni velike ideološke in verovanjske sisteme (kot je na primer religija), ki dajejo smisel in cilje življenju ljudi. Erozija teh sistemov se nanaša na upadanje njihove moči za posameznika in za kolektiviteto. Vrednote mladih postajajo vse bolj subjektivne, pomembna je pravica do individualnosti. Mladi cenijo osebne potrebe bolj kot vse drugo. Ne poudarjajo več kolektivnih pravic, kot so na primer enakost in demokracija. Vrednote danes niso več zgolj omejeni skupki stališč, temveč so opora za življenjske stile.

Življenjski stil ni le neizbežen, temveč izjemno relevanten del mladostnika v njegovem vsakdanjem življenju in pa poglobljena značilnost sodobnega sveta. *»Življenjski stil je način, kako živeti življenjsko zgodbo«*, zapiše Mirjana Ule (v Ule, 1998: 26). Je nekaj, kar nujno potrebujemo za samopodobo. Življenjski stil je skupek navad, je način uporabe dobrin, prostorov, časa, s katerimi ljudje definiramo sebe in druge ljudi.

Z življenjskim stilom poudarimo svojo individualnost, izbiro, okus, informiranost, ipd. Življenjski stili so postali tako v sodobnih družbah temeljni načini socialne kategorizacije in samouvrščanja posameznika (prav tam, str. 27). S stilizacijo življenja si gradimo določeno identiteto in konstruiramo subjektivno predstavo o realnosti. Pomembno pa je, meni avtorica, da je identiteta danes zgrajena predvsem na razlikovanju, ker je pač v funkciji

³⁵ Življenjski stil je kreacija posameznika, ki nastaja v stalni interakciji posameznika z družbo. Oblikovanje življenjskih stilov in stilizacija vsakdanjega življenja je poglobljena značilnost sodobnega sveta. (Ule, 1998: 26). O stilizaciji vsakdanjega sveta mladih ljudi glej npr. M. Ule in T. Renner, v: A. Furlong in I. Guidikova (ur.), *Transitions of Youth Citizenship in Europe*, 2001.

individualizacije (Ule, 1998). Z organizacijo porabe ne manifestiramo več svoje socialne pripadnosti ampak poudarjamo svojo različnost in individualnost; okus, stil, podobo o sebi.

Življenjski stil je specifičen način delovanja posameznika v vsakdanjem življenju. Umešča se nekje med enkratnim in determiniranim. Vsak življenjski stil je enkraten, ker ni povsem enak nobenemu drugemu, vendar – po besedah Uletove – *»je obenem tudi družbeno usmerjen pojav«* (v Ule, 1998: 28). Usmerjen je k običajnemu svetu in družbi. Izbiramo življenjski stil v odnosu z drugimi osebami. Stil pomeni, da vemo, kako se bomo vedli v različnih okoliščinah. Naš uspeh pa je odvisen od tega, kako dobro bomo igrali to igro. Mirjana Ule še zapiše, da *»je življenjski stil oseben življenjski 'projekt', ki daje smisel osebni biografiji in samopodobi posameznika«* (v: prav tam, str. 31). Tako je tudi pri odnosu mladostnika do drog življenjski stil le-tega še kako relevanten.

Kot že rečeno, namesto tako imenovanih »velikih« vrednot, ki so bile oprte na močne ideologije (politični angažma, nacionalna enakopravnost in emancipacija, revolucionarna družbena preobrazba, osvoboditev zatiranih, enakost, pravičnost, svoboda, religiozne in tradicionalne vrednote, napredek znanosti in tehnike itd.), se sedaj pojavljajo vrednote, ki so bližje posamezniku in njegovemu osebnemu izkustvu (materialna in socialna varnost, zdravo okolje, kvaliteta življenja, možnost za »eksperimentiranje« z različnimi izkustvi, novimi oblikami medosebnih odnosov ipd.)³⁶. To kaže na nove oblike krepitev individualnosti, ki sicer negira množično kolektivnost, velike socialne in simbolne organizme, toda vsebuje veliko socialno občutljivost in potrebo po spontanih in neprisiljenih medosebnih in družbenih odnosih. (Ule, 1988: 110)

³⁶ Npr. *zdravje* je postalo najvišja vrednota ne samo za ljudi v starosti, ampak – kot je pokazala raziskava vrednot iz leta 2003 med slovenskimi osmošolci – celo za od zdravja prekipevajoče petnajstletnike. Namreč sodeč po raziskavi, osmošolci so na prvo mesto med vrednotami – pred družino, prijatelje, zabavo in podobne »mladostniške vrednote« – postavili zdravje (Grah, 2003: 12). Mirjana Ule je na vprašanje »od kod nenadoma tolikšno pripisovanje pomena zdravja?«, v intervjuju za Sobotno prilogo Dela (dne 24. maja 2003), odgovorila naslednje: *»Ohranjanje zdravja postaja svojevrstna vrlina, ki zapolnjuje izpraznjen prostor drugih vrtilin, kot je pokornost bogu, spoštovanje brezprizivnih avtoritet, podrejanje normam.«*, in dodala: *»Sodobni človek odgovarja na probleme sodobne družbe tako, da se izogiba tveganjem. V tem početju skušamo obvladovati vsaj tisto, kar nam je (dozdevno) na dosegu roke, in to sta naše telo in naše zdravje.«* (v Grah, 2003: 13). V nadaljevanju intervjuja je govora o tem, da je za sodobne družbe značilno, da so visoko rizične, obenem pa so tveganja oddaljena od posameznika, čeprav neposredno vplivajo na vse življenjske možnosti človeka. Ta veliki pomen zdravja je povezan s splošnim večanjem potrebe po samonadzoru, samodiscipliniranju, samozanikovanju in samoobvladovanju. Gre za odgovor na težje ekonomske in življenjske razmere, ki terjajo od ljudi več vsakdanjih naporov, discipline, samonadzora itd. In naša telesa – pravi Uletova – so »končna metafora« teh potreb (prav tam, str. 13).

Pregled vrednostnih in življenjskih usmeritev mladih v Sloveniji pa je pokazal, da prevladujeta težnja k reafirmaciji socialnih interakcij v neformalnih skupinah in zvestoba subjektivnemu doživljanju. Mladi se ne želijo vezati na ideološke, obsežne vrednostno-normativne sisteme. Izogibajo se zlasti političnih institucij, so nezaupljivi do javnih medijev, do množične kulture itd. (prav tam, str. 118)

»Subjektivizacija mladosti ter težnja k samopotrditvi med mladimi nista nekaj povsem novega, prej sta le rezultat daljšega procesa, kot poudarjajo raziskovalci mladine v razvitem svetu. Tako ugotavlja Rosenmayr, da sta "iskanje jaza in nezaupanje do visoko razvitih oblik organiziranja družbe" značilnost stališč, ki označujejo mladino visoko razvitih družb Evrope«. (Rosenmayr v Ule, 1988: 121).

Subjektivizacije mladosti in težnje k samopotrditvi mladih ne gre razumeti kot znak individualističnega zapiranja mladih, nasprotovanja družbenim vezem, solidarnostnim vezem in drugim oblikam kolektivne akcije. Nasprotno, gre sočasno za samopotrditve individua in za reafirmacijo nepostvarjenih, zlasti neformalnih socialnih povezav in kolektivnih dejavnosti mladih. Zdi se, da lahko govorimo o reafirmaciji »neposredne« družbenosti ljudi, vsaj v mediju vsakodnevnega življenjskega sveta. Zato se subjektiviranje mladosti ne pokriva niti s tradicionalnim individualizmom niti s kolektivizmom, pač pa selektivno izbira od obeh tiste poteze, ki ustrezajo tej reafirmaciji družbenosti v vsakodnevem življenju.

1.3.3.2. Vrednote sodobne slovenske mladine

Poglejmo si sedaj na kratko, kaj konkretno povedo o vrednotah rezultati novejše raziskave o mladini v Sloveniji. (Glej tabelo v: V. Mihelj (ur.) in drugi, *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, 2002, str. 54 - 55.) Kot najpomembnejše vrednote mladine pri nas se kažejo partikularne vrednote, kot so zdravje, resnično prijateljstvo, družinsko življenje, pa tudi globalne vrednote, kot je mir v svetu, varovanje narave, varnost naroda pred sovražniki ter karieristične (uspeh v šoli) in liberalne vrednote (svoboda mišljenja in delovanja). Egoistično-materialistične vrednote (imeti moč nad drugimi, biti avtoriteta, materialne vrednote) so se znašle na dnu lestvice vrednot. A naj na tem mestu še opozorimo, da gre delno za tak rezultat morda pripisati tudi interakciji med anketirancem in anketarjem, saj je bila raziskovalna metoda osebni intervju, pri katerem udeleženci pogosto dajejo družbeno zaželene oziroma korektne odgovore.

Nadalje, mladi so bili v raziskavi povprašani tudi o tem, koliko so zainteresirani za posamezna področja. Izkazalo se je, da jih najbolj zanimajo: prijateljstvo; družinsko življenje, zakon, otroci; služba, poklic; spolnost, ljubezen. (prav tam, str. 56 - 57). Prevladujejo torej individualistični interesi. Najmanjše zanimanje pa kažejo mladi za politiko, vero in vojsko. Rezultati so tako potrdili tezo o upadanju pomena »velikih zgodb« med mladimi.

S pričujočo raziskavo so ugotavljali tudi stališča mladostnikov do različnih življenjskih področij. Tudi pri tem sklopu vprašanj so opažene individualistične, socialne in karieristične vrednotno-stališčne opredelitve. Individualizem se kaže v pomenu, ki ga mladi pripisujejo iskanju lastne poti, kar potrjuje domnevo o individualizaciji, pa tudi v pomenu zasebnosti. Po drugi strani pa mladi radi sodelujejo z drugimi. Zelo se jih strinja tudi s trditvijo, da želijo v življenju napredovati in narediti kariero. Poleg tega pa izstopa tudi potrošniška usmerjenost: kupovanje novih stvari osrečuje velik delež mladine v Sloveniji. Medtem ko usmerjenost na zunanji videz in na telo ter ustvarjanje vtisa, kar je prav tako značilnost sodobnih zahodnih civilizacij, se nista pokazala kot zelo izrazita trenda, čeprav – zopet – gre med drugim prav gotovo za manjšo stopnjo priznavanja zaradi specifične situacije anketar – anketirani. (Glej tabele, v: prav tam, str. 60 - 62).

Prav tako so se izkazale kot presenetljivo zanimive tudi nedavne nemške raziskave mladine, ki kažejo, da je *mlada generacija izjemno občutljiva za temeljna moralna vprašanja življenja*. (Ule, 2000a: 79) Kaže se močno stremljenje mladih k osebni poštenosti, k tem, da najdejo smisel življenja v razvijanju samega sebe. »Mlad človek želi biti neodvisen, prost strahov, vendar ne vzvišen in nadut« (prav tam, str. 79). Zato se upira prevzemanju nepreverjenih norm, institucijam, ki ne dopuščajo sodelovanja mladih v odločanju, napačnim podreditvam, nepojasnjenim političnim odločitvam, (in še bi lahko naštevali). Drugače rečeno, upira se vsemu, kar ga omejuje in skuša deformirati.

To, da so za današnjo mladino značilne tako imenovane postmoderne vrednote, je med drugim potrdila tudi raziskava, ki sem jo opravila v okviru svoje diplomske naloge »Iskanje življenjskega smisla: smisel in zaupanje v življenju mladih ljudi« (2004). Podatke sem pridobila s pomočjo v naprej pripravljenega vprašalnika, na katerega so mladi, sodelujoči v raziskavi (18 mladih: devet fantov in devet deklet), odgovarjali in zapisali svojo zgodbo. Sodelujoče mlade pri raziskavi sem razdelila v tri starostne skupine: adolescenti (15 - 19 let), postadolescenti (20 - 24 let) in mlajši odrasli (25 - 29 let).

Pričujoča raziskava je pokazala, da ne glede na starostno skupino mladih in ne glede na spol, so se kot najpomembnejše vrednote mladih ljudi, sodelujočih v raziskavi, pokazale partikularne vrednote, kot so ljubezen, prijateljstvo, družinsko življenje, zdravje, globalne vrednote, kot je varovanje narave in živali, karieristične (uspeh v šoli, na delovnem mestu) in liberalne vrednote (svoboda, strpnost). Nihče ni omenjal egoistično-materialistične vrednote (na primer imeti moč nad drugimi, biti avtoriteta, materialne vrednote). (Švajger, 2004)

Rezultati raziskave tudi kažejo, da pripadniki različnih spolov dokaj različno ocenjujejo nekatere vrednote, seveda pa je razlika v ocenah odvisna od posameznih vrednot, saj gre ponekod za pomembnejše razlike, ponekod pa so le-te komaj opazne. Do razlik v ocenjevanju nekaterih vrednot prihaja že zaradi same narave obeh spolov ter različnosti spolnih vlog v družbi. Velja pa omeniti dejstvo, da se v zadnjem času te razlike vse bolj izenačujejo, saj skoraj ne najdemo več področja, ki bi veljalo za tipično 'žensko' ali izrecno 'moško'. Naj pri tem izpostavim še ugotovitev, da je v zgodbah mladih respondentk (glej prav tam, 2004) moči zaznati pomembno vrednoto 'varnosti'. Le-to si lahko razlagamo tako, da gre za logično posledico njihove «šibkejše» narave in manjše fizične sposobnosti samoobrambe v kriznih situacijah (kar je – zopet – družbeno privzgojeno).

Raziskava je tudi pokazala, da so mladi izjemno občutljivi za temeljna moralna vprašanja življenja. Kaže se močno stremljenje mladih k osebnemu zadovoljstvu, iskrenosti (do sebe in do drugih), zaupanju, poštenosti, k graditvi dobrih družbenih odnosov, ipd. To velja za vse sodelujoče mlade v študiji primera, se pravi ne glede na njihovo spolno in starostno pripadnost.³⁷

*

Tako torej pravi teorija glede osnovnih značilnosti sodobne družbe, sveta vsakdanjega življenja in fenomena mladih/ mladine in mladosti kot življenjskega obdobja. V nadaljevanju sledi četrto poglavje teoretskega dela magistrske naloge, kjer bomo s primerjalno analizo virov/ tekstov obravnavali mlade v odnosu do drog, kar je centralna tema naloge.

* * *

³⁷ Opomnimo, da je v pričujoči kvalitativni raziskavi analiza osemnajstih zgodb mladih ljudi pomenila zgolj ilustracijo k širšim opažanjem študij mladine. Že v naprej smo se odpovedali ideji statističnega posploševanja na širšo populacijo. Uporabili smo neslučajno vzorčenje in s tem neslučajni tip vzorca – kvotni vzorec. (Švajger, 2004)

1.4. MLADI IN DROGE

1.4.1. Kaj je droga

»V temi jo imenujemo sreča.

Ko vzide sonce, vidimo,

da je bila zmota.«

- ERNEST HOHENEMSER

Kar nekaj je bilo do zdaj že povedanega o mladih. Kaj pa droge? Namreč v sodobni družbi se vedno pogosteje postavljajo vprašanja, zakaj vedno več mladostnikov posega po drogah, zakaj postanejo zasvojeni, ali je mogoče odvisnika ozdraviti in ali je mogoče sploh preprečiti uživanje drog med mladimi. Ljudje premalo vedo tako o vzrokih, kot o posledicah uživanja drog. Danes učiti mladostnike le, naj drog ne jemljejo, je premalo. Prav gotovo jim je potrebno dati več informacij, zlasti tistih, ki govorijo o posledicah in tistih, ki pomenijo alternativo drogam.

Andrej Kastelic in Marija Mikulan v njunem delu »Mladostnik in droga« (2004) pojmujeta droge kot »snovi, ki zaradi svojevrstne kemične sestave povzročajo spremenjeno delovanje telesa ali naše duševnosti. Psihoaktivne droge vplivajo na mišljenje, čustvovanje in vedenje.« (Kastelic in Mikulan, 2004: 15).

Droge imajo na naše zaznavanje ugodja sicer prijeten učinek. Zato jih ljudje tudi jemljejo. Nekateri res zato, da lažje prebrodijo stiske, večina pa zato, ker jim godijo. S takšno odločitvijo pa naj bi prevzeli tudi odgovornost za posledice spremenjenega vedenja. Večina jih je prepričanih, da od droge ne bodo postali odvisni. Želijo si jo nekajkrat poskusiti in verjamejo, da lahko uživanje prenehajo, kadar le hočejo. Šele ko v resnici skušajo prenehati, po navadi ugotovijo, da tega ne zmorejo.

Ko pa so od droge že odvisni, sama odločitev, da z njo prenehajo, ne zadostuje za trajnejšo abstinenco. Če bi to držalo, bi se odvisniki pač odločili, da se drogi odpovejo, in tako bolezenske odvisnosti sploh ne bi poznali.

V slovenščini je droga popularen in tudi v stroki pogosto uporabljen naziv za psihoaktivno (psihotropno) snov. Izraz drogiranje pomeni uživanje oziroma uporabo takih snovi. Pogosto uporabljamo tudi besedo mamilo, ki pa ni povsem ustrezna, saj vse droge nimajo omamnega učinka. V slovenščini pomeni droga tudi surovino rastlinskega ali živalskega izvora, ki se uporablja v zdravilstvu. Nekatere droge prihajajo iz farmacevtskih laboratorijev.

Droge so lahko koristne, škodljive ali pa ponavadi oboje, kar ni odvisno le od vrste, količine in pogostosti njihovega jemanja, ampak tudi od človeka, ki jih vzame (njegovega telesnega in duševnega stanja, starosti, zaužite hrane ter okolja, socialnega položaja, družbe, v kateri je, vzdušja, ...). Tudi pri isti osebi je učinkovanje lahko vsakič nekoliko drugačno, pri čemer so pomembna tudi pričakovanja glede tovrstnih posledic.

Zakon deli droge na tiste, ki so zakonite oziroma njihovo posedovanje, jemanje, trgovanje z njimi ni kaznivo, in tiste, pri katerih velja naštetu za kaznivo dejanje. Po zdaj veljavni zakonodaji samo uživanje drog ni kaznivo dejanje.

Med zakonite droge lahko štejemo tudi različne vrste na počutje delujočih zdravil. Če jih uporabljamo za zdravljenje, kamor nam jih je predpisal zdravnik, potem so to zdravila. Če pa jih jemljemo po svoji presoji, jih posojamo ali celo preprodajamo, pa postanejo droge. Nekatera od teh zdravil so še pod posebnim državnim nadzorstvom. Najstrožji je nadzor nad narkotiki (morfinom, kodeinom, metadonom, buprenorfinom), nekoliko blažji pa nad nekaterimi zdravili za zdravljenje duševnih motenj. Med dovoljene droge sodijo alkohol, tobak, kava in pravi čaj. Te droge nimajo posebne zdravilne vrednosti ali pa je ta zelo majhna, lahko pa so zelo škodljive in prav tako povzročajo odvisnost. Pitje alkohola in kajenje cigaret sta pri nas široko sprejeti razvadi.

*

Marsikomu pa se poleg vprašanja, kaj so droge, postavlja še cela vrsta drugih, kot so: zakaj droge mladi sploh uživajo?; kakšne so skupne značilnosti uživalcev drog?; kakšen je pri tem vpliv družine?; itd. Na ta vprašanja bomo skušali odgovoriti v nadaljevanju naloge. Najprej pa si pogledjmo kakšna je razširjenost uživanja drog pri nas.

1.4.2. Razširjenost uživanja drog pri nas

Razširjenost kajenja tobaka, uživanja prepovedanih drog in pitja alkoholnih pijač je pri nas primerljiva s tovrstnim stanjem v nadpovprečno obremenjenih državah. Raste število mladih, ki eksperimentirajo in so odvisni od drog. Med glavne značilnosti tovrstne problematike sodijo naraščajoči zdravstveni, socialni in legalni problemi zaradi uživanja drog, predvsem heroina, v zadnjem času tudi ekstazija in kokaina; povečuje se število odvisnikov in njihovih svojcev, ki iščejo pomoč in se vključujejo v razne oblike zdravljenja; močno je naraslo število mladoletnih iskalcev pomoči v vzgojnih zavodih in drugih bivalnih oblikah za mlade z vedenjskimi motnjami, katerih visok delež uživa opiatne droge; povečuje se število uživalcev prepovedanih drog, ki sta jih policija in sodišče že obravnavala. (Kastelic in Mikulan, 2004)

V letu 1992 je bila opravljena prva večja raziskava o razširjenosti uživanja dovoljenih in prepovedanih drog v Ljubljani. Podatki o uživanju alkohola, tobaka in prepovedanih drog so zbrali v skupini 1029 srednješolcev, starih od 15 do 18 let, na sedmih ljubljanskih srednjih šolah. (Glej Kastelic in Mikulan, 2004)

1,3 % deklet in 1,7 % fantov je vsaj enkrat v življenju poskusilo heroin oziroma kokain. Najpopularnejša nedovoljena droga v zadnjem letu pred anketiranjem je bil kanabis (19 %). Fantje so pogosteje posegali po alkoholu, tobaku in prepovedanih drogah kakor dekleta, ta pa so prednjačila pri uporabi psihoaktivnih zdravil brez zdravniškega recepta. Uporaba dovoljenih in prepovedanih drog je bila pogostejša med starejšimi adolescenti kakor med mlajšimi. (prav tam, str. 18 - 19)

V anonimni raziskavi leta 1995 med 1388 učenci prvih razredov srednjih šol v Ljubljani se je pokazalo, da narašča uživanje dovoljenih drog, kot sta tobak in alkohol, najhitreje pa med mlajšimi starostnimi skupinami. Rezultati raziskave kažejo, da je 60 % petnajstletnikov že kdaj pokadilo cigareto, od teh skoraj tretjina prvič v starosti 11 let ali manj. Tudi rezultati raziskave glede pitja alkohola med mladimi v Ljubljani so zaskrbljujoči.

Nadalje, marihuano je vsaj enkrat kadilo 16,7 % učencev, od tega 1 do 2-krat 6 %, od 3 do 9-krat 4,3 %, več kot 20-krat pa 4,7 % učencev. Med petnajstletniki se pojavljajo tudi druge

prepovedane droge (kokain, heroin, ekstazi, LSD idr.). Te je že uporabljalo 0,6 do 3,2 % učencev. Večina učencev je prvič poskusila te droge v starosti 14 ali 15 let.

V letih 1995, 1999 ter 2003 je bila opravljena Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino – ESPAD, ki poteka v 30-ih državah. Študije so izvedli po standardizirani metodologiji in s standardnimi vprašalniki. Podatki iz raziskav v letih 1995 in 1999 so bili že objavljeni. Povzemimo v nadaljevanju najpomembnejše ugotovitve, objavljene v Zdravstvenem varstvu. (v Kastelic in Mikulan, 2004: 19 - 20)

V anonimni raziskavi med učenci prvih razredov srednjih šol v Ljubljani leta 1999, v katero je bilo vključenih 2033 fantov in 1603 deklet, se je pokazalo, da gre pri kajenju cigaret za dobro vzpostavljeno navado, ki kaže le malo znakov zmanjševanja. Skoraj dve tretjini anketirancev (64,3 %) sta že kadili cigarete: četrtnina (25,7 %) štiridesetkrat ali bolj pogosto, slaba četrtnina (23,5 %) petkrat ali manj.

91,3 % anketirancev je odgovorilo, da so že pili alkoholne pijače. Četrtnina jih je pila štiridesetkrat ali bolj pogosto, slaba desetina (8,7 %) še ni pila alkoholnih pijač, dobra četrtnina (28 %) jih je pila od enkrat do petkrat v vsem življenju. Razlike med odgovori fantov in deklet so bile značilne. Dekleta so bolj pogosto odgovorila, da niso pila oziroma so pila 1- do 2-krat. Dve tretjini anketiranih dijakov (71,7 % fantov oziroma 60,6 % deklet) je odgovorilo, da so v življenju že bili pijani.

Podatki kažejo, da so anketiranci bolj pogosto uživali dovoljene droge kot prepovedane. Skoraj tri četrtnine anketirancev (74 %) je odgovorilo, da še niso nikoli vzeli nobene od naštetih ilegalnih drog (marihuana, amfetamin, LSD, crack, kokain, heroin, ekstazi). 13 % je jemalo katero koli od naštetih ilegalnih drog 1 do 5-krat. 7 % anketiranih pa je odgovorilo, da so vzeli katero od naštetih ilegalnih drog 40-krat ali bolj pogosto. Četrtnina anketiranih je že kadila marihuano oziroma hašiš. Hlape je vdihavalo 15 % anketiranih. Tablete in alkohol je hkrati uživalo 9 % anketiranih. Pomirjevala, ki jim jih ni predpisal zdravnik, je vzelo 8 % anketirancev. Ekstazi je že uživalo 4 % anketiranih, ostale droge je jemalo 2 % anketiranih ali manj. (v: prav tam, str. 19 - 20)

O številu zasvojenih v Sloveniji lahko sklepamo le na podlagi števila tistih, ki iščejo strokovno pomoč.

Po podatkih raziskave Kakovost storitve vzdrževanega metadonskega programa, ki je potekala v Centrih za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog v letih 1995, 1997, 2000 in 2003, je bila najnižja starost ob začetku jemanja droge v letu 1997 8 let, po en otrok pa sta bila stara 10 let in 11 let. Pri dvanajstih letih je pričelo z jemanjem prepovedanih drog 18 otrok izmed 729 vključenih v vzdrževalni metadonski program leta 1997. Po podatkih iz raziskave leta 2000 je bila starost ob začetku jemanja alkohola in tobaka nekaj več kot 14 let, marihuane 15,7 let, heroina pa 20,4 leta. Do 15. leta je začelo uživati prepovedano drogo 35,1 % mladostnikov, do 18. leta pa 74,5 % vseh. Večina vključenih v vzdrževalni metadonski program, skoraj 87 %, je pričela z marihuano kot prvo prepovedano drogo.

V Centre za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog je bilo ob vzpostavitvi mreže leta 1995 vključenih v vzdrževalni metadonski program 530 vzdrževancev, konec marca 2003 pa 1814. Vseh, ki so se vključili v kakršno koli terapijo v centrih, je bilo konec marca 2003 2463. Konec januarja 2004 je bilo v vzdrževalni metadonski program vključenih 1927 vzdrževancev. (Kastelic in Mikulan, 2004: 22).

Glede števila mladih, ki danes droge poskusijo ali jemljejo, pa je jasno, da uživanje drog, najbolj seveda v obliki eksperimentiranja, prodira vse bolj med mlade, saj se niža tudi povprečna starost tistih, ki droge prvič poskusijo. Tako je škoda še večja, tako v telesnem kot tudi v duševnem in socialnem razvoju. Številni mladostniki so pri prvih poskusih droge še v otroški dobi, imajo manjšo telesno težo, so osebnostno še nezreli, zelo pogosto osnovnošolci³⁸.

Uživanje nedovoljenih drog lahko na mladostnike vpliva tako, da le-ti zelo hitro popustijo v šoli, imajo slabe odnose z vrstniki, poslabšajo se odnosi z bližnjimi, se ne zaposlujejo, včasih zaidejo v kriminal. Če uživajo dovoljene droge, pridejo posledice praviloma pozneje, večkrat šele po večletnem pitju alkohola in kajenju, preden jim uživanje obeh dovoljenih drog koreniteje poseže v življenje.

³⁸ ... kot bomo tudi videli v empiričnem delu magistrske naloge, oziroma v raziskavi, ki sem jo opravila med osnovnošolsko mladino.

1.4.3. Zakaj mladi jemljejo droge

Razlogov je precej, seveda pa niso pri vseh enaki. Ponavadi gre za splet različnih dejavnikov: radovednosti, uporništvu, težav pri vključevanju med vrstnike, želje po ugodju, bežanja pred slabim počutjem, in povodov: pritiska vrstnikov, želja po dokazovanju, priložnosti, bolečine...³⁹ Pri tem so pomembni védenje o drogah, že omenjeni odnos do njihovega uživanja oziroma ugodja, ki ga povzročajo, in sposobnost samonadzorovanja.

Mladostnik se za drogo odloči običajno zavestno. Začne jo pokušati oziroma eksperimentirati z njo. Iz kroga poskuševalcev preidejo med pogostejše uživalce ponavadi tisti, ki imajo v osebnostnem razvoju več šibkih točk, kar je seveda odvisno od življenja v družini, odnosov, ki vladajo v njej, in pozitivnih potrditev v širšem socialnem okolju. Pomembno je še, da nosijo v sebi pozitivno čustveno izkušnjo ali, bolje povedano, občutek, da jih ima ali jih je imel v življenju nekdo zelo rad. Imeti pa morajo tudi občutek, da imajo sami koga lahko res radi oziroma so to zmogli v preteklosti. (Kastelic in Mikulan, 2004)

Karel Geržan⁴⁰ je na enem od svojih predavanj pod naslovom »*Vzgoja mladih za življenje brez drog*« (dne 11. oktober 2005, v Krškem), pripovedoval o tem, kako je za vsakega mladostnika pomembno, da ima ob sebi vsaj enega človeka, ki ga bo »notranje zaznaval«, čutil... Mladostniku oziroma otroku je treba povedati, da ga imamo radi, saj se bo v nasprotnem primeru počutil osamljenega. Temeljni razlog zasvojenosti po besedah patra Geržana je »notranja osamljenost«. Gre za občutek, da smo povsem sami...⁴¹

³⁹ Eden od bivših odvisnikov od drog, Toni Kočever, (trenutno deluje v Društvu Srečanje v Novem mestu, kjer pomaga odvisnikom in njihovim svojcem), na vprašanje, zakaj je pričel uživati drogo, odgovarja: »*Bil sem notranje neizpolnjen*«. (T. Kočever je predaval oziroma – bolje – nam je zaupal svojo življenjsko zgodbo v Šolskem centru Krško, dne 8. november 2005. Predavanje smo (beri: Mladinski center Krško) organizirali v okviru preventivnega projekta »Nam se rola brez drog in alkohola«, ki ga že nekaj let izvajamo po osnovnih šolah občine Krško, ter v letu 2005 tudi prvič na Srednji šoli Krško, kjer smo gostili dva bivša odvisnika od drog (že omenjeni Toni Kočever, ter Zlatko Blažič).)

⁴⁰ Dr. Karel Geržan je pater z Razborja nad Sevnico, kjer že dlje časa deluje v Komuni – skupnosti odvisnikov od drog. Komuna uči t.i. »umetnost zaznavnosti«. To pomeni, da odvisnika, ki je v Komuni, vsaj nekdo »zazna« / »opazi« (npr. z besedno komunikacijo)... V Komuni se učijo živeti brez drog.

⁴¹ Zlatko Blažič je na vprašanje, zakaj je pričel eksperimentirati z drogo, odgovoril: »*Zaradi osebnih težav. /.../ bil sem notranje prazen, nezadovoljen...*«. (Svojo zgodbo nam je Z. Blažič zaupal v Šolskem centru Krško, dne 15. november 2005).
Priporočam v branje Blažičevo avtobiografsko delo »Zgodovina moje heroinske odvisnosti« (2005).

Največkrat je vzrok za omenjene težave okolje, v katerem mladostniki živijo; zaradi njega so mladi ranljivi in nesrečni. Živimo namreč v času pogostih stresnih okoliščin, v razmerah, ki lahko povzročajo velike stiske. Mladostniki pa imajo še prešibke obrambne mehanizme, da bi lahko kljubovali takšnim negativnim vplivom in so tisti družbeni člen, ki nam najhitreje pokaže, da nekaj ni prav.

Statistični podatki kažejo, da večina zasvojenecv prihaja iz neurejenih družinskih okolij. Običajno so starši ločeni ali pa prezaposleni, da bi se dovolj ukvarjali s svojim otrokom. Vendar je ravno družina najpomembnejši preventivni steber. *»Tam, kjer družinski člani živijo drug z drugim in ne drug mimo drugega, je verjetnost, da bo mladostnik posegel po drogah, dosti manjša«*, zapišeta avtorja (Kastelic in Mikulan, 2004: 23).

Drugi preventivni dejavnik je urejeno socialno okolje. Če imajo mladi možnost konstruktivnega potrjevanja, kar pomeni, da se udeležujejo v različnih športnih, kulturnih, zabavnih, humanitarnih in drugih dejavnostih, je verjetnost za ogroženost z drogami prav tako dosti manjša.

Dejavniki tveganja, ki vplivajo na uživanje drog in na izbiro droge, so lahko zelo različni in številni, kajti obstaja tudi več vrst uživalcev. To, kdo bo posegel po kaki vrsti droge, pričel z rednim uživanjem ali postal od nje odvisen, pa ni odvisno le od same droge, ampak tudi od številnih »dejavnikov tveganja in zaščite«⁴², zato je potrebno pri reševanju posameznih primerov poznati okolje, kamor segajo korenine problema.

Danes bolj kot o vzrokih uživanja drog razmišljamo o dejavniki tveganja, pri čemer je močno podcenjena nevarnost uživanja dovoljenih drog slab zgled mladim tudi pri nas. Večina mladostnikov začne jemati droge iz hedonističnih nagibov, se pravi, zaradi dobrega počutja in zabave. Lahko jih zanima tudi le njihov učinek. Hedonistični užitki in popuščanje vedenjskih zavor so osnovni razlogi za jemanje drog tudi pri odraslih. Ravno tako ali morda še nevarnejše je uživanje psihoaktivnih snovi z namenom, da bi se razbremenili neprijetnih čustvenih stanj, kot so dolgčas, osamljenost, žalost, vznemirjenost, jeza, ipd.

⁴² Dejavniki tveganja in zaščite: A) Dejavniki posameznika: osebnostne značilnosti, stališča in prepričanja, dednost, itn. B) Medosebnostni in socialni dejavniki: družina, vrstniki, šola, osebnostne situacije, policija, lokalna skupnost, itn. C) Dejavniki okolja: družbene norme in ukrepi, mediji, tržišstvo, cena, zakonodaja, itn. Č) Dejavniki drog: lastnosti dovoljenih in nedovoljenih drog, količina droge (odmerek), načini uživanja oziroma poti vnosa (na primer kajenje, vbrizgavanje itn.), intenzivnost uporabe (pogostost uživanja), kombinacija drog, itn.

Danes je torej potrebno dovolj zgodnje prepoznavanje mladostnikov, pri katerih je tveganje za uživanje drog večje. Med dejavnike tveganja štejemo (Kastelic in Mikulan, 2004: 100):

- pozitivno družinsko anamnezo glede uživanja kakršnih koli psihoaktivnih snovi,
- uživanje oziroma neustrezen odnos do uživanja drog,
- družbo vrstnikov, ki uživajo droge,
- konflikte v družini,
- nesposobnost reševanja slednjih,
- vedenjske motnje,
- osamljenost, uporništvu,
- izjemne socialne težave, ki izvirajo iz siromaštva,
- izostajanje iz šole,
- šolsko neuspešnost,
- pogosto spreminjanje stalnega bivališča.

Povejmo še, da ima večina zasvojencev nizko samospoštovanje. Veliko jih ima tudi težave pri razreševanju zanje neprijetnih situacij. Težko shajajo že z vsakdanjimi obremenitvami, ne znajo se izogniti ali razreševati konfliktnih situacij. Druge značilnosti pa so težave pri prepoznavanju in izražanju čustev, zadržana agresivnost, težave pri sklepanju in vzdrževanju socialnih stikov, in še bi lahko naštevali...

Zelo pomembno je, da otrok ve, česa si želi. Če si je zastavil določen cilj, se lahko odloča v tej smeri. Priporočljivo je tudi premišljevanje o tem, kakšen bi rad bil, kaj bi rad postal, ipd. Ko bo razčistil s svojo samopodobo, se mu bo izoblikovala jasnejša podoba o vlogi droge v njegovem/ njenem življenju.

1.4.3.1. Klasifikacije dejavnikov tveganja za uživanje drog

V večini klasifikacij (glej Sande, 2004: 36) lahko dejavnike tveganja razdelimo na štiri podskupine oziroma področja: družinsko področje, vrstniško področje, šolsko področje in individualno področje.

Podrobneje lahko dejavnike tveganja razdelimo v pet podskupin, ki so glede na rezultate raziskav povezane z uporabo dovoljenih in prepovedanih drog (prav tam, str. 36):

- a) **Individualni dejavniki tveganja** pomenijo osebne in interpersonalne ter vedenjske dejavnike, kot so: odtujenost ali uporništvu, asocialno vedenje, impulzivnost, anksioznost, depresija, večja osebna ranljivost, nagnjenost k pitju alkohola, visoka potreba po dražljajih. Splošno gledano (z izjemo uporništvu, odtujenosti in iskanja dražljajev) lahko iz osebnostnih dejavnikov slabše sklepamo na uporabo drog kot npr. iz vedenjskih in interpersonalnih dejavnikov (Hawkins idr. v Sande, 2004: 36).
- b) **Družinski dejavniki tveganja** so še posebej pomembni v obdobju otroštva in zgodnje adolescence, saj lahko spodbudijo razmeroma zgodnjo uporabo drog. Med družinske dejavnike sodijo: uporaba drog pri starših ali sorojencih, nejasna pravila v družini, slabši nadzor nad otroki, negativna komunikacija, poslabšanje (ali razdiranje) družinskih vezi, nekonsistentni ali oddaljeni starši itd. Vsi družinski dejavniki tveganja so (Greene in Rachal v prav tam, str. 36) pozitivno korelirali z uporabo drog. Najmočnejša povezava je bila opazna pri dejavniku »starši, ki so naklonjeni uporabi drog«. Za dijake, ki so bili izpostavljeni temu dejavniku, je veljala osemkrat večja verjetnost, da so v preteklem mesecu uporabljali alkohol ali prepovedane droge (prav tam). Za ostale dejavnike je veljala do petkrat večja verjetnost za uporabo drog.
- c) **Vrstniški dejavniki tveganja** se lahko pojavijo znotraj vrstniške skupine. Vrstniški dejavniki tveganja so na primer: zgodna iniciacija v uporabo drog s strani vrstnikov, uporaba drog v vrstniški skupini, primerjave med vrstniki itd. ... Vrstniški dejavniki tveganja so pozitivno korelirali z uporabo drog (prav tam). Najmočnejša povezava se je pokazala pri dejavniku »zgodnja inicacija« in »naklonjenost vrstniške skupine uporabi drog«.
- d) **Šolski dejavniki tveganja** označujejo učno (ne)uspešnost in odnos, ki ga mladostniki razvijejo do šole. Med šolske dejavnike tveganja sodijo: šolska neuspešnost, sovraštvo do šole, obdobje ob prehodu iz osnovne v srednjo šolo, pomanjkanje možnosti za konstruktivno uveljavitev itd. ...

- e) **Skupnostni dejavniki tveganja** pomenijo (ne)uspešnost socializacije in možnost za potrditev »odraslosti« mladostnikov. Posebej je opazen problem pomanjkanja formalnih obredov in pravil za vstop med odrasle. Obredni pomen in status odraslosti lahko tako zapolnijo določene droge oziroma uporabo teh drog. Skupino skupnostnih dejavnikov tveganja sestavljajo: permisivne družbene norme in zakoni, dostopnost drog⁴³, nezmožnost uveljavljanja svoje odraslosti na legitimen način, nejasnost prehoda v odraslost, slaba pripadnost soseski in lokalni skupnosti, slab socialno-ekonomski status itd.

Scheffeldt in Wirth (1999) opisanih pet podskupin razdelita na tri dimenzije: biološko, psihološko in situacijsko. Psihološka in situacijska dimenzija bolj ali manj vključujeta vseh pet zgoraj naštetih podskupin. Psihološka dimenzija vključuje individualne dejavnike tveganja (in varovalne dejavnike), družinske dejavnike in šolske dejavnike ter dodaja odnosne dejavnike kot samostojno podkategorijo. Situacijska dimenzija vpeljuje stres, nezadovoljstvo z lastnim telesom, težave v spolnosti, smrt ljubljene osebe, brezposelnost, psihosomatske motnje itd. (Sande, 2004: 37)

Nekateri avtorji pa dodajajo do sedaj navedenim delitvam dejavnikov tveganja še demografske dejavnike tveganja (prav tam). Demografski dejavniki tveganja so: starost, spol, etničnost in rasa, socioekonomski status, zaposlitev, izobrazba, kraj bivanja, gostota naselitve določenega območja.

Opozorimo, da izpostavljenost dejavnikom tveganja ne pomeni nujno tudi uporabe drog – poveča se le verjetnost za uporabo le-te.

*

V nadaljevanju besedila si bomo pogledali osnovne značilnosti družine kot enega najpomembnejših – če ne celo najpomembnejši – dejavnikov zaščite pred drogami.

⁴³ Glede na rezultate domačih raziskav po metodologiji ESPAD-a so prepovedane droge po ocenah mladih čedalje bolj dostopne. Droge so glede na rezultate Parkerjeve raziskave prisotne tako v šoli kot na fakultetah, v lokalih in v klubih. (Sande, 2004: 26)

1.4.4. Družina kot najpomembnejši dejavnik preprečevanja odvisnosti

Kadar v tem tekstu pišemo o družini, pri tem ne mislimo le na njeno »klasično« obliko, z obema staršema in otroki, ampak na vse tiste osebe, ki živijo skupaj in so si blizu. Družina se spreminja na prehodu v tretje tisočletje, spreminja tudi zaradi daljše življenjske dobe. Vse več je družin, v katerih živijo skupaj tri ali celo štiri generacije, po drugi strani pa se jih veliko razide, in oba starša pripeljeta v novo partnerstvo otroke iz prejšnjih zvez. Vse več je samohraniteljskih družin. Družinski sistem vključuje tudi osebe izven družinskega kroga, prijatelje, sosede, pomembnejše učitelje ali učiteljice, trenerja, duhovnika...

Renereva povzema osnovne trende sprememb, ki jih doživlja družina, takole: vse več je različnih oblik družinskega življenja, v zahodni Evropi in tudi pri nas postaja »klasičen«, jedrni tip družine manjšinska oblika; zmanjšuje se rodnost, povezana z zaposlenostjo žensk, načrtovanjem družine in spremenjenim odnosom do otrok; formalizirana zakonska zveza zgublja pomen, čedalje več ljudi živi v zunajzakonskih skupnostih. V Sloveniji je nekaj več kot 30 % otrok rojenih zunaj zakonske zveze; narašča število razvez (v Sloveniji vsaka četrta zakonska zveza), zvišuje se število enostarševskih družin (v Sloveniji je 18,4 % družin enostarševskih, večinoma materinskih), večja se število dopolnjenih, reorganiziranih družin, kjer starša vzpostavita novo skupnost (v Sloveniji okoli 30 % otrok ne živi več z obema roditeljema); zvišuje se starost, ko se ljudje poročijo in imajo otroke, dalj časa živijo (predvsem moški) s starši in ohranijo stike z njimi, tudi ko se odselijo. (glej Renner, v: Ule, 1996: 41 - 67)

Spremembe v družini in njeno »slabljenje« dostikrat povezujejo s širjenjem uživanja prepovedanih drog in njihovih škodljivih posledic. Zato naj na tem mestu opozorimo na naslednji podatek: Vito Flaker s soavtorji v delu »Živeti s heroinom – Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji« (2002), zapiše: *»Ne v naši raziskavi ne kje drugje nismo našli podatkov, ki bi omogočili sklep, da uživalci pogosteje prihajajo iz t.i. nepopolnih družin, enostarševskih ali ločenih. Prav narobe, podatki kažejo, da so med uživalci zastopani otroci iz raznih oblik družin v približno istih razmerjih kot med preostalim prebivalstvom.«* (Flaker in drugi, 2002: 135 - 136).

Vzgoja otrok je ena najlepših nalog vseh staršev, hkrati pa ena najtežjih, saj se zanjo ne moremo povsem vnaprej pripraviti. Veliko jih črpa iz izkušenj svojih staršev, drugi zopet želijo vzgajati svoje otroke povsem v nasprotju s svojimi izkušnjami. Dejstvo, da vzgoja močno vpliva na otrokov razvoj in njegove življenjske, usodne odločitve, med katere sodi tudi uživanje drog, je zato še kako pomembna.

O pomembnosti družine priča tudi Karel Geržan (predaval dne 11. oktober 2005, v Krškem). Pravi, da so t.i. »nezadovoljni starši« tisti, ki predstavljajo razlog za zasvojenost z drogami. Pojasnjuje, da v slovenski družbi velja model »moramo se žrtvovati za Druge, in pozabiti na Sebe«. *»In tako starši, medtem ko skrbijo za svoje otroke, pozabljajo nase, na svoje osebno zadovoljstvo, /.../ (starši) si ne vzamejo časa zgolj zase«*, pripoveduje pater Geržan, in dodaja, da *»starši morajo biti 'celostno zadovoljni', da bi lahko to zadovoljstvo in 'zdravo' vzgojo nasploh prenesli na svoje otroke«*. (prav tam, dne 11.10.2005)

V pogovoru z enim od bivših odvisnikov smo izvedeli (v Geržan, 1999, str. 16), da je postal zasvojen z drogo zaradi *»pomanjkanja ljubezni, topline, sprejetosti...«*, in dodaja: *»Domači mi tega niso znali dati...«*. Na vprašanje, kakšna je vloga družine, sogovornik odgovarja: *»Gotovo najpomembnejša. Če so v družini ljubezen, toplina, če so neke vrednote, trdne točke, katerih se držijo, potem je dobro, otrok je bolj varen. Da otrok ne bi bil izpostavljen drogi, je nemogoče. Vem pa za veliko mladih, ki droge niso vzeli, ker so imeli doma toplino, ljubezen... Niso potrebovali umetnih substanc...«* (prav tam, str. 26).

S katerega koli izhodišča že poskušamo razumeti pojav zlorabe drog med mladimi, povsod se srečujemo s pomenom in vlogo družine, ki lahko povečuje ali pa zmanjšuje možnosti, da mladostnik seže po drogi, da se je tej »nevarnosti« sposoben upreti ali pa, da ji podleže. Tako ne moremo mimo družine kot tistega posrednika, ki otroka seznanja z merili širšega socialno-kulturnega okolja. Pomaga mu v vrednostni sistem vgrajevati vrednote, ki si jih generacije predajajo kot vzgojna sporočila v prvotnem besedilu življenja v vsaki kulturi.

Ob vsem potrebnem upoštevanju vpliva socialnih dejavnikov ne smemo spregledati pomena družine v procesu socializacije pri posrednih in neposrednih spodbudah otroku za vstopanje v svet zunaj družinskega kroga in pri razvijanju njegovih sposobnosti, da se odziva tako na preizkušnje kot na vabila tega sveta. Nikakor ne smemo pozabljati na vlogo, ki jo ima družina pri gradnji otrokove osebnosti, pri oblikovanju njegovih čustvenih in intelektualnih

potencialov in pri utrjevanju lastnosti, ki še posebej določajo otrokovo sprejemljivost za to, kar obljublja predstava o drogi. Preko družine dobiva otrok znanje o stvarnosti in v družini razvija svoj odnos do nje.

V družini si otrok oblikuje predstavo o lastni vrednosti, razvija zaupanje vase in v svet, ki ga obdaja, v njej se uči izražanja sebe, sporočanja o svojih težnjah in potrebah ter njihovem izpolnjevanju. V družini krepi svoje sposobnosti za premagovanje stresov in stisk, v njej razvija sposobnost za samostojne odločitve in opredelitve. Ob čustvenih oporah najbližjih si nabira moč in spretnosti za obvladovanje notranje napetosti in za različne načine iskanja ugodja in sprostitve.

Nesporna je vloga družine pri razvijanju pozitivnih stališč in vedenj, ki vodijo do notranje trdnosti pri otroku. Od družine je v mnogočem odvisno, ali bo razvil lastnosti in sposobnosti, kos so odgovornost, zanesljivost in optimizem, ki pomagajo premagovati bremena, ki jih prinaša življenje.

Adolescenca prinese še nekaj novih, dodatnih preizkušenj za vse družinske člane. Družinsko dinamiko – in odnose v družini – usmeri na vprašanja osamosvajanja, samostojnosti, osebne svobode, smiselnih omejitev in dogovorov na področju zabave, druženja z vrstniki, izpolnjevanja šolskih obveznosti, itd. Gradnja avtonomije ne poteka vedno brez upora, kljubovanja in konfliktov, medsebojnih prizadetosti in zavračanja ali strahu pred tem. Od vsega tega razgibanega družinskega dogajanja je odvisno, kakšen je mladostnik tudi zunaj domačih sten, katere moči in slabosti nosi v sebi, ko se sooči z možnostjo, da si s svojimi lastnimi odločitvami in svojim ravnanjem zastavlja svojo usodo.

Glede na vsesplošno prisotnost alkohola in veliko razširjenost kajenja pri nas je razumljivo, da je vedenje odraslih (še bolj kot njihove besede, zapovedi in prepovedi) odločilno za stališča mladih do teh in tudi do vseh drugih drog. Ni naključje, da segajo po drogi pogosteje in tudi bolj zgodaj otroci iz družin, kjer sta alkohol in tobak vključena v življenje in vedenje odraslih članov družine. Kjer pa droge odraslih – zlasti alkohol – posegajo prav v jedro medsebojnih odnosov v družini in puščajo odprte rane v otrokovem doživljanju sebe in sveta, pa je ta razdiralni vpliv še bolj neposreden in ogrožajoč.

Sodeč po mnogih raziskavah lahko sklenemo, da je družina osnovna družbena institucija, ki močno vpliva na to, kakšen odnos do drog bodo imeli njeni otroci oziroma mladostniki. Kot že uvodoma rečeno, v družini so si njeni člani pripravljene zaradi čustvenih vezi najbolj pomagati. (Savić, 1988, str. 13) Medtem ko v razrušeni družini, v družini alkoholikov, v družini, v kateri vladajo hladni čustveni odnosi, ali pa je eden od staršev samo gost v svojem domu, se otrok ne more počutiti varnega in ljubljenega, zato uhaja na ulico. Od ulice do vzgojne zanemarjenosti in drog pa ni več daleč.

V družini se oblikujejo pogledi na to, kakšno obnašanje je primerno in kakšno ne, in kakšne so posamezne vrednote. Otrok, ki se odloči, da ne bo pil alkoholnih pijač in užival drugih drog, je to običajno sklenil zato, ker je močno prepričan, da so droge škodljive. To prepričanje pa ponavadi temelji na sistemu vrednot, ki vladajo v določeni družini.

Družinske in družbene vrednote dajejo otrokom oporo oziroma potrebno moč, da rečejo »ne« takrat, ko so tik pred skušnjo, ali naj se predajo škodljivemu pitju opojnih pijač ali uživanju drugih drog ali ne. Otrok s trdnimi družinskimi in družbenimi vrednotami ne bo popustil pred mamljivo, a minljivo skušnjo.

Sklenimo pričujoče poglavje z naslednjimi tezami:

1. Mladostniki, s katerimi imajo starši kakovosten odnos in vedo, kaj se z njimi dogaja, se manj pogosto odločajo za uporabo droge.
2. Mladostniki, katerih starši ne uporabljajo drog in jasno izražajo stališče, da ne odobravajo uporabe drog, se manj pogosto odločajo za uživanje droge.
3. Strokovnjaki priporočajo »odprt« pogovor z otrokom, ki je po njihovem mnenju najboljši način za preprečevanje uporabe drog.

*

V nadaljevanju teksta bomo govorili o uživanju drog kot psihosocialnem procesu.

1.4.5. Uživanje drog kot psihosocialen proces

Takoj ko se je sociologija začela ukvarjati s pojmom deviantnosti⁴⁴, se je uživalec droge znašel v središču zanimanja sociologov. Howard S. Becker je pokazal, da je uživanje drog psihosocialen proces, saj se mora uživalec naučiti uživati droge, to pa lahko naredi le tako, da se vključi v skupino užitvalcev in njeno kulturo: od izkušenih užitvalcev tako dobiva nasvete, interpretacije posameznih dogodkov, občutij, izkušenj in pomoč pri uživanju, posnema bolj izkušene užitvalce in jih jemlje za vzor. Uči se po eni strani s tem, da je vključen v skupino, po drugi strani pa tudi s tem, da je izpostavljen javnim, pogosto negativnim podobam. (Flaker in drugi, 2002: 19)

Po Beckerju je uživanje drog psihosocialen proces, Lindesmith pa pokaže, da to ne velja zgolj za uživanje, ampak tudi za zasvojenost (*addiction*).⁴⁵ Slednji je iskal splošno definicijo zasvojenosti in je ugotovil, da je telesna odvisnost preohlapen in hkrati nezadosten pogoj za definiranje fenomena zasvojenosti. Taka definicija namreč izključuje tiste, ki so zasvojeni, pa v tistem trenutku niso v stanju telesne odvisnosti (npr. *džanki*⁴⁶ v zaporu, ki se takoj po izpustitvi spet oprime svoje navade), vključuje pa tiste, ki so telesno odvisni, pa ne hlepijo po mamilu (npr. bolniki, ki jim dajejo morfij za lajšanje bolečin). Prav želja ali bolje rečeno hlepenje (angl. *craving*) je specifično za zasvojene užitvalce.

Lindesmith zatrjuje, da hlepenje ni posledica želje po užitku, ki je sicer eno izmed gonil uživanja, a pogosto prav v obdobju zasvojenosti pojenja. Se pravi, da je edini skupni imenovalec hrepenenja po opiatih lajšanje abstinenčnih težav. Lindesmith tako induktivno pride do sklepa, da postane človek zasvojen (z opiatu), ko doživi abstinenčne težave, jih kot take konceptualno prepozna, se tako nauči hlepeti po drogi in s ponavljanjem te izkušnje pridobi stališča in vedenje zasvojenca. Zasvojenost je torej konceptualen proces, ki je družbeno posredovan. Odvisnost in zasvojenost nista en in isti fenomen. (prav tam, str. 21-22)

⁴⁴ Najsplošnejša opredelitev deviantnosti ali, z drugo besedo, »odklonskosti«, je, da je to vsako ravnanje, ki odstopa od družbenih norm in pričakovanj neke družbe ali družbene skupine. In, zapisano v sociološkem jeziku, odvisnost od drog uvrščamo med »družbene odklone«. In takšnih odklonov je v vsakdanjem življenju sodobne, postmoderne družbe, polne rizikov in tveganj, precej.

⁴⁵ Lindesmithova definicija razlikuje med nereflektirano odvisnostjo (*dependency*) in prepoznano zasvojenostjo (*addiction*). Tudi v slovenščini ju ne gre uporabljati kot sinonima.

⁴⁶ Džanki je izraz iz »drogeraške scene«/ »drogeraške« subkulture. Označuje odvisnika od drog.

V tem kontekstu omenimo še izraz »rekreativna uporaba drog«⁴⁷, ki se praviloma nanaša na značilen šopek »plesnih« (ali kot jim tudi pravijo, *dizajniranih* ali *sintetičnih*) drog, med katere všteto predvsem marihuano, LSD, amfetamine, ekstazi, halucinogene (»magične«, »nore«) gobe in še druge, t.i. »pametne« (angl. *smart drugs*), farmacevtske in »naravne« droge. Tisto, kar vse te droge družijo, pa ni predvsem njihova kemična struktura ali farmakološko delovanje, temveč bolj način in vzorec njihove uporabe ter specifični kulturni kontekst, ki jih osmišlja. (Dekleva, 1999)

Izraz rekreativna droga pomeni »substanco, ki spreminja zavest in je zaužita z namenom zabave, sprostitve, povečanja intenzivnosti občutkov in ugodja« (Dekleva v Sande, 2004: 18). Rekreativni uporabnik rekreativnih drog lahko razvije tudi sekundarni namen za uporabo drog. Ta sekundarni namen je izogibanje simptomom odvisnosti in negativnim učinkom, ki so povezani z odtegnitvijo in abstinenco. Tudi rekreativna uporaba drog lahko povzroči navado in odvisnost (Jonas v prav tam, str. 18).

Na empirični ravni se pojav novega vzorca uporabe drog kaže v nekaterih značilnih trendih. (Dekleva, 1998a) V kvantitativnem smislu gre za trend rasti števila mladih ljudi, ki so z ilegalnimi drogami že imeli izkušnje, oziroma ki načrtujejo, da jih bodo poizkusili, ali pa se jim to vsaj zdi povsem mogoče in verjetno. Podobni trendi opisujejo povečano stopnjo osebnega sprejemanja uporabe drog, spreminjanje ocen o škodljivosti uporabe drog v smeri večje tolerantnosti, povečano tolerantnost do uporabe ilegalnih drog med vrstniki in višje ocene o pogostosti uporabe drog med vrstniki.

(Dekleva, 1998b) V kvalitativnem smislu pa gre za masovno uveljavitev novih zvrsti glasbe in novih vzorcev preživljanja prostega časa (predvsem *tehno*, *haus*, *reju* in podobne zvrsti glasbe ter vzorec obiskovanja plesnih prireditev ob koncu tedna) ter za nov, bolj tehnično instrumentalen in pragmatičen ter manj z moralo obtežen odnos do »dobre zabave«.

Če povzamemo, je pri poseganju po drogi potrebno upoštevati socialni kontekst uporabe le-te.

⁴⁷ Izraz »rekreativna uporaba drog« se je začel pogosteje uporabljati v 90. letih 20. stoletja. Izraz »rekreativno« se v splošnem uporablja v zvezi s športnimi in podobnimi pristočasovnimi dejavnostmi (npr. »rekreativno smučanje«), kar pomeni, da gre za malo intenzivno in manj zahtevno, čeprav lahko razmeroma kontinuirano in pogosto dejavnost, ki pa je posamezniku predvsem v užitek in zadovoljstvo, in ga »re-kreiraj«, to je, ponovno naredi sposobnega oziroma usposablja za uspešno delovanje v polju ne-prostega, torej obveznega, delovnega časa. Po Flakerju, rekreativno uživanje mamil sodi v tiste človekove dejavnosti, ki jih ponavadi opisujemo z besedo zabava, razvedrilo in igra. (Flaker, 1999: 810).

Calafat in sodelavci (1997) ob nastajanju novega masovnega vzorca odnosa do zabave in uporabe drog govorijo o drugačni sociološki realnosti in drugačnih socialnih reprezentacijah, U. Beck (1993) govori o drugačnih socialnih svetovih, Parker (1998) pa (povzemajoč U. Becka) opisuje značilnosti post-moderne dobe, kot kvalitativno drugačnega okvira odraščanja mladih ljudi in tudi njihove uporabe drog. (Dekleva, 1998b)

Značilno za vse omenjene avtorje je, da tovrstne, to je rekreativne uporabe drog kot masovnega pojava več ne razlagajo predvsem s psihološkimi in psihiatričnimi koncepti individualne patologije, niti ne s sociološkimi koncepti subkulturne odklonskosti, temveč s sklicevanjem na nove kulturne in najsplošnejše normativne vsebine in izhodišča sodobnih družb.

Po mnenju Calafata in sodelavcev so za novo sociološko realnost uporabe drog, ki se razlikuje od realnosti tradicionalne uporabe drog (predvsem heroína), pomembne naslednje značilnosti:

- drugačen fizični izgled drog, predvsem v obliki tablet ali kapsul,
- sofisticiranost/ modernost novih drog,
- enostavnost njihove proizvodnje,
- praktičnost njihove uporabe,
- nizka cena,
- malo negativnih in nezaželenih stranskih učinkov, in v celoti
- prilagojenost rekreativni uporabi.

Novo nastal vzorec rekreativne uporabe drog, oziroma uporabe novih, rekreativnih drog, spremljajo med drugim tudi tržni premiki v smislu bogato razvite industrije glasbe, pijač, oblačil in različnih pripomočkov, ki uvajajo nove estetike (npr. oblikovalske trende) v najrazličnejša marketinška in tržna mejna področja, pa tudi področja, ki s plesno kulturo nimajo nobene neposredne povezave.

Vse to spremljajo novi vedenjski in kulturni vzorci uporabnikov, hkrati pa te vedenjske inovacije povratno vplivajo na oblikovanje širših družbenih (tržnih) trendov in ne nazadnje tudi na razumevanje uporabe drog in njihove učinke.

Za vzorce rekreativne uporabe drog v zadnjem desetletju je značilno, da nastajajo v specifičnih družbenih okoliščinah, v katerih se spreminja tudi narava obdobja in pojma mladosti (o čemer smo že govorili v tretjem teoretičnem delu magistrske naloge). Te okoliščine so se začele pojavljati že v 70. in 80. letih 20. stoletja, in se v 90. letih le-tega kažejo v bolj izraziti obliki. Nekateri avtorji te značilnosti in okoliščine opisujejo in poimenujejo kot postmoderno obdobje. Med takimi značilnostmi navajajo:

- razkrajanje tradicionalnih moralnih avtoritet ter opuščanje ideje enotne in homogene vrednostne osnove družbene integracije;
- vplive globalizacijskih procesov na področja mednarodnih komunikacij in transportnih sredstev, na tržišča proizvodov in storitev;
- poudarek bolj na potrošnji kot na proizvodnji ter globalizacijo potrošniških vzorcev;
- spreminjajočo se naravo zaposlitvenih karier, obdobji zaposlenosti in nezaposlenosti, pri čemer zaposlenost ni več nikomur zagotovljena, obenem pa so vedno bolj pomembna večkratne prekvalifikacije tekom posameznikovega delovnega obdobja;
- povečano hitrost življenja, novo formalizacijo in instrumentalizacijo odnosov med posamezniki in institucijami, ter bolj globalno rečeno, preoblikovanje odnosov med razredi in spoloma. (Dekleva, 2002)

Dekleva ugotavlja podobnosti med domačimi in tujimi raziskavami rekreativnih drog. (v Sande, 2004: 23) Plesne droge naj bi uporabljali predvsem mladi, ki pripadajo srednjemu sloju in niso socialno izključeni. Droge uporabljajo pretežno instrumentalno in ne v prvi vrsti zato, da bi kaj pozabili oziroma samo zato, da bi bili zadeti, temveč prav zaradi specifičnih učinkov (plesnih, rekreativnih) drog. Droge naj bi jim dajale čim več pričakovanega učinka in čim manj stranskih oziroma neželenih učinkov.

Rekreativna uporaba drog je torej močno povezana z življenjskim stilom mladih. Raziskave v državah EU nakazujejo, da je večina rekreativne uporabe drog del uravnoveženega potrošniškega življenjskega stila. Opazen pa je tudi drugi del spektra rekreativne uporabe, ki predstavlja del mladih, ki preizkušajo meje lastne (rekreativne) zmogljivosti v okviru ekstremnega hedonizma. V času podaljšanih praznikov ali počitnic lahko tudi razmeroma zmerni uporabniki rekreativnih drog zdrsnejo v nekontrolirano npr. prednovoletno zadevanje (prav tam).

1.4.6. Tipologije uživalcev drog

Uživalce psihotropnih snovi lahko razdelimo v naslednje skupine (Turšič v Hodžić, 2005: 12):

- **poskuševalci**: posamezniki, ki samo poskusijo eno ali več snovi, in sicer iz radovednosti ali zato, ker to počnejo tudi njihovi prijatelji;
- **občasni uživalci**: posamezniki, ki omenjene snovi uživajo ob posebnih priložnostih in zabavah;
- **redni uživalci**: posamezniki, ki vsakodnevno uživajo snovi;
- **odvisniki**: posamezniki, ki so postali od snovi odvisni.

Od prvega poskušanja posamezne droge pa do odvisnosti steče cel proces, ki ga opredeljujejo posamezne faze uživanja le-te. Začne se z eksperimentiranjem in jemanjem droge zaradi druženja – socialna raba. Naslednji korak je uživanje drog z namenom, da bi vplivali na svoje počutje in vedenje. Ko uživanje drog preide v navado, postane osrednje gibalno mladostnikovega življenjskega sloga. Prejšnji interesi izginejo, novi prijatelji nadomestijo stare, odvisnost od drog postane novo, »normalno« stanje.

Flaker (1999: 809 - 810) navaja nekoliko drugačno tipologijo, ki temelji na različni intenziteti uživanja in vstopanja v različno močne vloge uživalca. Razvršča jih v šest skupin:

- neuživalci,
- priložnostni uživalci,
- redni uživalci,
- odvisni,
- zasvojeni in
- »junkyji«.

Kušić poleg eksperimentatorjev, rekreativnih oziroma občasnih uživalcev, funkcionalnih in disfunkcionalnih zasvojencev, ločuje še (glej Flaker, 1999: 810) družbeno tradicionalne, terapevtske in nekonformistične uživalce. Slednji trije se nanašajo na družbene okoliščine, ki so drugačne od tistih, ki prevladujejo v naši civilizaciji. Za našo družbo je namreč značilno predvsem rekreativno uživanje drog (o čemer smo govorili v prejšnjem poglavju naloge), kar velja predvsem za mladostnike.

1.4.6.1. Kaj pomeni biti odvisen

Odvisnost pomeni, da se posameznik težko upira jemanju neke opojne snovi oziroma substance. Ločimo med telesno (ali fizično) in duševno (ali psihično) odvisnostjo. Telesna odvisnost pomeni, da je telo že tako navajeno droge, da se, če droge ne dobi, pojavijo značilni simptomi (abstinenčni znaki), ki trajajo, dokler telo ponovno ne dobi droge oziroma dokler se telo ponovno ne navadi življenja brez droge.

Duševna odvisnost pa pomeni, da se je posameznik tako navadil droge, da se v primeru, če je ne dobi, počuti nelagodno. Če mladi, ko začnejo eksperimentirati z drogo, nekaj časa s tem početjem nadaljujejo, želja po drogi, ki je na začetku pomenila zgolj sredstvo za boljšo komunikacijo, večjo sproščenost, sprejetost v družbi ipd., preraste v potrebo, ki je ni moč več nadzorovati.

Odvisnost je »motnja, ki zajame tako telesno kot duševno in socialno blagostanje zasvojenca in njegove okolice. Nedvomno pa ni samo razvada in stil življenja, temveč tudi bolezen, ki danes popolnoma dokazljivo spremeni strukturo in delovanje možganov zasvojenca« (Kastelic in Mikulan, 2004: 118).

Želja in pripravljenost opustiti škodljivo vedenje morda še zadostujeta za vzpostavitev abstinence, nikakor pa ne za njeno vzdrževanje. Če bi bilo to tako preprosto, bi se ljudje pač odločili, da s škodljivim vedenjem prenehajo in odvisnosti sploh ne bi poznali. Pa morajo poleg odločitve, ki je sicer začetni in nujno potreben korak za spremembo življenja, spremeniti še marsikaj drugega.

Zdravljenje odvisnosti je proces, ki je sestavljen iz:

- doseganja zadostne motivacije oziroma priprave za zdravljenje,
- zdravljenja samega ter
- zdravstvene in psihosocialne rehabilitacije. (prav tam)

Povzemimo, da je zasvojenec z drogami vsak človek, pri katerem so potrebe po drogah postale najpomembnejša stvar v življenju. Zasvojenec bo naredil vse, celo prizadel ali ogrozil tiste, ki jih ima rad, da bi prišel do svoje dnevne »doze«.

1.4.7. Droge in spol

Največje družbene razlike je opaziti med spoloma. Kljub temu da sta med začetniki eksperimentiranja z drogo oba spola enako zastopana, moški pogosteje dosežejo stopnjo *džankizacije* (beri: odvisnosti). To razliko si lahko razlagamo z različno zmožnostjo igranja družbenih vlog. Ženske so socializirane, da igrajo večje število vlog, ki so bolj odporne in vtikane v socialno tkivo, npr. mati, gospodinja, »skrbnica« (večje število uživalc opusti uživanje heroina, ko zanosi).

Moški se, prav narobe, socializirajo v vloge, ki so postale bolj krhke, denimo v preskrbovalca družine. Njihova socializacija je usmerjena v poklic, in to je pogosto edina vloga, ki naj bi jo v življenju zares igrali. Če moški zgubi službo, mu preostane le malo drugega, hkrati pa lahko stigmatizacija usodno vpliva še na izgubo vloge očeta. (Flaker in drugi, 2002: 254).

Moška vloga je vloga proizvajalca; ta vloga je v postindustrijski storitveni družbi v krizi, kar otežuje procese moške identifikacije. Vloge v storitvenih dejavnostih veliko bolj ustrezajo ženskemu socialnemu značaju, četudi gre za zgodovinski konstrukt. V delitvi dela med spoloma so moški usmerjeni v poklic, ženske pa so bolj povezane s teritoriji družbenega vzdrževanja stikov in mrež. Tako jih raznovrstne vloge, ki jih igrajo, nekako imunizirajo proti izgubi vlog, ki bi jih lahko pripeljale v džankizacijo.

Poleg tega je hedonizem del moške kulture, v kateri je užitek predvsem blago, ki si ga lahko privoščimo (prostitucija), in kjer imata akcija in strast pomembno mesto. Vse to zajema vloga džankija. Med *dilerji*⁴⁸ ni veliko žensk. (prav tam, str. 254 - 255)

Na kratko povzemimo: socializacija in spolne vloge sta za sociologe dva ključna dejavnika pri pojasnjevanju zakaj spol vpliva na odnos mladih do drog, ter pri razumevanju obdobja adolescence nasploh. Spolne vloge so družbeno konstruirane. Nanašajo se na funkcije vzorcev obnašanja, prepričanj in stališč, ki so v neki družbi socialno pripisani enemu spolu. »Z igranjem vloge posameznik sodeluje v družbenem svetu, z internalizacijo vlog pa postane ta svet zanj subjektivno realen« (Berger in Luckmann, 1988: 73). Zato je razvoj spolnih vlog v glavnem odvisen od sporočil, ki jih posredujejo t.i. pomembni Drugi.

⁴⁸ Izraz iz »drogeraške scene« - diler (»dealer«), tj. preprodajalec mamil in psihotropnih snovi.

1.4.8. Poglavitni modeli družbenega odnosa do drog

Tanja Rener zapiše, da se je »velika večina doslej dominantnih politik do drog nasploh, pa tudi v Sloveniji, oblikovala na podlagi dveh tipov diskurzov, medicine oziroma psihiatrije na eni strani (tu in tam še psihologije odvisnosti) in policijsko nadzorovalno represivnega aparata na drugi. Oba diskurza v zvezi z drogami tematizirata drogo kot družbeno deviantnost in poudarjata njeno izjemnost, drugače rečeno, poudarjata podmeno, da je uporaba nedovoljenih drog odklon od standardov družbeno sprejemljivega vedenja« (Rener v Flaker idr., 2002a: 5).

Grebenčeva ugotavlja, da so med najvplivnejšimi miselnimi modeli, ki narekujejo zaznavanje drog, naslednji: moralni, medicinski, kazenskopravni in socialni model. (v Grebenc, 2003: 11). Prav ti modeli tudi razdelijo vloge in lastnosti, pripisane ljudem, ki drogo uživajo. Kako ta razdelitev poteka, si na kratko pogledajmo v nadaljevanju.

Skozi moralni pogled dobijo uživalci drog oznake, kot so na primer, da so grešni, zlobni, brezvestni, pokvarjeni, izprijeni, hedonistični, itd., in zato potrebujejo moralno korekcijo.

Medicinski model narekuje podobe uživalcev, po katerih so le-ti bolni, »zmešani«, okuženi, nori, itd., ter potrebujejo medicinsko pomoč in obravnavo.

Kazenskopravni⁴⁹ pogled določa podobe, po katerih so uživalci drog kriminalni, slabi, neodgovorni, nesocialni, itd., in jih je potrebno kaznovati.

Omenjeni trije pogledi zožujejo zorni kot predvsem na ravnanje posameznika, medtem ko četrti, socialni model, upošteva širši kontekst, kot so na primer ekonomske in družbene razmere, uživalce drog pa prikazuje predvsem kot žrtve teh razmer.

Vsak od teh pogledov je po svoje problematičen, pravi Grebenčeva (prav tam, str. 12). Moralni zato, ker povsem zavrača holističen pogled na človeka ter zanika znanstveno in raziskovalno znanje. Človek ima grešno naravo in se namenoma prepušča nemoralnemu ravnanju. Moralno se lahko rehabilitira le, če se pokesa.

⁴⁹ Glej »Zbirko zakonov in podzakonskih aktov povezanih s področjem drog«, ki je bila izdana na Uradu za droge v okviru Odmevov (Ljubljana, 2001). V zbirki je trinajst zakonov in podzakonskih aktov. Nanašajo se na različna delovna področja raznih institucij, ustanov in organizacij, katere se pri svojem delu srečujejo s problematiko drog.

In če pogledamo medicinske in pravne opredelitve pojmov, povezanih z uporabo drog, vključno z definicijami, ki jih podaja Svetovna zdravstvena organizacija, ugotovimo, da so pomanjkljive, velikokrat prežete z moralističnim kulturnim konceptom zlorabe drog, navkljub poskusom objektivizacije predmeta. Predvsem jim gre očitati, da se izgubljajo v »domnevno znanstvenih trditvah o zlorabi in odvisnosti od drog, saj namesto opisov škodljivih posledic psihoaktivnih drog opisujejo vzroke za motivacijo in uporabo drog ter napadajo predvsem uporabnike, ne pa uporabe drog« (Grund, Coffin, v Grebenc, 2003: 12).

Socialni model se posveča predvsem družbenemu okolju. Zaznavanje uživanja drog v tej perspektivi poteka na več načinov. Uživalec drog je »normalna« osebnost, ki je zato, da lahko obvladuje napetosti in pritiske vsakodnevnega življenja, razvila določeno strategijo, čeprav tudi lahko nelegalno in potencialno nevarno. Uživalca drog se lahko vidi tudi kot žrtev socialnega okolja, kot nekoga, ki živi v razmerah velike socialne, ekonomske ali emocionalne depriviranosti.

(Grebenc, 2003) Večina socioloških teorij pojasnjuje uživanje drog z določenim deficitom, na primer s pomanjkanjem gmotnih dobrin, pomanjkljivo vzgojo (socializacijo), pomanjkljivim družbenim nadzorstvom, pomanjkanjem priložnosti (za uresničevanje želja in zadovoljevanje potreb), pomanjkanjem delovnih mest (posledice strukturne brezposlenosti), relativnimi prikrajšanji in pomanjkanjem trdnih moralnih temeljev družbenega življenja (*kriza vrednot*).

Naj zaključimo, da so droge zakoreninjene v vseh družbah, kulturah, civilizacijah. Vsaka od njih na specifičen, njej lastni način droge ovrednoti in jih uporablja glede na specifične potrebe v danem zgodovinskem trenutku. Skozi celotno človeško zgodovino, ki zajema razpoložljive vire o vseh znanih kulturah in civilizacijah, so imele droge pomemben vpliv na evolucijo medicine, morale, religije, ekonomije in na mehanizme politične kontrole. Ravno tako lahko droge najdemo pri vseh skupinah ljudi, ne glede na spol, starost ali socialni položaj. (Glej Hren, 2000)

Droge so postale del potrošniške družbe, kjer so dobile pomembno, tako imenovano rekreativno mesto. Družba tveganj je ob spodbujanju potrošnje ustvarila trg nočnega življenja, ki ima ključno vlogo v blaženju stresa in težav, ki spremljajo negotovo in tvegano postmoderno življenje mladih.

S temi besedami zaključujemo prvi, teoretični del magistrske naloge. Sedaj bomo od (primerjalne) analize virov/ tekstov prešli na drugi, empirični del naloge, kjer bomo z analizo pridobljenih anketnih podatkov in z analizo vsebine življenjskih zgodb mladostnikov ter fokusne skupine podali (zgolj) ilustracijo k dosedanjim širšim zapažanjem študij mladine. Upajmo, da nam bo raziskava, ki sem jo opravila, kaj več razkrila o odnosu mladih do drog. Predvsem pa se bomo v raziskovalnem delu naloge lotili vprašanja odnosa mladih do drog v brežiški občini.

* * *

2. MLADI IN DROGE V OBČINI BREŽICE – EMPIRIČNI DEL

*»Lahko ti pokažem vrata,
toda sam moraš stopiti skozi njih.«*

- MORPHEUS

2.1. NAMEN RAZISKAVE/ OPREDELITEV PREDMETA RAZISKOVANJA

Namen magistrskega dela »Odnos do drog med osnovnošolsko mladino v občini Brežice«, je spoznati, kakšen je odnos mladih ljudi do drog (do prepovedanih in do dovoljenih drog) v občini Brežice. Izhajajoč iz vse splošno znane predpostavke, da *»vedno več mladostnikov in mladostnic posega po drogi«*, bomo analizirali stanje na področju (zlo)rabe drog med mladimi v brežiški občini. To bo naš predmet raziskovanja.

Zanimalo nas bo, kakšna je med mladimi informiranost o učinkih in posledicah drog; kakšne so pивske navade mladih v občini Brežice; iz katerih razlogov so poskusili prvo drogo v življenju; kako dojemajo ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog; in še nekatera druga pomembna vprašanja. To bo torej namen raziskave o drogah in osnovnošolski mladini v občini Brežice.

2.2. CILJI RAZISKAVE

V splošnem si bomo zadali dva osnovna cilja raziskave. Prvo, prizadevamo si za (večjo) osveščenosti mladih in njihovih bližnjih glede problematike v zvezi z drogami. Želimo seznaniti starše in nasploh vse, ki se jih pričajoča tematika dotika, kakšen je odnos (njihovih) otrok do drog.

Drugo, kar želimo doseči s pričujočim delom, pa je utemeljiti potrebo po nadaljnjem izvajanju preventivnega projekta *»Žuram s prijatelji, ne z drogo!«*, ki ga organiziramo v okviru LAS-a Brežice in ga izvajamo na osnovnih šolah brežiške občine. To sta torej cilja našega raziskovalnega dela.

2.3. OSNOVNE DELOVNE TEZE RAZISKAVE

Osnovno raziskovalno vprašanje, na katero bo odgovorilo magistrsko delo, je: kakšen je odnos osnovnošolske mladine do drog v občini Brežice?

Ponovimo, da spodaj navedene domneve so nam služile (v teoretičnem delu naloge) zgolj kot *orientacija* pri izboru virov oziroma literature o mladih in drogah ter nam bodo tudi v nadaljevanju v pomoč pri izboru metod empiričnega dela. Primerjalna analiza nekaterih izbranih teoretskih virov in pa kvalitativna analiza zgodb mladih ljudi ter kvantitativna analiza anketnih podatkov, pa bodo pomenili zgolj *ilustracijo* k širšim zapažanjem študij mladine.

Še enkrat se spomnimo na teze, ki jih ponujamo v nalogi:

- ▶ 1. TEZA: Večina osnovnošolske mladine iz brežiške občine je (že) poskusila drogo.
- ▶ 2. TEZA: Mladi v občini Brežice najpogosteje uživajo alkohol, tobak in marihuano.
- ▶ 3. TEZA: Večina mladostnikov začne jemati droge iz hedonističnih nagibov, se pravi, zaradi dobrega počutja in zabave, ali pa drogo poskusijo iz radovednosti – zanima jih torej le njen učinek.
- ▶ 4. TEZA: Uživanje dovoljenih drog je za mlade nekaj povsem vsakdanjega, in kot tako neproblematično ter nevprašljivo.
- ▶ 5. TEZA: Dejavnosti LAS-a Brežice so ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.

2.4. UPORABLJENE METODE RAZISKOVALNEGA DELA

Za preverjanje tez bomo v empiričnem delu uporabili tri metode:

- anketo,
- fokusno skupino ter
- življenjske zgodbe, ki jih bodo zapisali mladostniki, sodelujoči v raziskavi.

Drugače rečeno: uporabili bomo metodo »triangulacije«, to je postopek, ko z različnimi metodami raziskujemo isto raziskovalno vprašanje. V našem primeru gre za združevanje oziroma kombinirano uporabo kvantitativne (anketa) in dveh kvalitativnih metod (življenjske zgodbe in fokusna skupina).⁵⁰

»V naslednjih petih letih bomo v raziskovanju vsi uporabljali združevanje metod.«

- JOHN W. CRESWELL, Cambridge, julij 2005

V nadaljevanju naloge si najprej na kratko pogledimo nekatere osnovne značilnosti posameznih zgoraj navedenih metod ter vzorce oseb, ki jih je zajela raziskava.

2.4.1. Triangulacija

Triangulacija⁵¹ je najpogosteje uporabljeni koncept za označevanje kombinacije kvalitativnih in kvantitativnih metod v eni raziskavi (Bryman v Lobe, 2006: 62). Webb in sodelavci so glede triangulacije v družboslovnem raziskovanju trdili, da »multiplicirana in izmenična uporaba« metod pri zbiranju podatkov in njihovi analizi zmanjšuje člen napake ter prispeva k večji notranji in zunanji veljavnosti rezultatov raziskave (Lobe, 2006: 62).

Tako kot Webb in sodelavci je tudi Denzin zagovarjal dejstvo, da je hipoteza, preverjena z več kot le eno metodo, bolj veljavna od tiste, ki je preverjena z eno samo metodo. Še več, prvotnemu pomenu triangulacije, ki torej vključuje kombinacijo različnih metod in podatkov, je Denzin dodal še kombinacijo raziskovalcev in teoretskih vidikov (več o tem v: Lobe, prav tam).

Tudi sama sem v empiričnem delu naloge odločila za triangulacijo zato, da bi povečala veljavnost rezultatov, pridobljenih v raziskavi.

⁵⁰ Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod postaja vse pogosteje uporabljen raziskovalni načrt (angl. *research design*) v družboslovju, tako na aplikativnem in akcijskem kot tudi na temeljnem znanstvenem področju. Kaj več o kombinirani uporabi kvalitativnih in kvantitativnih metod, glej npr. v Bojana Lobe, *Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki?*, Družboslovne razprave, 2006, let. 22, št. 53, str. 55 - 73.

⁵¹ Pojem triangulacija, ki je prvenstveno izposojen iz trigonometrije za kvantitativne psihološke raziskave, sta v družboslovno raziskovanje uvedla Campbell in Fiske (1959), ko sta neodvisno uporabila več merskih postopkov z namenom povečati veljavnost rezultatov. Odtlej družboslovci in družboslovni metodologi radi uporabljajo tako imenovano metaforo triangulacije za označevanje kombinacije različnih metod.

2.4.2. Anketa med osnovnošolsko mladino v občini Brežice v šolskem letu 2005/ 2006

Ena od metod triangulacije, ki sem jo uporabila pri izvedbi raziskave, je pravzaprav ena od najpogosteje uporabljenih socioloških metod, to je metoda spraševanja, in sicer metoda spraševanja z anketo (anketiranje).⁵² Za anketno zbiranje podatkov sem se odločila zato ker metoda spraševanja omogoča kvantitativno obdelavo podatkov in lahko zajame večje/ veliko število ljudi (v našem primeru so to mladi ljudje iz brežiške občine).

Anketo sem izvedla z v naprej pripravljenim vprašalnikom, ki je bil anonimen.⁵³ Za vsak vprašalnik na splošno velja, da sestoji preprosto iz seznama vnaprej pripravljenih vprašanj. V raziskavi z vprašalnikom so bila mladim zastavljena enaka vprašanja v enakem vrstnem redu, tako da predvidoma lahko zberemo enake informacije o vsakem pripadniku vzorca.

V raziskavo so bili vključeni mladi zaključnih razredov devetletke osnovnih šol (v nadaljevanju: OŠ) brežiške občine. Šole so naslednje: OŠ Brežice, OŠ Globoko, OŠ Artiče, OŠ Pišce, OŠ Velika Dolina, OŠ Cerklje ob Krki, OŠ Bizeljsko, OŠ Dobova.

Anketiranci so bili v času zbiranja podatkov stari 13, 14, in 15 let, ter en učenec pri 16-ih letih. V povprečju so bili stari 14,5 let. Anketiranje je potekalo v šolah.

Anketo sem izvedla v času šolskega leta 2005/ 2006.

⁵² Metoda spraševanja z anketo (anketiranje) zahteva od vprašanih, da odgovarjajo na anketna vprašanja. Vprašanja so lahko zaprta ali odprta. Za zaprta vprašanja je značilno, da ponujajo predlog odgovora. Vprašanja tega tipa so preprosta za obdelavo podatkov. Medtem ko odprta vprašanja nudijo več možnosti, da anketiranec izrazi svoja stališča, prepričanja. Težave lahko nastopijo pri obdelavi teh odprtih vprašanj: teže jih je primerjati med seboj, posploševati.

Anketa je najpogostejši vir podatkov. Uporablja se tako osebno, telefonsko, pošto, kot tudi računalniško anketiranje. Telefonsko in pošto anketiranje se redkeje uporablja kot osnovni vir podatkov – običajno je dopolnilni vir. (Malnar, 2000/2001) Prednosti ankete so: lahko zajame večje/ veliko število vprašanj; lahko je anonimna; omogoča posploševanje na širšo populacijo; itd. Pomanjkljivosti ankete so: obstaja nevarnost, da vprašanja že vsiljujejo odgovor, da so nejasno postavljena ali da z njimi nismo zajeli informacij, ki jih v bistvu želimo pridobiti; na rezultate lahko vplivata tako anketar kot tudi anketiranec; stroški so pogosto zelo veliki zaradi kompleksnosti anket; itd.

⁵³ V prilogi magistrskega dela se nahaja izvorni obrazec ankete. Vprašalnik je narejen na podlagi vzorčnega vprašalnika, ki ga za raziskovanje uporabe drog priporoča Evropska unija – ESPAD (Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino).

Na anketni vprašalnik je odgovarjalo 221 učencev oziroma učenk (v nadaljevanju: učenec), in sicer: 121 fantov (54,75 %) ter 100 deklet (45,25 %). Poglejmo si še bolj natančno v spodnji tabeli:

Tabela 1: Število učencev po posameznik osnovnih šolah brežiške občine, ki so v šolskem letu 2005/2006 odgovarjali na anketni vprašalnik.

OSNOVNA ŠOLA	ŠTEVILO FANTOV	ŠTEVILO DEKLET	SKUPAJ
OŠ Brežice	33	34	67
OŠ Dobova	20	20	40
OŠ Artiče	22	12	34
OŠ Bizeljsko	13	9	22
OŠ Cerklje ob Krki	11	10	21
OŠ Globoko	8	6	14
OŠ Velika dolina	8	4	12
OŠ Pišece	6	5	11
SKUPAJ	121	100	221

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Iz zgornje tabele je razvidno, da je bilo v anketo vključenih iz OŠ Brežice 67 učencev (33 fantov in 34 deklet), iz OŠ Dobova 40 učencev (20 fantov in 20 deklet), iz OŠ Artiče 34 učencev (22 fantov in 12 deklet), iz OŠ Bizeljsko 22 anketirancev (13 fantov in 9 deklet), iz OŠ Cerklje ob Krki 21 mladih (11 fantov in 10 deklet), iz OŠ Globoko 14 učencev (8 fantov in 6 deklet), iz OŠ Velika Dolina 12 učencev (8 fantov in 4 dekleta), in še iz OŠ Pišece je na anketni vprašalnik odgovarjalo 11 mladih ljudi (6 fantov in 5 deklet).

Za populacijo osnovnošolcev sem se odločila pravzaprav zaradi dveh razlogov. Prvič, preprosto zaradi lažjega dostopa do le-te. Namreč kot aktivna članica Lokalne akcijske skupine za preprečevanje odvisnosti od drog v občini Brežice, sem v okviru preventivnega projekta »Žuram s prijatelji, ne z drogo!«⁵⁴ vodja delavnic, ki jih izvajamo po vseh osnovnih

⁵⁴ Pričujoči projekt konkretno na eni šoli poteka šest šolskih ur; v prvih dveh šolskih urah je skupno predavanje socialne delavke, medicinske sestre in policista, zatem sledijo štiri šolske ure delavnic v manjših skupinah, ki jih vodijo usposobljeni mladi prostovoljci oziroma prostovoljke.

šolah brežiške občine, in imam tako dostop do osnovnošolcev zaključnih razredov (v šolskem letu 2005/ 2006 so to bili zaključni razredi devetletke). Drugi razlog za izbrano populacijo mladih pa je ta, ker želim ugotoviti, kakšna je potreba po nadaljnjem izvajanju preventivnih delavnic (na temo odvisnosti od drog), ki jih izvajamo v okviru LAS-a Brežice (v šolskem letu 2006/ 2007 smo izvajali delavnice (že) tretje leto zapored). Namreč menim, da ne le, da so pričujoče delavnice dobrodošle, še več: so (nujno) potrebne.

Kar zadeva vzorčenja, gre v pričujoči raziskavi za tako imenovano *neslučajno vzorčenje*. To je vrsta vzorčenja, kjer vsi elementi populacije (mladi ljudje) nimajo enake možnosti biti izbrani v vzorec. Tu ne potrebujemo vzorčnega okvira, zato pa so rezultati praviloma pristranski, ker se v takih vzorcih praviloma močno odrazi večji vpliv laže dostopnih družbenih skupin in/ ali posameznikov oziroma posameznic.⁵⁵

Naj pri tem še opozorimo na to, da vzorec ni reprezentativen. Gre za neslučajno vzorčenje, kar pomeni, da ne moremo posploševati rezultate na širšo populacijo. A kljub temu menimo, da gre za dovolj dobro ilustracijo k širšim zapažanjem študij mladine kar zadeva odnosa mladih do drog. Predvsem pa smo z anketo hoteli spoznati, kakšen je odnos mladih do tovrstnih substanc v občini Brežice. Kar pa je tudi bil prvotni cilj raziskave.

2.4.3. Življenjske zgodbe mladih iz občine Brežice

Tudi pri tej raziskavi smo se osredotočili na mikrosfero vsakdanjega življenja. Želeli smo izvedeti, kakšen je odnos mladih do drog v brežiški občini. Povpraševali pa smo tudi za njihovo mnenje o tem, ali so dejavnosti LAS-a Brežice smiselne, pomembne oziroma/ in ustrezne. To je torej bil namen raziskave.

Metodološko sem tu izbrala *kvalitativno raziskavo* (in s tem kvalitativno analizo vsebine), saj sem z življenjskimi zgodbami mladih, sodelujočih pri pričujoči raziskavi, želela spoznati njihovo odnos do drog ter nasploh njihove doseganje življenjske izkušnje kar zadeva pričujoče tematike.

⁵⁵ O vzorčenju v kvantitativnih raziskavah in nasploh o metodah in sociološkemu raziskovanju, glej npr. v Brina Malnar, *Metode in sociološko raziskovanje*, Študijsko gradivo, 2000/ 2001.

Prvo načelo kvalitativne metodologije je, da raziskovalec/ raziskovalka prisluhne ljudem, ki jih raziskuje. Naj ne raziskuje samo, kar zanima *njega/ njo*, ampak, kar je pomembno z vidika raziskovanih. (Mesec, 1998: 28)

Za kvalitativno raziskovanje je nasploh značilno – v primerjavi s kvantitativnim – da ne obstaja zahteva po standardizaciji, namesto številčnega kodiranja se uporablja pojmovno (vrednosti spremenljivk so izražene z besedami), namesto vzorčenja imamo izbor majhnega števila relevantnih primerkov, cilj pa je analitična indukcija spoznanj iz nekaj značilnih primerov (v Malnar, 2000/01: 52).

Kvalitativna raziskava se odpoveduje ideji reprezentativnosti vzorčenja in statističnega posploševanja na širšo populacijo v korist analitične indukcije. To pomeni, da na posameznem primeru proučuje, kako so posamezne lastnosti, procesi ali dogodki med seboj povezani.

Podatke sem pridobila s pomočjo v naprej pripravljenega vprašalnika, ki je – na grobo rečeno – vseboval tri sklope vprašanj: prvi sklop vprašanj se je nanašal na vprašanje odnosa mladih do drog (dovoljenih in nedovoljenih), drugi na vprašanje o pomembnosti in ustreznosti delovanja LAS-a Brežice, ter tretji skop je zajel vprašanje odnosa med mladimi in njihovimi starši (oziroma skrbniki).

Ta vprašanja so bila mladim v pomoč oziroma v orientacijo pri pisanju njihovih *življenjskih zgodb*. Zaželeno je bilo, da odgovorijo na vsa zastavljena vprašanja, ni pa bilo nujno, da odgovarjajo po vrstnem redu, kakor so bila vprašanja nanizana. A kot je moč opaziti, se vsi niso posebej trudili z odgovori na vsa zastavljena vprašanja, temveč so preprosto zapisali svojo zgodbo.

Življenjska zgodba je posebna vrsta študije primera, takšna, v kateri se celotna študija ukvarja z življenjem enega posameznika ali posameznice. Življenjska zgodba raziskovalcu oziroma raziskovalki omogoči, da vidi družbeni svet iz zornega kota družbenega akterja. Ta zorni kot je tisti, ki lahko izpodbija domneve in predsodke zunanjih opazovalcev; ali pa, v nasprotnem primeru, jih potrdi.

Opravljen raziskava je – kot že rečeno – kvalitativna, katere namen ni bil potrjevanje obstoječih teorij o mladih v sodobni družbi in v njihovem vsakdanjem življenjskem svetu, saj menim, da pričujoče zgodbe mladih ne morejo potrjevati ali ovreči obsežnih anketnih in drugih raziskav mladine. Moj namen je bil veliko bolj skromen in tisto, kar sem želela doseči s kvalitativno analizo vsebine zgodb, je predvsem ilustracija k teoretskim zapažanjem in ugotovitvam raziskovalcev in raziskovalk mladine.

V pričujoči raziskavi je sodelovalo 14 učencev (7 fantov in 7 deklet) zaključnih razredov devetletke, in sicer: 6 učencev (4 fantje in 2 dekleti) iz Osnovne šole Cerklje ob Krki ter 8 učencev (3 fantje in 5 deklet) iz Osnovne šole Pišce. Obe šoli sodita pod brežiško občino.

Raziskava na obeh šolah je bila izvedena v šolskem letu 2006/ 2007. Učenci, ki so bili vključeni v raziskavo, so bili v tem času v povprečju stari 14 let. Zapis zgodb je potekal v šolah. Spomnimo, da so svoje življenjske zgodbe napisali tisti mladi, ki so to želeli. Zaradi zagotavljanja anonimnosti pa so imena mladih, sodelujočih pri raziskavi, spremenjena. Pred pričujočimi mladimi je bila prošnja, da zapišejo svojo zgodbo na eni do dve strani lista A4 formata. Dodatnih navodil mladi niso prejeli. Opomnila sem jih le na to, da naj si vzamejo čas za svoje misli in naj le-te zapišejo iskreno v »prostem zapisu«.

Opravljen raziskava se mi zdi smiselna tudi zato, ker bomo lahko primerjali pridobljene rezultate življenjskih zgodb – (kot že rečeno zapisane v šolskem letu 2006/ 2007) – z rezultati ankete, ki sem jo opravila v šolskem letu 2005/ 2006. Videli bomo, ali bo pričujoča študija potrdila ali zavrnila ugotovitve, ki jih je pokazala anketa.

Prav tako me je zanimalo, če so kakšne bistvene razlike med spoloma, ko govorimo o odnosu mladih do drog, o oceni delovanja LAS-a Brežice in nenazadnje o odnosu med mladimi in njihovimi starši.

Glede na to, da sem naredila vnaprejšnje kvote mladih, ki bodo zapisali svojo zgodbo, po določenih lastnostih (spol: moški/ ženski; status: učenec/ učenka zaključnega razreda devetletke), govorimo o *kvotnem vzorcu* kot vrsti neslučajnega vzorca. Te kvote so mladi nato zapolnjevali. Tu nisem imela vnaprej izbranih ciljnih oseb, pač pa sem svoje kvote zapolnjevala po logiki najugodnejše lokacije oziroma najlažjega dostopa.

Naj še enkrat poudarimo oziroma opozorimo na to, da moj vzorec – kvotni vzorec – ni reprezentativen. Gre za neslučajno vzorčenje, kar pomeni, da ne moremo posploševati rezultate na širšo populacijo (namreč če želimo posploševati rezultate na širšo populacijo, moramo imeti slučajni vzorec; slučajno vzorčenje je tako pogoj reprezentativnosti vzorca). (Malnar, 2000/01: 14) A kljub vsemu je kvotni vzorec najbolj kakovosten med neslučajnimi vzorci. Vgrajeno ima določeno reprezentativno kontrolo, ki včasih dobro deluje.

Kot že rečeno, podatke sem pridobila s pomočjo v naprej pripravljenega vprašalnika⁵⁶, na katerega so prostovoljno odgovarjali mladi, sodelujoči pri raziskavi. Podatke, pridobljene s »prostim zapisom«⁵⁷ zgodb mladih ljudi, sem obdelala kvalitativno. Razdelila sem jih po miselno povezanih enotah. Pri razvrščanju le-teh sem združevala posamezne pojme po njihovem vsebinskem pomenu.

V zapisu zgodb⁵⁷ sem podčrtala izbrane dele besedila, ki se nanašajo na bistvo življenjske zgodbe posameznega mladeniča oziroma mladenke. Poudarjeni so relevantni odgovori, ki se nanašajo na vprašanje odnosa mladih do drog, vprašanje smiselnosti ter ustreznosti LAS-a Brežice in na vprašanje odnosa med starši in njihovimi otroki. Podčrtane stavke, skupine besed ali posamezne besede, sem izpisala tako, da sem vsak stavek ali drugo enoto besedila zapisala v alinejah.

Odgovore na v vprašalniku zastavljena vprašanja sem klasificirala tako, da sem posameznim pripisala besede, ki jih uvrščajo v določeno kategorijo odgovorov. Odgovore mladih (štirinajst učencev: sedem fantov in sedem deklet) sem uvrstila pod zaporedno arabsko številko (štirinajst številko), in sicer bodo nanizani najprej odgovori fantov, nato deklet (primer zapisa: zgodba št. 1). Pri tem sem podatke/ odgovore razporedila v naslednje tematske sklope (kode), ki hkrati označujejo tudi naslove nad posameznimi izjavami/ pojmi (pojmi predstavljajo osnovno enoto kodiranja/ analize):

- A) Odnos mladih do drog
- B) Ocena o delovanju LAS-a Brežice
- C) Odnos med mladimi in njihovimi starši.

⁵⁶ Vprašalnik se nahaja pod prilogo ob koncu magistrskega dela.

⁵⁷ Življenjske zgodbe, ki so jih zapisali mladi, se nahajajo pod prilogo ob koncu magistrske naloge.

2.4.4. Fokusna skupina

Poleg ankete in življenjskih zgodb, sem za empirični del naloge izbrala še metodo »fokusna skupina«. Gre za kvalitativno metodo raziskovanja. Tu sem izvedla skupinski poglobljeni intervju, ki je – zopet – zajel tiste mlade ljudi, ki so v fokusni skupini želeli sodelovati. In prav tako smo se tudi tu odpovedali ideji reprezentativnosti vzorčenja ter statističnega posploševanja na širšo populacijo v korist analitične indukcije.

Za slednjo metodo sem se odločila zato, da bi lahko potrdila ali ovrgla predvsem četrto in peto tezo, ki smo ju postavili uvodoma v nalogi:

- 4. teza: *uživanje dovoljenih drog je za mlade nekaj povsem vsakdanjega, in kot tako neproblematično ter nevprašljivo;*
- 5. teza: *dejavnosti LAS-a Brežice so ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.*

Podatke sem pridobila z delno strukturiranim intervjujem. Za ta tip intervjuja na splošno velja, da nas zanima neka konkretna tema, zato moramo zastavljati konkretnejša vprašanja. Raziskovalec ima v tem primeru vnaprej pripravljen seznam tem ali vprašanj, ki jih mora zastaviti, saj je namen takšnega intervjuja, da je tematsko, ciljno osredotočen na to, kar nas zanima (Malnar, 2000/ 2001: 60).⁵⁸

Skupinski pogovor ali skupinska razprava poteka tako, da raziskovalec pojasni namen sestanka, pove kaj ga zanima, navede nekaj tem ali vprašanj, o katerih naj bi se pogovarjali, nato pa usmerja dogajanje tako, da se med člani skupine razvije čim bolj vsebinsko bogat pogovor o navedenih temah. To doseže s pozornim, razumevajočim in sprejemajočim poslušanjem in s spretnim in nevsiljivim spraševanjem. (Mesec, 1998: 82 - 83)

Metoda fokusne skupine ima – tako kot ostale metode raziskovanja – določene prednosti na eni strani in nekatere slabosti na drugi. Prednost je ta, da skupina, ki je vključena v raziskovanje, ima določeno znanje in izkušnje na določeno temo, o kateri razpravlja. Zato to

⁵⁸ Vprašanja za fokusno skupino se nahajajo pod prilogo magistrske naloge.

skupino jemljemo kot »ekspertska«. Prav tako, ta metoda poteka v realnem življenju, v določenem socialnem kontekstu. Gre za vodeni pogovor. Udeleženci skupine imajo glavno besedo, raziskovalec pa pogovor le usmerja. Pomanjkljivost metode pa je v tem, da je pridobljene podatke težko posploševati. Poleg tega pa lahko na rezultat raziskovanja vpliva tudi kontekst (na primer kulturni, družbeni, situacijski, itd.).⁵⁹

V moji fokusni skupini je prostovoljno sodelovalo šest učencev (trije fantje in tri dekleta) zaključnega razreda devetletke iz Osnovne šole Brežice. Šola je bila izbrana povsem naključno. Intervju je potekal eno šolsko uro v eni od učilnic na šoli. Raziskava je potekala v šolskem letu 2006/ 2007.⁶⁰ Odgovore mladih sem si sproti zapisovala na list papirja. Pri tem ni bilo težav, saj se je dalo pogovoru brez težav slediti. Prepis intervjuja je priložen v prilogi naloge.⁶¹

Raziskava je potekala v treh fazah: načrtovanje pogovora, vodenje intervjuja in analiza podatkov (kar si bomo pogledali v naslednjem poglavju teksta). Intervju sestoji iz štirih osnovnih tipov vprašanj:

- vprašanja »spoznavanja«;
- uvodna vprašanja;
- centralna vprašanja;
- zaključna vprašanja.

Spomnimo, da sem podatke pridobila s pomočjo v naprej delno pripravljenih vprašanj za fokusno skupino, v kateri so prostovoljno sodelovali mladi iz brežiške osnovne šole. Podatke sem obdelala kvalitativno. Razdelila sem jih po miselno povezanih enotah. Pri razvrščanju letih sem združevala posamezne pojme po njihovem vsebinskem pomenu.

⁵⁹ Glej zapiske s predavanja v okviru »Raziskovalnega proseminarja«, ki sta ga vodili prof. dr. Tanja Rener in prof. dr. Mirjana Ule dne 13.01.2005 na FDV-ju v Ljubljani.

⁶⁰ Ali natančneje: dne 07. maja 2007.

⁶¹ Povejmo še, da sem sprva relativno težko »našla« učence, ki so bili pripravljeni »naglas pred drugimi« spregovoriti o izbrani temi. Izkazalo se je, da raje sodelujejo pri anketi ali pri zapisovanju zgodb, kot pa pri fokusni skupini. Razložila sem jih, da mi bodo v veliko pomoč pri nastajanju mojega magistrskega dela. Zaradi zagotavljanja anonimnosti so imena sodelujočih pri fokusni skupini spremenjena.

Od vsakega učenca posebej sem izbrala relevantne dele besedila oziroma njegovega odgovora, ki ga je podal. Odgovore šestih učencev, ki so prostovoljno sodelovali v intervjuju⁶² oziroma v fokusni skupini, sem uvrstila pod zaporedno arabsko številko (šest številka), in sicer bodo nanizani najprej odgovori treh fantov, nato odgovori treh deklet (primer zapisa: odgovor št. 1).

*

V nadaljevanju besedila sledijo konkretni rezultati raziskave in interpretacija le-teh. Anketni podatki⁶³ (kvantitativni) so zbrani in prikazani v tabelah, kjer so – zaradi lažjega pregleda – vrednosti (le-te so izražene s števili – frekvence in odstotki) v stolpcih zapisane tako, da si sledijo od največje do najmanjše. Hkrati bomo obdelali in interpretirali podatke, pridobljene s kvalitativno analizo življenjskih zgodb in fokusne skupine. Menimo, da velja pričujoča analiza za dovolj dobro dopolnitev anketnemu zbiranju podatkov.

Tako bomo s triangulacijo, torej s kombinacijo kvantitativne metode (anketa) in kvalitativnih metod (življenjske zgodbe ter fokusna skupina), lahko podrobneje obdelali podatke in povečali njihovo veljavnost.

2.5. OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV TER INTERPRETACIJA LE-TEH

Podatke smo obdelali kvantitativno in kvalitativno.

Kvantitativna obdelava zajema preproste tabelarične prikaze ter izračunane deleže in prikaze frekvenčnih distribucij.

Kvalitativna obdelava je obsegala:

- večkraten pregled vseh zapisanih življenjskih zgodb ter zapisa intervjuja,
- oblikovanje zabeležk, »kod« in izbor tipičnih stavkov/ izjav pri posameznih zgodbah oziroma intervjuju⁶⁴,

⁶² Zapis intervjuja (vprašanja in odgovori) se nahaja v prilogi magistrskega dela.

⁶³ Podatki raziskovanja so opisi stanj ali vrednosti različnih značilnosti predmeta raziskovanja. Ločimo med kvantitativnimi in kvalitativnimi podatki. (Glej Mesec, 1998: 20-21)

⁶⁴ Oblikovane zabeležke oziroma izbor stavkov/ izjav se nahaja v prilogi magistrskega dela.

- zbiranje in organiziranje vseh izjav mladih, sodelujočih v raziskavi, ki so odgovarjali na katero od raziskovalnih vprašanj/ hipotez,
- podčrtavanje izbranih delov besedila, ki se nanašajo na bistvo življenjske zgodbe in pogovora v fokusni skupini (poudarjeni so relevantni odgovori, ki se nanašajo na vprašanje odnosa mladih do drog, vprašanje smiselnosti ter ustreznosti LAS-a Brežice in na vprašanje odnosa med starši in njihovimi otroki).

2.5.1. Prvi stik z drogo

Tabela 2 kaže, katero drogo (dovoljeno ali nedovoljeno) so mladi poskusili prvo v življenju. Na anketno vprašanje »Katero dovoljeno ali prepovedano drogo si poskusil(a) prvo v življenju?«, je odgovorilo vseh 221 anketirancev, in sicer 121 fantov (54,75 %) ter 100 deklet (45,25 %). Med ponujenimi odgovori so lahko obkročili le enega. Iz tabele spodaj je razvidno, da je velika večina mladih najprej poskusila alkohol (90,95 %), sledi tobak (5,43%), zatem tablete (npr. pomirjevala)⁶⁵ (0,45 %). Sedem učencev (3,17 %) pa ni nikoli do zdaj poskusilo nobene droge.

Tabela 2: Število in odstotki učencev, ki so poskusili prvo v življenju katero izmed v stolpcu naštetih drog.

Katero dovoljeno ali prepovedano drogo si poskusil(a) prvo v življenju?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Alkohol	201	90,95
Tobak	12	5,43
Tablete (npr. pomirjevala)	1	0,45
Nikoli nisem poskusil(a) nobene droge	7	3,17
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

⁶⁵ Tu nismo spraševali po uporabi tablet, ki jih zdravnik/ zdravnica predpiše za lajšanje ali odpravo bolezenskih stanj, temveč smo spraševali po tabletah, ki se jih zlorablja za lajšanje ali odpravljanje psihičnih težav.

Da velja alkohol za prvo drogo, ki jo mladi poskusijo, si lahko razlagamo (tudi) s tem, da je alkohol v slovenskem prostoru dovoljena, torej povsem legalna droga. Na splošno so mu ljudje naklonjeni in do njega gojijo pozitiven odnos. Nenazadnje je Slovenija vinorodna dežela. Alkohol je zelo dostopen za slehernega posameznika, praktično povsod in ob vsakem času, ter prisoten v neredkih situacijah (praznovanje rojstnega dne, ob novem letu, krstu, poroki, sedmini itd.).

Takšen odnos do alkohola in nasploh njegovo sprejemanje se odraža pri vzgoji mladih ljudi. Odraščajoči mladi pri tem dobijo sporočilo, da je alkohol nekaj povsem vsakdanjega, in kot tak neproblematičen. Iz vsega povedanega sledi, da zaradi vsesplošne dostopnosti in sprejemljivosti alkohola, je le-ta praviloma prva droga, ki jo odraščajoči mladostnik najprej poskusi v svojem življenju.⁶⁶

Tudi ostale neredke raziskave na to temo so pokazale, da je alkohol najbolj razširjena droga med mladostniki, saj večina mladih v tem obdobju že bolj ali manj redno uživa alkoholne pijače. Poleg tako imenovanega »normalnega«, »socialnega« oziroma »rekreativnega« pitja alkohola, mnogi mladostniki razvijejo škodljiv način pitja, ki se lahko nadaljuje celo v odvisnost (Čebašek - Travnik v Hodžić, 2005: 41).

Podrobnejša analiza rezultatov ankete pokaže, da je odstotek fantov (6,61 %), ki so najprej poskusili tobak, nekoliko višji v primerjavi z odstotkom deklet (4,00 %), pri katerih velja tobak za prvo drogo v življenju.⁶⁷ Anketiranec, ki je najprej poskusil tablete (npr. pomirjevala), je moškega spola. Pri tem obstaja dvom, da je pričujoči anketiranec razumel, po kateri vrsti tablet sprašujemo.

⁶⁶ Slovenija se po registrirani porabi čistega alkohola na osebo uvršča med evropske države, ki so v najbolj neugodnem položaju. Od leta 1980 poraba alkohola v Sloveniji niha med 9 in 13 litrov čistega alkohola na osebo v letu dni, in v celotnem obdobju presega povprečno porabo alkohola v Evropi, v večini let pa tudi povprečno porabo v Evropski skupnosti. Statistični podatki za leto 1998 kažejo, da naj bi povprečni prebivalec Slovenije v tem letu popil oziroma drugače zaužil 10,4 litra čistega alkohola ali z drugimi besedami 104 litrov piva, 43 litrov vina in dober liter žganih pijač. Ker so v povprečje štete vse osebe (tudi mlajše od 15 let) in ker vemo, da nekatere osebe ne uživajo alkohola, oziroma ga uživajo le malo, to pomeni, da ga nekatere osebe popijejo še precej več. Ne smemo pa prezreti, da je v Sloveniji poleg registrirane porabe alkohola prisotna še neregistrirana poraba (domača, nelegalna pridelava alkoholnih pijač, pijače, ki so brez carine prinesene v državo in še drugo). Ta poraba je po ocenah strokovnjakov visoka in znaša okoli pet litrov čistega alkohola na osebo.

⁶⁷ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

Kvalitativna analiza življenjskih zgodb je prav tako pokazala, da pri večini mladih, sodelujočih v raziskavi, velja alkohol za prvo drogo v življenju, ki so jo poskusili. Takšnih odgovorov je deset (pri štirih fantih in šestih dekletih) od štirinajstih. Kot že rečeno, v Sloveniji je alkohol legalen in tako marsikje prisoten že od otrokovega rojstva dalje, če že ne prej. Zato tudi ni presenetljiv podatek, da je večina mladih v svojih zgodbah zapisala, da je najprej poskusila alkohol. Pri treh učencih (dva fanta in eno dekle) pa velja tobak za prvo drogo, po kateri so posegli. En učenec (fant) pa je napisal, da je najprej poskusil kavo.

Ne nazadnje tudi analiza skupinskega intervjuja nam pove, da pri večini mladih, sodelujočih v fokusni skupini, velja alkohol za prvo drogo, ki so jo v življenju poskusili. In sicer je takšnih odgovorov pet (od šestih učencev). En učenec (fant) je najprej poskusil tobak. Trije učenci (dva fanta in eno dekle) so poleg alkohola poskusili tudi tobak. Ostalih drog (še) niso poskusili, sodeč po njihovih izjavah.

Tabela 3: Število in odstotki učencev, ki jim je bila ponujena prva droga v življenju od enega izmed v stolpcu naštetih ponudnikov.

Kdo ti je ponudil prvo drogo v življenju?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Eden od staršev	60	29,27
Nihče od naštetih	54	26,34
Vzel(a) sem jo doma	34	16,59
Starejši prijatelj/ prijateljica	21	10,24
Prijatelj/ prijateljica moje starosti ali mlajši(a)	15	7,32
Razdelili smo si jo v skupini	7	3,41
Starejši brat/ sestra	5	2,44
Nekdo, za katerega sem slišal(a)	2	0,98
Nikoli nisem poskusil(a) nobene droge	7	3,41
SKUPAJ	205	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Tabela 3 kaže (glej prejšnjo stran naloge), kdo je mladim ponudil prvo drogo v življenju. Na vprašanje »Kdo ti je ponudil prvo drogo v življenju?«, je odgovorilo 205 anketirancev (to pomeni 205 tako imenovanih »veljavnih odgovorov«), medtem ko 16 anketirancev ni odgovorilo na vprašanje (16 »neveljavnih odgovorov«). Lahko so obkrožili le en odgovor. Iz tabele je razvidno, da so največkrat starši tisti, ki otroku ponudijo prvo drogo v življenju. To velja pri 29,27 % anketiranih. 26,34 % mladih pravi, da jim je ponudil prvo drogo »nihče od naštetih«. Nadalje, 16,59 % je odstotek anketiranih, ki pravijo, da so si prvo drogo v življenju vzeli sami doma. Itd. (Glej tabelo na prejšnji strani naloge.)

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da ni bistvenih razlik med spoloma, ko sprašujemo po tem, »kdo ti je ponudil prvo drogo v življenju«. Tako pri fantih kot pri dekletih je največkrat eden od staršev tisti, ki otroku ponudi prvo drogo v življenju. Ta podatek si lahko razlagamo z vsesplošno naklonjenostjo odraslih do alkoholnih pijač. Starši gojijo pozitiven odnos do alkohola, ker/ ki je v našem družbenem prostoru dovoljen, legalen, splošno razširjen in dostopen, ter tako – po mnenju staršev oziroma odraslih nasploh – (povsem) neproblematičen v vsakdanjem življenju slehernega posameznika.

Pravzaprav gre pri tem za paradoks: mnogo mladih do svoje polnoletnosti pijejo alkoholne pijače nelegalno, odrasli pa jim takšno početje pogosto dovoljujejo in omogočajo.

Tudi v zgodbah večina mladih pravi, da jim je prvo drogo v življenju ponudil eden od njihovih svojcev (starši, stric, babica, sestrična), ali pa so si jo vzeli sami. Ena učenka je zapisala: »Prvi stik z drogo je bil, ko sem poskusila alkohol. /.../ Prvi alkohol so mi ponudili doma, ampak jaz mislim, da to ni nič narobe saj, če kot otrok poskusiš alkohol samo toliko da namočiš jezik, ni nič hudega!« (glej zgodbo št. 14).

Tabela 4 (na naslednji strani besedila) kaže, zakaj so mladi poskusili prvo drogo v življenju. Na vprašanje »Kakšni so bili razlogi, da si poskusil(a) prvo drogo v življenju?«, je odgovorilo 200 anketirancev. 21 odgovorov pa je bilo neveljavnih. Lahko so obkrožili le en odgovor med vsemi ponujenimi. Kot razlog za poskus prve droge v življenju, jih je največ odgovorilo »radovednost« (37,00 %). 33,00 % anketiranih navaja »praznovanje« (na primer novega leta, rojstnega dne itd.) kot razlog za poskus prve droge. Nekateri mladi (14,00 %) se ne spomnijo, kateri razlog je botroval poskusu prve droge v njihovem življenju. Dva učenca (1,00 %) sta posegla po prvi drogi iz razloga, da bi pozabila na svoje probleme. Itd. (Glej tabelo 4.)

Tabela 4: Število in odstotki učencev, ki so iz enega izmed razlogov, navedenih v stolpcu, poskusili prvo drogo v življenju.

Kakšni so bili razlogi, da si poskusil(a) prvo drogo v življenju?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Bil(a) sem radoveden(a)	74	37,00
Praznovanje (npr. novega leta, rojstnega dne itd.)	66	33,00
Ne spomnim se	28	14,00
Drugi razlogi	14	7,00
Želel(a) sem biti pijan(a)/zadet(a)	4	2,00
Nič nisem imel(a) za početi	3	1,50
Nisem hotel(a) biti drugačen(a) kot ostali v skupini	2	1,00
Želel(a) sem pozabiti svoje probleme	2	1,00
Nikoli nisem poskusil(a) nobene droge	7	3,50
SKUPAJ	200	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Na splošno lahko rečemo, da je razlogov za poskus prve droge v življenju precej, seveda pa niso pri vseh enaki. Ponavadi gre za splet različnih dejavnikov: radovednosti, uporništvu, težav pri vključevanju med vrstnike, želje po ugodju, bežanja pred slabim počutjem, in povodov: pritiska vrstnikov, želja po dokazovanju, priložnosti, bolečine... Pri tem so pomembni védenje o drogah, odnos do njihovega uživanja oziroma ugodja, ki ga povzročajo, in sposobnost samonadzorovanja.

Mladostnik se za drogo odloči običajno zavestno. Začne jo poskušati oziroma eksperimentirati z njo. Iz kroga poskuševalcev preidejo med pogostejše uživalce – kot že rečeno v teoretičnem delu naloge – ponavadi tisti, ki imajo v osebostnem razvoju več šibkih točk, kar je seveda odvisno od življenja v družini, odnosov, ki vladajo v njej, in pozitivnih potrditev v širšem socialnem okolju.

Kvalitativna analiza zgodb je prav tako pokazala, da pri večini mladih velja »radovednost« za pglavitni razlog, da so poskusili prvo drogo v življenju. Mnoge mlade je zanimalo, kakšen okus ima droga (alkohol, tobak ali kava). Ta podatek nas prav nič ne preseneča, saj vemo, da je radovednost ena od značilnih lastnosti večine mladostnikov v času njihovega osebostnega, telesnega, psihološkega, in drugega, razvoja.

Tudi v fokusni skupini je večina mladostnikov odgovorilo, da so po prvi drogi v življenju posegli iz radovednosti (kar tudi potrjujejo druge, ne maloštevilne raziskave na to temo). Ena od udeleženk skupine pravi: »Mladi so radovedni, pa probajo marsikaj.« (glej odgovor št. 5).

2.5.2. Uporaba tobaka

Tabela 5 kaže, ali so mladi anketiranci kdaj kadili tobak. Na vprašanje »Ali si kdaj kadil(a) tobak (cigarete, cigare ali pipo)?«, je 55,91 % anketiranih odgovorilo pritrdilno (glej tabelo spodaj). Veljavnih odgovorov je bilo 220. Lahko so izbirali med odgovoroma DA in NE. Eden anketiranec ni odgovoril na vprašanje. 44,09 % mladih osnovnošolcev (do zdaj še) ni kadilo tobaka.

Tabela 5: Število in odstotki učencev, ki so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).

Ali si kdaj kadil(a) tobak (cigarete, cigare ali pipo)?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
DA	123	55,91
NE	97	44,09
SKUPAJ	220	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Na splošno je znano, da je večina ljudi začela kaditi ravno pri svojih najstniških letih. Prvo cigareto otrok prižge običajno iz radovednosti. Zanima ga, kaj je pri kajenju tako prijetnega, da odrasli tako pogosto posegajo po cigaretah.

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da je odstotek deklet (57,00 %), ki so kdaj kadile tobak, nekoliko višji v primerjavi z odstotkom fantov (55,00 %).⁶⁸ Tako torej stereotip, da je – v primerjavi z dekleti – več fantov, ki so kdaj kadili tobak, v tem primeru ne drži.

Po Stergarjevi (v Hodžić, 2005: 37 - 38) lahko na odločitev za kajenje vplivajo različni dejavniki:

- **družbeni dejavniki:** gre predvsem za vplive vrstnikov in družine; pritisk vrstnikov namreč vpliva na kadilsko obnašanje pri mladih: če mladostnikov najboljši prijatelj kadi, je močno verjetno, da bo tudi sam pričel kaditi; velja pa tudi obratno: večina mladih, ki ne kadijo, ima prijatelje, ki so prav tako nekadilci.

Tudi kajenje staršev ter njihova stališča do kajenja vplivajo na odnos mladih ljudi do kajenja. Otroci staršev, ki ne kadijo in ne odobravajo kajenja, imajo manj možnosti, da postanejo redni kadilci. Vpliv staršev je najmočnejši dejavnik v fazi prehoda med »eksperimentalnim« kajenjem v »redno« kajenje.

- **Dejavniki v okolju:** v dejanjih mladih se odražajo stališča, vrednote in norme družbe, v kateri živijo. Če mladi kajenje pojmujejo kot sestavni del normalnega družbenega življenja, bodo tudi sami stremeli k »družbeno zaželenim« oblikam obnašanja in bodo verjetno pričeli kaditi.

- **Osebnostni dejavniki:** za nekatere mlade je kajenje pomemben del podobe, ki jo imajo o sebi. Mladi ljudje z nizkimi osebnostnimi in akademskimi cilji ter dosežki imajo več možnosti, da postanejo kadilci. Raziskava Svetovne zdravstvene organizacije v 11-ih državah je pokazala, da je bilo med otroki, ki niso marali šole in so bili prepričani, da v življenju ne bodo uspeli, mnogo več kadilcev.

⁶⁸ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

- **Znanje, stališča in prepričanja:** ozaveščenost ter prepričanja v zvezi s kajenjem so povezana s kasnejšim kadilskim obnašanjem. Mladi ljudje, ki ne kadijo, imajo najpogosteje negativna stališča do kajenja, medtem ko mladi kadilci bodisi manj vedo o tveganjih za zdravje, ki so povezana s kajenjem, bodisi tveganj ne povezujejo z lastno osebnostjo, ali pa menijo, da drugi dosežki (na primer nova prijateljstva) odtehtajo vse negativne posledice, povezane z zdravjem.

To je bilo le nekaj temeljnih dejavnikov, ki lahko povzročijo, da se mladostnik razvije v aktivnega kadilca. Menim, da imajo v obdobju odraščanja mladostnika največjo moč vplivanja družbeni dejavniki, predvsem pa vrstniki.

Analiza zgodb je pokazala, da je približno polovica takšnih, ki so že kdaj kadili tobak (in sicer cigareto). Enako velja tudi za fokusno skupino mladih. (Drugih posebnosti tu nismo zasledili.)

Tabela 6 kaže pogostost kajenja tobaka. Število anketirancev, ki je odgovorilo na vprašanje »Kako pogosto kadiš tobak?«, je 220. En odgovor je neveljaven. Učenci so lahko izbrali le en odgovor. Rezultati kažejo (glej tabelo spodaj), da je 40,91 % mladih, ki so tobak samo poskusili. 8,18 % anketirancev pokadi več cigaret na mesec. Več cigaret na teden pokadi 4,09% anketiranih. In pa 6 mladostnikov (2,73 %) pokadi več cigaret na dan.

Tabela 6: Pogostost uporabe tobaka – število in odstotki učencev, ki kadijo oziroma so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).

Kako pogosto kadiš tobak?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Samo poskusil(a) sem	90	40,91
Več cigaret na mesec	18	8,18
Več cigaret na teden	9	4,09
Več cigaret na dan	6	2,73
Ne kadim	97	44,09
SKUPAJ	220	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da ni bistvenih razlik med spoloma, ko sprašujemo po tem, »kako pogosto kadiš tobak«. Tako fantje (38,33 %) kot dekleta (44,00 %) v večini tobak samo poskusijo.⁶⁹

Prav tako je tudi kvalitativna analiza zgodb ter skupinskega intervjuja pokazala, da je večina mladih tobak samo poskusila.

Tabela pod zaporedno številko 7, kaže starost anketirancev pri prvem kajenju tobaka (cigarete, cigare ali pipa). (Glej tabelo spodaj.)

Tabela 7: Starost mladih pri prvem kajenju tobaka – število in odstotki učencev, ki so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).

Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič kadil(a) tobak?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
13 let	30	14,08
12 let	23	10,80
11 let	17	7,98
14 let	15	7,04
10 let	13	6,10
8 let	7	3,29
6 let	3	1,41
7 let	3	1,41
9 let	3	1,41
4 leta	1	0,47
5 let	1	0,47
Ne kadim	97	45,54
SKUPAJ	213	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

⁶⁹ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

Na vprašanje »Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič kadil(a) tobak?«, je odgovorilo 213 učencev, 8 odgovorov je neveljavnih. Anketiranci so na črto zapisali svoj odgovor. Največ mladih je prvič kadilo pri 13-ih letih (14,08 %). Nato pri 12-ih letih (10,80 %), pa pri 11-ih letih (7,98 %). Itd. (Glej tabelo na prejšnji strani naloge.) Ena učenka (0,47 %) je prvič kadila pri štirih letih. V povprečju pa so mladi prvič kadili pri 11-ih letih (izračunana aritmetična sredina je 11,41). Ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

Analiza zgodb kaže, da sta cigareto prvič poskusila dva mlada respondenta pri treh letih, en fant pa jo je prvič poskusil pri petih letih. Ena od učenk je v svoji zgodbi zapisala (glej zgodbo št. 10):

»Ko sem bila še mlajša sem vedno letala za cigareti. Stara sem bila približno 3 leta in to se mi je zdelo fantastično. Moji starši so še kadili in ker vejo in tudi so vedeli, da kajenje ni zdravo, mi je ati dal probati cigaret v usta s tem namenom, da ne bi nikoli kadila! Kar zasapilo me je in od tistega časa nočem več niti sedeti blizu tistega, ki ima v roki cigaret.«

V fokusni skupini ni bilo posebej govora o starosti mladih pri prvem kajenju tobaka.

Tabela 8 kaže kraj uporabe tobaka (cigarete, cigare ali pipa). (Glej tabelo na naslednji strani naloge.). Na vprašanje »Kje najpogosteje kadiš oziroma si kadil(a) tobak?«, je odgovarjalo 217 anketirancev. Štirje odgovori so bili neveljavni. Obkrožili so lahko le en odgovor. Največ učencev je takšnih, ki so tobak samo poskusili (25,81 %). 8,29 % anketiranih kadijo tobak doma. 7,83 % učencev pa kadi zunaj, nekje na prostem. Trije učenci (to je 1,38 %) so obkrožili odgovor, da kadijo v šoli. Ena učenka (0,46 %) kadi v disku.

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.⁷⁰

Analiza zgodb kaže, da je večina mladih – ki je kdaj poskusila tobak – prvič poskusila le-tega doma. V fokusni skupini ni bilo posebej govora o kraju uporabe tobaka.⁷¹

⁷⁰ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

⁷¹ Kot že rečeno, z metodo fokusne skupine sem predvsem želela potrditi ali ovreči četrto in peto hipotezo, ki sem ju postavila v uvodnem delu naloge (glej uvodno besedo magistrskega dela, str. 6).

Tabela 8: Kraj uporabe tobaka – število in odstotki učencev, ki kadijo oziroma so kdaj kadili tobak (cigarete, cigare ali pipo).

Kje najpogosteje kadíš oziroma si kadil(a) tobak?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Samo poskusil(a) sem	56	25,81
Doma	18	8,29
Zunaj – na cesti, v parku, na obali ali kje drugje na prostem	17	7,83
V baru ali gostilni	14	6,45
Drugje	6	2,78
Pri nekom doma	5	2,30
V šoli	3	1,38
V disku	1	0,46
Ne kadim	97	44,70
SKUPAJ	217	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

2.5.3. Uporaba alkohola

Tabela 9 (na naslednji strani naloge) kaže, ali so mladi kdaj pili alkoholne pijače. Tu smo spraševali za posamezno alkoholno pijačo posebej, in sicer za pivo, vino in žgane pijače. Anketiranci so obkrožili odgovor DA ali odgovor NE.

Pri vprašanju »Ali si že kdaj pil(a) pivo?«, je bilo veljavnih odgovorov 221. Podatki kažejo, da je večina mladih (95,48 %) pila pivo. Prav tako je bilo veljavnih odgovorov 221, ko smo povpraševali po pitju vina. Tudi tu je odstotek tistih, ki so že pili vino, relativno visok, in znaša 87,78 %. Na vprašanje »Ali si že kdaj pil(a) žgane pijače?«, pa je odgovorilo 219 učencev, 2 odgovora sta bila neveljavna. Anketa je pokazala, da je žgane pijače pilo 64,38 % mladih. (Glej tabelo na naslednji strani teksta.)

Tabela 9: Število in odstotki učencev, ki so kdaj pili alkoholne pijače (pivo, vino, žgane pijače).

Ali si že kdaj pil(a) naslednje alkoholne pijače?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Pivo: DA	211	95,48
NE	10	4,52
SKUPAJ	221	100,00
Vino: DA	194	87,78
NE	27	12,22
SKUPAJ	221	100,00
Žgane pijače: DA	141	64,38
NE	78	35,62
SKUPAJ	219	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da je odstotek fantov (70,00 %), ki so pili žgane pijače, višji kot pri dekletih (57,58 %).⁷² Drugih bistvenih razlik – kar zadeva pričujočega vprašanja – med spoloma ni zaznati.

V nadaljevanju raziskave smo povpraševali po pogostosti pitja posameznih alkoholnih pijač. Tabela 10 kaže pogostost pitja piva (glej tabelo na naslednji strani naloge). Na vprašanje »Kako pogosto piješ pivo?«, je odgovorilo 212 anketirancev, 9 odgovorov je bilo neveljavnih. Možno je bilo izbrati le enega od ponujenih odgovorov. Podatki kažejo (glej tabelo 10), da 35,85 % anketiranih pije pivo enkrat na mesec ali redkeje. 28,77 % mladih je pivo samo poskusilo. Dvakrat do štirikrat na mesec pije pivo 15,57 % anketiranih. Nadalje, dvakrat do trikrat na teden pije pivo 9,91 % učencev. 5,18 % mladih pa pije pivo štirikrat na teden ali večkrat.

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

⁷² Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

Tabela 10: Pogostost pitja piva – število in odstotki učencev, ki pijejo pivo.

Pivo? :	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Enkrat na mesec ali redkeje	76	35,85
Samo poskusil(a) sem	61	28,77
Dvakrat do štirikrat na mesec	33	15,57
Dvakrat do trikrat na teden	21	9,91
Štirikrat na teden ali večkrat	11	5,18
Ne pijem piva	10	4,72
SKUPAJ	212	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Tabela 11 kaže pogostost pitja vina. Na vprašanje »*Kako pogosto piješ vino?*«, je odgovorilo 210 mladih, 11 odgovorov je bilo neveljavnih. Možno je bilo izbrati le enega med ponujenimi odgovori. Anketa je pokazala, da je 30,00 % anketiranih vino samo poskusilo. 29,52 % mladih pije vino enkrat na mesec ali redkeje; 13,33 % dvakrat do štirikrat na mesec; 7,62 % anketirancev pa pije vino dvakrat do trikrat na teden. Štirikrat na teden ali večkrat pije vino 6,67 % mladih ljudi. (Glej tabelo spodaj.). Ni bistvenih razlik med spoloma.

Tabela 11: Pogostost pitja vina – število in odstotki učencev, ki pijejo vino.

Vino? :	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Samo poskusil(a) sem	63	30,00
Enkrat na mesec ali redkeje	62	29,52
Dvakrat do štirikrat na mesec	28	13,33
Dvakrat do trikrat na teden	16	7,62
Štirikrat na teden ali večkrat	14	6,67
Ne pijem vina	27	12,86
SKUPAJ	210	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Tabela 12 kaže pogostost pitja žganih pijač. Na vprašanje »Kako pogosto piješ žgane pijače?«, je odgovorilo 206 anketirancev, 15 odgovorov je bilo neveljavnih. Možno je bilo izbrati le enega od ponujenih odgovorov. Podatki kažejo (glej tabelo spodaj), da je žgano pijačo samo poskusilo 32,52 % mladih ljudi. 16,02 % mladih pije žgane pijače enkrat na mesec ali redkeje; 6,80 % dvakrat do štirikrat na mesec; 3,40 % štirikrat na teden ali večkrat; in 3,40 % učencev pije žgane pijače dvakrat do trikrat na teden, kar je zaskrbljujoč podatek. In zopet, tudi tu ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

Tabela 12: Pogostost pitja žganih pijač – število in odstotki učencev, ki pijejo žgane pijače.

Žgane pijače? :	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Samo poskusil(a) sem	67	32,52
Enkrat na mesec ali redkeje	33	16,02
Dvakrat do štirikrat na mesec	14	6,80
Štirikrat na teden ali večkrat	7	3,40
Dvakrat do trikrat na teden	7	3,40
Ne pijem žgane pijače	78	37,86
SKUPAJ	206	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

V nadaljevanju ankete smo povprašali po starosti mladih pri prvem poskušanju alkoholne pijače. Tabela 13 kaže starost, pri kateri so mladi prvič poskusili alkohol. Pri vprašanju »Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič poskusil(a) alkohol?«, je bilo veljavnih odgovorov 190, neveljavnih pa 31. Večina tistih, ki na to vprašanje niso odgovorili, se niso mogli spomniti, koliko so bili stari, ko so prvič poskusili alkohol.

Največ anketirancev je prvič poskusilo alkohol pri 10-ih letih (13,16 %). Nato pri 6-ih letih (12,11 %), pa pri 13-ih letih (11,05 %). Itd. (glej tabelo na naslednji strani teksta). V povprečju pa so prvič poskusili alkohol pri devetih letih (izračunana aritmetična sredina je 8,68). Ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

Tabela 13: Starost mladih pri prvem poskušanju alkohola – število in odstotki učencev, ki so prvič poskusili alkohol.

Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič poskusil(a) alkohol?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
10 let	25	13,16
6 let	23	12,11
13 let	21	11,05
12 let	20	10,53
8 let	18	9,47
7 let	16	8,42
5 let	15	7,89
9 let	13	6,84
11 let	13	6,84
4 leta	6	3,16
3 leta	5	2,63
14 let	3	1,58
1 leto	2	1,05
2 leti	2	1,05
Ne pijem alkohola	8	4,21
SKUPAJ	190	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Tabela 14 kaže kraj pitja alkoholnih pijač. (Glej tabelo na naslednji strani naloge.). Na vprašanje »Kje najpogosteje piješ alkoholne pijače?«, je odgovarjalo 212 anketirancev. Neveljavnih odgovorov je 9. Obkrožili so lahko le en odgovor. Ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje. Največ učencev najpogosteje pijejo alkohol doma (37,74 %). 24,53 % anketiranih so alkohol samo poskusili. V baru ali gostilni pije alkohol 13,68 % mladih. Itd. (glej tabelo14).

Štirje učenci (1,89 %) pijejo alkohol v *disku*. Ob slednjem podatku bodimo pozorni na to, da gre za mladoletne osebe, ki zahajajo v disko (za katere vemo, da obratujejo v poznih večernih

urah) in tam pijejo alkoholne pijače. Podatek je zaskrbljujoč. In ne nazadnje, eden učenec (0,47 %) je podal odgovor, da alkohol uživa v šoli, pri čemer dvomimo v resničnost njegovega odgovora, saj menimo, da alkohol v šoli ni prisoten.

Tabela 14: Kraj pitja alkoholnih pijač – število in odstotki učencev, ki pijejo oziroma so kdaj pili alkoholne pijače (vino, pivo in/ ali žgane pijače).

Kje najpogosteje piješ alkoholne pijače?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Doma	80	37,74
Samo poskusil(a) sem	52	24,53
V baru ali gostilni	29	13,68
Drugje	14	6,60
Pri nekom doma	13	6,13
Zunaj – na cesti, v parku, na obali ali kje drugje na prostem	9	4,25
V disku	4	1,89
V restavraciji	2	0,94
V šoli	1	0,47
Ne pijem alkohola	8	3,77
SKUPAJ	212	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

2.5.4. Uporaba tablet (npr. pomirjeval)

Tabela 15 (na naslednji strani naloge) kaže, ali so mladi kdaj jemali tablete (npr. pomirjevala). Na vprašanje »Ali si že kdaj jemal(a) tablete (npr. pomirjevala)?«, je 4,07 % anketirancev odgovorilo pritrdilno. Veljavnih odgovorov je bilo vseh 221. Medtem ko večina mladih (še) ni jemala tablet (95,93 %). Anketiranci pa so lahko izbirali med odgovorom DA in odgovorom NE.

Tabela 15: Število in odstotki učencev, ki so kdaj jemali tablete (npr. pomirjevala).

Ali si kdaj jemal(a) tablete (npr. pomirjevala)?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
DA	9	4,07
NE	212	95,93
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Podrobnejša analiza rezultatov ankete je pokazala, da je odstotek fantov (3,17 %), ki so kdaj jemali tovrstne tablete, višji kot pri dekletih (0,90 %).⁷³

Tabela 16 kaže pogostost jemanja tablet (npr. pomirjeval)⁷⁴. Veljavnih odgovorov pri vprašanju »Kako pogosto jemlješ tablete (npr. pomirjevala)?«, je vseh 221. Anketiranci so lahko obkrožili le en odgovor. Anketa je pokazala, da vsi užívalci/ uporabniki (sedem fantov in dve dekleti) tablet, le-te jemljejo enkrat na mesec ali redkeje. Izračunano v odstotkih to pomeni 4,07 % anketiranih. (Glej spodnjo tabelo.)

Tabela 16: Pogostost jemanja tablet (npr. pomirjeval) – število in odstotki učencev, ki jemljejo tablete (npr. pomirjevala).

Kako pogosto jemlješ tablete (npr. pomirjevala)?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Enkrat na mesec ali redkeje	9	4,07
Ne jemljem tablet	212	95,93
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

⁷³ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

⁷⁴ Naj spomnimo, da tu nismo spraševali po uporabi tablet, ki jih zdravnik/ zdravnica predpiše za lajšanje ali odpravo bolezenskih stanj, temveč smo spraševali po tabletah, ki se jih zlorablja za lajšanje ali odpravljanje psihičnih težav.

Tabela 17 (glej spodaj) kaže načine oziroma poti, po katerih so mladi nazadnje prišli do tablet (npr. pomirjeval). Na vprašanje »Na kakšen način si nazadnje prišel(a) do tablet (npr. pomirjeval)?«, je odgovorilo vseh 221 mladih anketirancev. Obkrožili so lahko le en odgovor. Največ je takšnih, ki so do tablet prišli na nobenega od naštetih načinov. Teh je 2,27 %. Dvema učencema (0,90 %) je takšne tablete predpisal zdravnik(ca) z receptom. Dva učenca (0,90 %) pa sta tablete dobila od druge znane osebe. Ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

Tabela 17: Načini za doseg tablet – število in odstotki učencev, ki so z enim od v stolpcu naštetih načinov prišli do tablet (npr. pomirjeval).

Na kakšen način si nazadnje prišel(a) do tablet (npr. pomirjeval)?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Na nobenega od zgoraj naštetih načinov	5	2,27
Predpisal(a) mi jih je zdravnik(ca) z receptom	2	0,90
Dobil(a) sem jih od druge znane osebe	2	0,90
Ne jemljem tablet	212	95,93
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

2.5.5. Uporaba prepovedanih drog

Tabela 18 prikazuje podatke, ki smo jih zbrali na osnovi vprašanja »Ali poznaš ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge, npr. kanabis (marihuana, hašiš), »ecstasy«, amfetamini (»speed«), kokain ali »crack« (krek), heroin, LSD idr.?«. Veljavnih odgovorov je bilo 218, trije učenci niso odgovorili na pričujoče vprašanje. Lahko so izbirali med odgovoroma DA in NE.

Nekoliko višji odstotek (51,38 %) je pri anketirancih, ki ljudi, ki uporabljajo/ uživajo prepovedane droge, poznajo. Medtem ko je odstotek anketiranih, ki ljudi, ki uživajo tovrstno drogo, ne pozna, 48,62. (Glej tabelo spodaj.)

Tabela 18: Število in odstotki učencev, ki poznajo ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge.

Ali poznaš ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge, npr. kanabis (marihuana, hašiš), »ecstasy«, amfetamini (»speed«), kokain ali »crack« (krek), heroin, LSD idr.?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
DA	112	51,38
NE	106	48,62
SKUPAJ	218	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Podrobnejša analiza rezultatov ankete pokaže, da je odstotek fantov (55,00 %), ki poznajo ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge, nekoliko višji kot pri dekletih (46,94 %).⁷⁵ Presenetljivo je, da relativno veliko število mladih ljudi, sodelujočih v raziskavi, pozna ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge, kot so npr. marihuana, »ecstasy«, amfetamini, kokain, LSD idr.

Rezultati v tabeli 19 kažejo uporabo prepovedanih drog pri mladih, sodelujočih v kvantitativni raziskavi. Na vprašanje »Ali si kdaj sam(a) poskusil(a) spodaj naštetih prepovedanih drog?«, je odgovorilo vseh 221 anketirancev. Med njimi je deset učencev, in sicer pet deklet ter pet fantov (to je skupaj 4,52 % anketiranih), ki so do zdaj (že) poskusili prepovedano drogo oziroma droge. Anketiranci so ob naštetih prepovedanih drogah obkrožili odgovor DA ali NE. (Glej tabelo na naslednji strani.)

⁷⁵ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

Tabela 19: Število in odstotki učencev, ki so kdaj sami poskusili katero izmed v stolpcu naštetih prepovedanih drog.

Ali si kdaj sam(a) poskusil(a) spodaj naštete prepovedane droge?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Kanabis (marihuana ali hašiš)	9	4,07
Kokain ali »crack« (krek)	1	0,45
LSD ⁷⁶ ali kak drug halucinogen	1	0,45
Nisem poskusil(a) prepovedane droge	211	95,48
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Večina med njimi je poskusila kanabis (marihuana ali hašiš). Takšnih je devet učencev, ali 4,07 % anketiranih.⁷⁷ Ena učenka je poskusila kokain ali »crack« (krek), kar znaša v odstotkih 0,45. Ena učenka (0,45 %) pa je poleg marihuane poskusila tudi LSD ali kak drug halucinogen. (Glej zgornjo tabelo.)

Na splošno je znano, da sta med začetniki eksperimentiranja z drogo oba spola enako zastopana. A kljub temu fantje/ moški pogosteje dosežejo stopnjo odvisnosti kot dekleta/ ženske. To razliko smo si v četrtem poglavju teoretičnega dela naloge razložili z različno zmožnostjo igranja družbenih vlog: ženske so socializirane, da igrajo večje število vlog, ki so bolj odporne in vtikane v socialno tkivo; moški pa se, prav narobe, socializirajo v vloge, ki so postale bolj »krhke«, denimo v preskrbovalca družine. Njihova socializacija je usmerjena v poklic, in to je pogosto edina vloga, ki naj bi jo v življenju zares igrali. Če moški zgubi službo, mu preostane le malo drugega, hkrati pa lahko stigmatizacija usodno vpliva še na izgubo vloge očeta. (Glej npr. Flaker idr., 2004: str. 254).

⁷⁶ Gre za učenko, ki je poskusila oboje: LSD in kanabis (marihuana ali hašiš).

⁷⁷ Na podlagi mnogih raziskav velja marihuana za prvo prepovedano drogo, s katero se mladi srečajo in jo poskušajo.

Kvalitativna analiza štirinajstih zgodb je pokazala, da je eden učenec (fant) do zdaj (že) poskusil marihuano, kot je zapisal v svoji zgodbi (glej zgodbo št. 1). Ostali respondenti drugih prepovedanih drog niso navajali, kar je spodbuden podatek. Prav tako pravijo, da po alkoholu, na primer, posegajo v redkih priložnostih (na primer praznovanje novega leta). Upajmo, da pri tem ostane tudi v prihodnje.

Vsi mladostniki, sodelujoči v fokusni skupini, so na vprašanje, ali so kdaj poskusili katero od prepovedanih drog, odgovorili nikalno.

Tabela 20 (glej spodaj) kaže starost anketirancev pri njihovem prvem poskusu katere od prepovedanih drog. Na vprašanje »Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič poskusil(a) spodaj naštetih prepovedanih drog?«, je bilo veljavnih odgovorov 221. Učenci so ob naštetih prepovedanih drogah pripisali svojo starost.

Tabela 20: Starost mladih pri prvem poskusu prepovedane droge – število in odstotki učencev, ki so prvič poskusili katero izmed v stolpcu naštetih prepovedanih drog.

Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič poskusil(a) spodaj naštetih prepovedanih drog?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Kanabis: 13 let	4	1,81
14 let	3	1,36
15 let	2	0,90
Kokain: 13 let	1	0,45
SKUPAJ	10	4,52
LSD ⁷⁸ : 15 let	1	0,45
Nisem poskusil(a) prepovedane droge	211	95,48
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

⁷⁸ Gre za učenko, ki je poskusila LSD in kanabis, oboje pri 15-tih letih.

Štirje anketiranci (1,81 %) so prvič poskusili kanabis pri 13-ih letih, trije učenci (1,36 %) pri 14-ih letih, in dva učenca (0,90 %) sta prvič poskusila marihuano pri 15-ih letih. Kokain je ena učenka (0,45 %) poskusila pri 13-ih letih. Ena od učenk, ki je poskusila marihuano, je poskusila tudi LSD, oboje pri njenih 15-ih letih. (Glej tabelo na prejšnji strani naloge.)

Rezultati v tabeli 21 kažejo pogostost uporabe prepovedanih drog. Veljavnih odgovorov pri vprašanju »Kako pogosto uporabljaš spodaj našteje prepovedane droge?«, je 221. Anketiranci so lahko obkrožili le en odgovor. Anketa je pokazala (glej tabelo spodaj), da je kanabis samo poskusilo 3,17 % anketirancev, medtem ko dva učenca (0,90 %) uporabljata marihuano manj kot enkrat na teden. Učenka, ki je poskusila kokain, ga uporablja manj kot enkrat na teden (0,45 %). LSD je učenka samo poskusila (0,45 %).

Tabela 21: Pogostost uporabe prepovedanih drog – število in odstotki učencev, ki uporabljajo prepovedane droge.

Kako pogosto uporabljaš prepovedane droge?	Kanabis	Kokain	LSD⁷⁹	Nisem poskusil(a) prepovedane droge
	ŠT. VSEH ODGOVORO/ IZRAŽENO v %	ŠT. VSEH ODGOVORO/ IZRAŽENO v %	ŠT. VSEH ODGOVORO/ IZRAŽENO v %	ŠT. VSEH ODGOVORO/ IZRAŽENO v %
Samo poskusil(a) sem	7 3,17 %	X	1 0,45 %	X
Manj kot enkrat na teden ⁸⁰	2 0,90 %	1 0,45 %	X	X
SKUPAJ	9 4,07 %	1 0,45 %	1 0,45 %	211 95,48 %

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

⁷⁹ Zopet, naj spomnimo, da gre za učenko, ki je poskusila oboje: LSD in kanabis.

⁸⁰ Ena od učenk, ki uporablja marihuano, ob tem vprašanju pripiše: »enkrat na dva meseca«.

Tabela 22 kaže kraj uporabe prepovedanih drog. Na vprašanje »Kje najpogosteje uporabljaš prepovedane droge?«, je odgovarjalo vseh 221 anketirancev. Obkrožili so lahko le en odgovor. (Glej tabelo spodaj.) Štirje učenci (od desetih učencev, ki so poskusili prepovedano drogo) so prepovedano drogo samo poskusili (1,81 %). Trije anketiranci (1,36 %) so jo poskusili pri nekom doma. Dva mlada človeka (0,90 %) sta prepovedano drogo uporabila nekje drugje. Eden anketiranec je prepovedano drogo poskusil nekje zunaj na prostem (0,45%).

Tabela 22: Kraj uporabe prepovedanih drog – število in odstotki učencev, ki uporabljajo prepovedane droge.

Kje najpogosteje uporabljaš prepovedane droge?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Samo poskusil(a) sem	4	1,81
Pri nekom doma	3	1,36
Drugje	2	0,90
Zunaj – na cesti, v parku, na obali ali kje drugje na prostem	1	0,45
Nisem poskusil(a) prepovedane droge	211	95,48
SKUPAJ	221	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

V nadaljevanju smo v anketi povprašali tudi o tem, kako mladi anketiranci dojemajo ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog.

Rezultati v tabeli 23 kažejo odnos mladih do ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog. Tu je bilo veljavnih odgovorov 216, medtem ko pet anketirancev ni odgovorilo na vprašanje »Kako dojemajo ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog?«. Lahko so obkrožili le en odgovor med ponujenimi (glej tabelo na naslednji strani teksta).

Rezultati ankete kažejo, da 57,87 % anketiranih dojema ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog, »kot osebe, ki imajo težave, in jim je potrebno pomagati«. Ta podatek kaže na tolerantnost mladih ljudi do oseb, ki so zasvojeni s prepovedanimi drogami in nasploh na sprejemanje odvisnosti kot družbeni problem.

16,67 % anketiranih ne vedo, kako naj bi dojemali ljudi, odvisnih od prepovedanih drog; 10,19 % učencev le-te dojema kot bolnike. Itd. (glej tabelo spodaj).

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

Tabela 23: Število in odstotki učencev, ki ljudi, odvisnih od prepovedanih drog, dojemajo na enega izmed v stolpcu navedenih načinov.

Kako dojemáš ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Kot osebe, ki imajo težave, in jim je potrebno pomagati	125	57,87
Ne vem	36	16,67
Kot bolnike	22	10,19
Drugo	16	7,41
Kot kriminalce	11	5,09
Kot normalne	6	2,77
SKUPAJ	216	100

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

V tabeli 24 so zbrani podatki, ki smo jih dobili glede na vprašanje »Kje je po tvojem mnenju najlažje dobiti prepovedano drogo (npr. marihuano ali hašiš)?«. Na pričujoče vprašanje je odgovorilo 215 učencev, 6 odgovorov je neveljavnih. Lahko so obkrožili samo en odgovor. Največ mladih meni, da je prepovedano drogo najlažje dobiti v disku, baru itd. Takšnih odgovor je bilo 32,56 %. Tistih, ki ne vedo za nobeno takšno mesto, kjer bi se najlažje dobila prepovedana droga, je 26,98 % anketiranih.

Drugi (26,05 %) so mnenja, da jo je najlažje dobiti na »dilerjevem« (preprodajalčevem) domu. 5,58 % jih meni, da jo je najlažje dobiti na cesti, v parku itd. Da jo je kje drugje najlažje dobiti, jih meni 5,12 %. In ne nazadnje, 3,71 % mladih meni, da je najlažje dobiti prepovedano drogo v šoli. (Glej tabelo spodaj.). Med spoloma – zopet – ni bistvenih razlik, kar zadeva pričujoče vprašanje.

Tabela 24: Število in odstotki učencev, ki menijo, kje na enem izmed v stolpcu navedenih možnosti je najlažje dobiti prepovedano drogo (npr. marihuano ali hašiš).

Kje je po tvojem mnenju najlažje dobiti prepovedano drogo (npr. marihuano ali hašiš)?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Disko, bar itd.	70	32,56
Ne vem za nobeno takšno mesto	58	26,98
Dilerjev (preprodajalčev) dom	56	26,05
Cesta, park itd.	12	5,58
Drugje	11	5,12
Šola	8	3,71
SKUPAJ	215	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

2.5.6. Poučenost o učinkih in posledicah uporabe drog

Tabela 25 kaže na *poučenost ali nepoučenost o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet)*, o čemer smo povprašali mlade v naslednjem anketnem vprašanju. Nanj je odgovorilo 220 učencev. En odgovor je neveljaven.

82,73 % anketiranih je odgovorilo pritrdilno (glej tabelo spodaj). Medtem ko 17,27 % mladih pravi, da niso dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet). Anketiranci pa so lahko izbirali med odgovorom DA in odgovorom NE.

Tabela 25: Število in odstotki učencev, ki menijo, da so dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet).

Ali meniš, da si dovolj dobro poučen(a) o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet)?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
DA	182	82,73
NE	38	17,27
SKUPAJ	220	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Podrobnejša analiza rezultatov ankete nam pokaže, da je odstotek deklet (87,00 %), ki menijo, da so dovolj dobro poučena o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet), nekoliko višji kot je odstotek fantov: 79,17.⁸¹

Rahlo smo presenečeni ob relativno visokem odstotku pritrdilnih odgovorov tako pri fantih kot pri dekletih, ki so mnenja, da so dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog. Seveda pa si takšen in še višji odstotek tovrstne poučenosti želimo.

⁸¹ Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

Rezultati v tabeli 26 kažejo na poučenost ali nepoučenost o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog. Na vprašanje »Ali meniš, da si dovolj dobro poučen(a) o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog?«, je odgovorilo 220 učencev. En odgovor je neveljaven.

81,82 % anketiranih je odgovorilo pritrdilno (glej tabelo spodaj). Medtem ko 18,18 % mladih pravi, da niso dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog.

Anketiranci so lahko izbirali med odgovoroma DA in NE.

Tabela 26: Število in odstotki učencev, ki menijo, da so dovolj dobro poučeni o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog.

Ali meniš, da si dovolj dobro poučen(a) o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
DA	180	81,82
NE	40	18,18
SKUPAJ	220	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Zopet nam je podrobnejša analiza rezultatov ankete pokazala, da je odstotek deklet (88,00 %), ki menijo, da so dovolj dobro poučena o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog, za več kot 10 % (ali natančneje: 11,33 %) višji kot je odstotek fantov: 76,67.⁸² In zopet, presenetljivi podatki o relativno visokih odstotkih pri obema spoloma.

⁸² Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.

2.5.7. Odnos med mladimi in njihovimi starši

Na zadnje smo v anketi mlade ljudi vprašali, »ali starši vedo, kje preživljajo prosti čas ob vikendih zvečer«. Na vprašanje je odgovorilo 215 anketirancev, 6 odgovorov je bilo neveljavnih. Lahko so obkrožili le en odgovor med ponujenimi. Tabela 27 kaže, da je 70,23 % anketiranih odgovorilo, da starši vedno vedo⁸³; 19,53 % mladih pravi, da starši precej pogosto vedo; 7,91 % učencev je odgovorilo, da starši včasih vedo za preživljanje prostega časa. In na koncu, 2,33 % mladih anketirancev je obkrožilo odgovor, da starši ponavadi ne vedo, kje preživljajo prosti čas ob vikendih zvečer.⁸⁴ Ni bistvenih razlik med spoloma kar zadeva pričujoče vprašanje.

Tabela 27: Število in odstotki učencev, za katere starši vedo, kje preživljajo prosti čas ob vikendih zvečer.

Ali starši vedo, kje preživljaš prosti čas ob vikendih zvečer?	ŠTEVILO VSEH ODGOVOROV	IZRAŽENO V %
Vedno vedo	151	70,23
Precej pogosto vedo	42	19,53
Včasih vedo	17	7,91
Ponavadi ne vedo	5	2,33
SKUPAJ	215	100,00

VIR: Anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/2006

Nekoliko podrobneje smo se vprašanja odnosa med mladimi in njihovimi starši lotili v kvalitativni raziskavi, in sicer z metodo življenjskih zgodb.

⁸³ Najverjetneje bi bili odgovori na pričujoče vprašanje precej drugačni, če bi o tem povprašali srednješolce. Predvidevamo, da v večini primerov v času osnovnega šolanja otrok, starši vedno vedo, kje so njihovi otroci.

⁸⁴ Eden od anketirancev, ki je poskusil marihuano, je na pričujoče vprašanje odgovoril, da starši ponavadi ne vedo, kje preživlja svoj prosti čas ob vikendih zvečer. (Glej vir: anketa med učenci zaključnih razredov devetletke osnovnih šol v občini Brežice, šolsko leto 2005/06.)

Kvalitativna analiza zgodb je pokazala, da ima dober odnos s starši trinajst (od štirinajstih) mladih, ki so zapisali svoje zgodbe. Zgolj ena respondentka je zapisala, da je njen odnos s starši slab, da se veliko prepirajo (glej zgodbo št. 11). Ostali pravijo, da je njihov odnos s starši pozitiven; temelji na sodelovanju, zaupanju, komunikaciji, in podobno.

Na vprašanje, »ali starši vedo, kje preživljaš prosti čas (npr. ob vikendih zvečer)?«, je velika večina mladih odgovorila, da «vedno vedo». Le dva učenca (fanta) sta odgovorila, da starši »ponavadi ne vedo«, kje preživljata svoj prosti čas (glej zgodbi št. 2 in št. 4).

Dober, pozitiven odnos, oziroma odnos sodelovanja in zaupanja med mladimi in njihovimi starši je zelo relevanten, še zlasti v prvih letih otrokovega življenja – v obdobju otroštva. Otroštvo je pomembno in za večino nepozabno obdobje življenja. Je čas, ko za nas skrbijo in odgovarjajo drugi (praviloma so to starši). Sigmund Freud je poudarjeno zapisal, da je »otrok oče človeka«. V otroštvu se oblikujejo mnoge smernice našega poznejšega razvoja. In – mnogi se radi vračajo vanj, seveda le v mislih in spominih.

Izkušnje iz otroških let igrajo relevantno vlogo tudi pri odnosu do drog slehernega mladega posameznika. Praviloma so starši tisti, ki z vzgojo – primarna socializacija – privzgojijo stališče in nasploh odnos do drog pri otroku (kasneje: mladostniku).

Raziskave kažejo, da je vpliv staršev glavni razlog, da mladi ne uživajo drog. (V: priročnik Urada za Droge, 2006: 3) Pri otrocih, ki so jih njihovi starši ali skrbniki poučili o nevarnosti drog, obstaja v primerjavi z nepoučenimi 36 odstotkov manjša verjetnost, da bodo kadili marihuano, 50 odstotkov manjša verjetnost, da bodo uporabljali inhalante, 56 odstotkov manjša, da bodo uporabljali kokain in 65 odstotkov manjša, da bodo uporabljali LSD. 31,2 odstotka mladostnikov priznava, da so v zadnjem mesecu uporabljali marihuano, kadar njihovi starši uporabi drog niso ostro nasprotovali. Obratno pa samo 7,1 odstotka mladostnikov navaja, da so v zadnjem mesecu uporabljali marihuano, kadar njihovi starši uporabo drog ostro zavračajo. (prav tam, str. 3).

Mnogi mladi pravijo, da so začeli kaditi marihuano ali uporabljati kakšne druge prepovedane droge iz »dolgočasa«. Dejansko pomeni veliko nenadzorovanega časa pri mladih tveganje za zlorabo snovi. Na žalost se zaradi sprememb, ki nastajajo z leti v družini, podaljšuje čas, ki ga mnogi mladi ljudje preživljajo brez nadzora.

Ker družbeni sistem kot celota teži k stabilnosti in ravnotežju, je ena glavnih funkcij družine v tem, da vzgaja otroke, ki bodo znali ta sistem ravnotežja kasneje nenehno ohranjati. Povejmo še, da družina ni edini agens socializacije, je pa prav gotovo eden najpomembnejših – če ne celo najpomembnejši – dejavnikov socializacije otrok.

Naj še omenimo, da je za vsako družino – poleg funkcije primarne socializacije – značilna vsaj še ena fundamentalna in hkrati tudi nepogrešljiva funkcija, ki jo le-ta opravlja: to je tako imenovana »stabilizacija odraslih oseb v družbi« (po Talcottu Parsons⁸⁵). Pri tem gre običajno za čustveno stabilizacijo. Za odraslega posameznika je družina «idealno» okolje, v katerem lahko v svojem osebostnem razvoju tako ali drugače svobodno sprošča in presega zatrite, potlačene rezidualne elemente.

2.5.8. (Ne)problematicnost uživanja dovoljenih drog

S kvalitativno raziskavo smo med drugim tudi želeli preveriti tezo, ki pravi: uživanje dovoljenih drog (alkohola, tobaka, tablet idr.) je za mlade nekaj povsem vsakdanjega, in kot tako neproblematično ter nevprašljivo.

Analiza zgodb je pokazala, da so mnenja mladih – glede na pričujočo tezo – deljena: nekateri so mnenja, da je uživanje dovoljenih drog povsem »normalno«⁸⁶ in da v vsakdanjem življenju ne predstavlja problema, medtem ko drugi vidijo uživanje le-teh problematično in pri njih vzbuja določen strah.

V eni od zgodb lahko preberemo: *»Uživanje dovoljenih drog pri meni ne predstavlja nobenega problema in nobenih skrbi. Uživanje drog, alkohola... je čisto normalna stvar in se dogaja čisto vedno in povod.«* (glej zgodbo št. 1).

⁸⁵ Danes postaja vse bolj nesporna trditev, da lahko ameriškega sociologa Talcotta Parsonsa (1902 - 1979) prištevamo med najpomembnejša imena, povezana s sociološko teorijo. »Struktura družbenega delovanja« velja za njegovo najpomembnejše delo, ki je izšlo leta 1937.

⁸⁶ Pojem »normalnosti« lahko pojasnimo v okviru sociološke ter antropološke teorije, ki pravi, da je »normalno« tisto, kar je »v večini«. Torej: če večina Slovencev pije alkohol, potem je takšno vedenje obravnavano kot »normalno« v vsakdanjem življenju.

Medtem ko po drugi strani v eni od zgodb beremo drugačno mnenje mladega človeka (glej zgodbo št. 10): *»Menim, da uživanje dovoljenih (in vseh) drog ni nekaj vsakdanjega, ampak nekaj zelo problematičnega saj se, če res nisi dovolj žilav, ne moreš odvrniti in to lahko nosi tudi smrtne posledice. Cigaretne dim ti vdari na pljuča ali alkohol na jetra!«*.

Opomnimo, da obstaja možnost, da so mladi v svojih zgodbah zapisovali družbeno zaželene odgovore. Prav tako obstaja možnost, da niso povsem razumeli vprašanja kar zadeva (ne)problematicnosti uživanja dovoljenih drog, in – če je temu res tako – s pričujočim vprašanjem nismo zajeli informacij, ki smo jih v bistvu želeli pridobiti. Možno je tudi, da sem sama narobe razumela njihova zapisana mnenja in tako napačno interpretirala podatke.

Tudi z metodo fokusne skupine smo preverjali domnevo o vsakdanjem in neproblematičnem ter nevprašljivem uživanju dovoljenih drog pri mladih. Večina učencev, sodelujočih pri skupinskem intervjuju, je na vprašanje *»ali uživanje dovoljenih drog, torej alkohola, tobaka, tablet in podobno, predstavlja kakšen problem in vzbuja skrb, ali pa je uživanje teh drog nekaj povsem vsakdanjega in neproblematičnega«*, odgovorila, da gre za povsem vsakdanjo, *»normalno«* prakso.

Še več, dva učenca (fanta) pravita, da tudi marihuana (nedovoljena droga torej) postaja danes nekaj *»normalnega«* (glej odgovor št. 2 in 3). Eden od njiju pravi: *»Dandanes je nekaj normalnega, da nekdo kadi, ni nič takega... Kmalu bo tudi trava postala nekaj povsem normalno, tako kot je cigareta.«* (glej odgovor št. 3).

Takšno dojemanje uživanja dovoljenih (pa tudi pri nekaterih nedovoljenih) drog kot neproblematično, vsakdanje, *»normalno«* (in kar je še takšnega) pri mladih ljudeh lahko razložimo na naslednji način: pitje alkohola, kajenje tobaka, pitje kave, jemanje tablet in podobno, je praksa, ki jo veliko ljudi opravlja v svojem vsakdanjem življenju, in – po antropološki ter sociološki definiciji kar zadeva pričujočega vprašanja – kot taka je obravnava kot povsem *»normalno«* početje/ vedenje.

Tako tudi učenca, ki pravita, da "marihuana postaja danes vsakdanja, nekaj *»normalnega«*", po vsej verjetnosti to trdita zato, ker je marihuana danes v sodobni družbi dostopna neredkemu mlademu človeku, ne glede na njegov spol, kraj bivanja, socialni status, versko pripadnost, in še bi lahko naštevali.

Ena učenka (glej odgovor št. 6) opozori, da gre pri uživanju dovoljenih drog za neproblematično, »normalno« početje vse dokler »ne gre čez mejo« (na primer, ko se mladostnik opije), potem nastopi problem. Takole pravi: *»/.../ Ja vse dokler se ga na primer kdo ful ne napije, pa ima potem probleme. Torej vse do neke meje, potem ni problema, je normalno...«*.

S tem se potrjuje Schutzova teorija »naravne drž«, ki govori o tem, da če pride do situacije, ko rutine ne zadoščajo (več), in jih tako moramo opustiti (na primer ob opitem stanju), se vsakdanje, »normalno«, neproblematično, in podobno, prelevi v problematično, nevsakdanje. Nastopi torej situacija, ko »*taken for granted*« postane problematičen. Schutz v tem primeru govori o situaciji krize (Schutz, 1971, 1964: 231).

2.5.9. Ocena o delovanju LAS-a Brežice

S kvalitativno raziskavo smo preverjali še eno tezo: dejavnosti LAS-a Brežice so ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.

Analiza zgodb kaže, da je velika večina mladih glede na vprašanje »Kaj meniš, koliko so zate dejavnosti LAS-a Brežice smiselne, pomembne, ustrezne?«, zapisala, da le-te so pomembne in ustrezne ter da imajo svoj smisel. Eden respondent (fant) je zapisal, da ne ve, koliko so zanj dejavnosti, ki jih opravlja LAS Brežice, smiselne, pomembne... (glej zgodbo št. 4).

Razloge, zakaj so dejavnosti LAS-a ustrezne, potrebne in smiselne, so mladi navajali nekoliko različno:

- dejavnosti LAS-a so v funkciji preventive na področju drog (ozaveščanje mladih o učinkih in posledicah drog);
- mladi se podučijo o drogah (funkcija izobraževanja);
- LAS nudi pomoč tistim, ki imajo težave z drogo oziroma so z drogo zasvojeni;
- dejavnosti LAS-s so pomembne tudi zato, ker pripomorejo k rušenju predsodkov o ljudeh, ki so odvisni od drog (v funkciji proti stigmatizaciji odvisnih od drog).

Glede stigmatizacije odvisnih od drog je ena učenka v svoji zgodbi zapisala: *»/.../ Mislim, da je dobro, da imajo (LAS, op. a.) ta program. To menim zato, ker na ta način gledamo drugače na droge in zasvojenca od drog.«* (glej zgodbo št. 9).

Večina mladih pa je mnenja, da so dejavnosti LAS-a Brežice pomembne/ ustrezne za tiste, ki so od drog odvisni. Tako v eni od zapisanih zgodb mladih beremo (glej zgodbo št. 10): *»Dejavnosti LAS-a Brežice so po mojem zelo pomembne saj tudi v malo manjšem mestu kot so Brežice obstajajo tisti, ki so zasvojeni s kakršnokoli drogo in ki potrebujejo pomoč ali podporo, ki je ne najdejo med družino in prijatelji...«*.

Analiza fokusne skupine nam je glede na isto vprašanje – koliko so torej dejavnosti LAS-a Brežice smiselne, pomembne, ustrezne za osnovnošolsko mladino – , dala nekoliko drugačne rezultate. Trije učenci (dva fanta in eno dekle) so odgovorili, da so dejavnosti LAS-a smiselne in pomembne, saj mlade učijo o škodljivosti drog in nasploh kako zdravo živeti. Ena učenka odgovori, da je premalo informacij o LAS-u Brežice, in da bi bilo potrebno več narediti na promociji le-tega (glej odgovor št. 5). Medtem ko je ena učenka (celo) prvič slišala za obstoj LAS-a: *»Jaz prvič slišim za to. Ne vem kako deluje. Ne poznam LAS-a. Ne vem, kaj pomeni ta kratica...«* (glej odgovor št. 6).

V nadaljevanju teksta sledijo sklepne misli analize vseh treh metod posebej: ankete, življenjskih zgodb in fokusne skupine.

2.6. UGOTOVITVE IN ZAKLJUČKI RAZISKAVE

Raziskavo o mladih in drogah v občini Brežice sem opravila s pomočjo triangulacije: gre za kombinacijo kvantitativne (anketa) in kvalitativnih metod (fokusna skupina ter življenjske zgodbe). Sprva pogledjmo ugotovitve ankete.

2.6.1. Ugotovitve ankete

Anketa je zajela 221 mladih ljudi (121 fantov in 100 deklet), ki so v šolskem letu 2005/ 2006 obiskovali zadnji razred devetletke v eni od osnovnih šol brežiške občine.

Naš namen je bil predvsem spoznati, kakšen je odnos mladih do drog (do prepovedanih in do dovoljenih drog) v občini Brežice. Zanimalo nas je, kakšne so pivske navade mladih; ali so že kdaj kadili tobak; zakaj so poskusili prvo drogo v življenju; kako dojemajo ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog; in druga vprašanja. To je bil cilj raziskave.

Za metodo smo izbrali anketo, ker raziskava z anketnim vprašalnikom omogoča zbiranje velikih količin podatkov od precejšnjega števila ljudi v razmeroma kratkem času. Rezultate vprašalnika lahko razmeroma preprosto izrazimo v številkah ter s pomočjo računalnikov hitro in učinkovito analiziramo podatke.⁸⁷

Kvantitativna analiza 221-ih anketnih vprašalnikov, na katere je odgovarjala osnovnošolska mladina, je pomenila zgolj ilustracijo k širšim zapažanjem študij mladine kar zadeva odnosa mladih do drog. Že vnaprej smo se odpovedali ideji statističnega posploševanja na širšo populacijo. Uporabili smo neslučajno vzorčenje in s tem neslučajni tip vzorca.

Ne bo odveč, če na tem mestu še enkrat opozorimo na dve relevantni dejstvi: prvič, obstaja možnost, da so mladi v anketnem vprašalniku beležili oziroma sporočali družbeno zaželene odgovore, in drugič, vzorec seveda ni reprezentativen, zato – zaradi (relativne) majhnosti vzorca – vsakršno posploševanje na širšo populacijo mladih ni mogoče. A kot že rečeno, smo si z anketo prizadevali spoznati kakšen je odnos mladih do drog v občini Brežice. Kar pa je tudi bil prvotni cilj raziskave.

V nadaljevanju si pogledjmo ključne rezultate raziskave.

Pri 90,95 % mladih, sodelujočih v raziskavi, velja alkohol za prvo drogo, ki so jo v življenju poskusili. Tu ni razlik med spoloma, se pravi, da tako fantje kot dekleta so v večini najprej poskusili alkohol.

⁸⁷ Opozorimo (in ponovimo), da ima anketa – poleg pravkar navedenih prednosti – tudi nekatere slabosti. Namreč vedno obstaja nevarnost, da vprašanja že vsiljujejo odgovor, da so nejasno postavljena ali da z njimi nismo zajeli informacij, ki jih v bistvu želimo pridobiti. Še posebej pozorni moramo biti, kadar z anketo zajamemo zelo različne skupine ljudi, saj lahko pride do povsem različnega razumevanja posameznih vprašanj (predvsem tam, kjer so kulturne razlike velike).

Pri prvem zaužitju alkoholne pijače so bili v povprečju stari 9 let.⁸⁸ Alkohol so jim v večini primerov ponudili starši doma. Kot razlog za pokušanje alkohola pa je večina anketiranih navedla »radovednost«. Anketa je tudi pokazala, da večina mladih pije pivo enkrat na mesec ali redkeje, medtem ko vino ter žgane pijače je večina mladostnikov le poskusilo, kar je spodbuden podatek.

Več kot polovica vseh anketiranih je že kdaj kadila tobak (55,91 %). Med njimi je večina takšnih, ki so tobak samo poskusili (40,91 %), kar je prav tako spodbuden podatek. Pri tem ni razlik med spoloma. Pri prvem poskusu tobaka so bili v povprečju stari 11 let.

Tablete, ki se jih zlorablja za lajšanje ali odpravljanje psihičnih težav (na primer pomirjevala), jemlje 4,07 % mladih, in sicer enkrat na mesec ali redkeje.

51,38 je odstotek anketiranih, ki ljudi, ki uporabljajo/ uživajo prepovedane droge, poznajo.

Deset učencev, in sicer pet deklet ter pet fantov (to je skupaj 4,52 % anketiranih), so do zdaj (že) poskusili prepovedano drogo oziroma droge. Večina med njimi je poskusila kanabis (marihuana ali hašiš). Takšnih je devet učencev, ali 4,07 % anketirancev. Ena učenka je poskusila kokain ali »crack« (krek), kar znaša v odstotkih 0,45. Ena od učenk (0,45 %) pa je poleg marihuane poskusila tudi LSD ali kak drug halucinogen. Pri prvem poskusu prepovedane droge so bili anketiranci v povprečju stari 13,7 let. Večina med njimi je nedovoljeno drogo samo poskusilo. Upajmo da pri tem tudi ostane.

Na vprašanje, »kako dojemaš ljudi, ki so odvisni od prepovedanih drog«, je večina mladih (57,87 %) odgovorila, da nanje gleda kot na osebe, ki imajo težave, in jim je treba pomagati. Ta podatek si lahko razlagamo, da so mladi tolerantni do zasvojenih ljudi z drogami in nasploh da sprejemajo odvisnost kot družbeni problem.

⁸⁸ Raziskava o odnosu mladih do alkohola, ki je bila opravljena leta 1990 v okviru Inštituta za varovanje zdravja v Ljubljani (v raziskavi so sodelovali mladostniki v prvem letniku srednje šole, stari povprečno petnajst let in devet mesecev; vključili so tiste, ki so bili rojeni leta 1979), je pokazala (glej Doneva, 1998: 15), da je razpon odgovorov na vprašanje »Kdaj si prvič pil alkohol?«, od prvega leta naprej do šestnajstega leta. Mag. Eva Stergar, ena od soavtoric pričujoče raziskave, trdi, da je zelo veliko otrok v Sloveniji, ki pridejo v stik z alkoholom v prvem in drugem letu starosti. »Starši se sploh ne zavedajo tega, da delajo s tako popustljivim odnosom do alkohola veliko napako in dolgoročno škodo«, pravi Stergarjeva. (v Doneva, 1998: 15).

Anketa je pokazala, da največ mladih (32,56 %) meni, da je najlažje dobiti prepovedano drogo v diskotekah, v barih itd.

Na vprašanje, »ali meniš, da si dovolj dobro poučen(a) o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe dovoljenih drog (alkohola, tobaka, pomirjeval in drugih tablet)«, je 82,73 % anketiranih odgovorilo pritrdilno. Prav tako je velik odstotek anketiranih, ki so tudi odgovorili pritrdilno na vprašanje »ali meniš, da si dovolj dobro poučen(a) o učinkih in posledicah ter nevarnostih uporabe prepovedanih drog«. Le-ta znaša 81,82.

Ne nazadnje, na vprašanje, »ali starši vedo, kje mladi preživljajo prosti čas ob vikendih zvečer«, večina anketiranih (70,23 %) odgovori, da starši vedno vedo. 2,33 pa je odstotek mladih, za katere starši ne vedo, kje njihovi otroci preživljajo svoj prosti čas.

Sklenimo to poglavje z naslednjimi ugotovitvami. Glede na predlagane delovne teze naloge, lahko potrdimo prve tri navedene domneve, ki pravijo:

1. Večina osnovnošolske mladine iz brežiške občine je (že) poskusila drogo.
2. Mladi v občini Brežice od dovoljenih drog najpogosteje uživajo alkohol in tobak ter marihuano od ilegalnih drog.
3. Večina mladostnikov začne jemati drogo iz radovednosti (zanima jih torej le njen učinek) ter iz hedonističnih nagibov (zaradi dobrega počutja in zabave).

2.6.2. Ugotovitve iz analize zgodb

Spomnimo, da je kvalitativna analiza štirinajstih zgodb mladih ljudi pomenila zgolj ilustracijo k širšim opažanjem študij mladine. Že vnaprej smo se odpovedali ideji statističnega posploševanja na širšo populacijo. Uporabili smo neslučajno vzorčenje in s tem neslučajni tip vzorca – kvotni vzorec. Naš namen je bil predvsem prisluhniti mladim fantom in dekletom in jim kljub okvirnim usmeritvam, ki smo jih zasnovali skozi dodatna oporna vprašanja, omogočiti zapis »lastne zgodbe«. Cilj je bil, da naj bi v kvalitativni raziskavi subjekt raziskave, torej raziskovanec (v našem primeru so to učenci zaključnih razredov devetletke osnovne šole) prišel do besede.

Predlagam, da sklepne misli pričujoče raziskave na kratko zapišemo v enakem vrstnem redu, kakor so tudi bile ponujene delovne teze naloge. Le-te so nam – kot že rečeno – služile zgolj kot orientacija pri izboru virov oziroma literature o mladih in pri sestavljanju vprašalnika za mlade, na osnovi katerega smo dobili podatke o njihovem odnosu do drog.

- 1.) Analiza vsebine je pokazala, da so vsi mladi, ki so zapisali svoje zgodbe, (že) poskusili drogo.
- 2.) Pri večini mladostnikov velja alkohol za prvo drogo, ki so jo v življenju poskusili. Poleg alkohola so nekateri poskusili tudi tobak in en učenec je (že) posegel po marihuani.
- 3.) Večina mladih je poseglo po drogi iz radovednosti. Mnoge je namreč zanimalo, kakšen okus ima droga (alkohol, tobak, marihuana). Drugi so začeli jemati droge iz hedonističnih nagibov, se pravi, zaradi dobrega počutja in zabave.
- 4.) Glede uživanja dovoljenih drog kot nekaj povsem vsakdanjega, neproblematičnega ter nevprašljivega, pa so mnenja mladih, sodeč po njihovih zgodbah, ki so jih zapisali, različna: nekateri so mnenja, da je uživanje dovoljenih drog povsem »normalno« in da v vsakdanjem življenju ne predstavlja problema, medtem ko drugi vidijo uživanje teh problematično in vprašljivo.
- 5.) Raziskava je tudi potrdila tezo, da so dejavnosti LAS-a Brežice ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.

Opozorimo še na nekaj možnih pomanjkljivosti uporabljene metode. Prvič, obstaja možnost, da so mladi v svojih zgodbah zapisovali družbeno zaželene odgovore. Drugič, obstaja nevarnost, da vprašani niso povsem razumeli vprašanja v vprašalniku in tako z njim nismo zajeli informacij, ki smo jih v bistvu želeli pridobiti.⁸⁹

⁸⁹ Predvsem je vprašljivo, kako so učenci razumeli vprašanje, ki se glasi: »Se ti zdi, da uživanje dovoljenih drog (alkohol, tobak, tablete idr.) predstavlja problem in pri tebi vzbuja skrb?, ali pa je po tvojem mnenju uživanje teh drog nekaj povsem vsakdanjega in neproblematičnega?« (glej vprašalnik v prilogi magistrske naloge).

Z analizo vsebine smo pridobili še nekaj zanimivih podatkov: nekateri mladi pod pojmom »droga« razumejo zgolj tako imenovane nedovoljene droge (kot so na primer marihuana, heroin, LSD, kokain in druge). Medtem ko alkohol, tobak, tablete, in podobno, ne uvrščajo med droge. Zanimiva je tudi ugotovitev, ki jo je pokazala raziskava, da so – po mnenju mnogih mladih – dejavnosti LAS-a Brežice namenjene predvsem tistim ljudem, ki imajo težave z drogo oziroma so z njo zasvojeni. Dva učenca pa sta v svojih zgodbah zapisala: »...dejavnosti LAS-a so pomembne za druge, ne za mene«. (glej zgodbi št. 5 in št. 14).

Analiza zgodb je tudi pokazala, da so nekateri učenci mnenja, da čedalje večje število mladih iz brežiške občine uživa drogo (predvsem alkohol in tobak).

2.6.3. Sklepne misli analize fokusne skupine

Analiza podatkov, ki smo jih pridobili z metodo »fokusne skupine«, pomeni zgolj ilustracijo k širšim opažanjem študij mladine. Odpovedali smo se ideji statističnega posploševanja na širšo populacijo. Uporabili smo neslučajno vzorčenje.

Naš namen je bil preveriti predvsem dve uvodoma ponujeni tezi (glej četrto in peto po vrsti postavljeno tezo v uvodnem delu naloge):

- 4. teza: *uživanje dovoljenih drog je za mlade nekaj povsem vsakdanjega, in kot tako neproblematično ter nevprašljivo;*
- 5. teza: *dejavnosti LAS-a Brežice so ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.*

Prišli smo do naslednjih zaključkov:

- prvič, kar zadeva uživanja dovoljenih drog kot nekaj povsem vsakdanjega, neproblematičnega ter nevprašljivega, je velika večina mladih odgovorila, da gre za povsem vsakdanjo, »normalno« prakso;
- in drugič, raziskava je tudi potrdila tezo, da so dejavnosti LAS-a Brežice ustrezne za osnovnošolsko mladino.

Ob koncu sklepne besede tudi tu opozorimo še na nekaj možnih pomanjkljivosti metode fokusne skupine. Prvič, obstaja možnost, da so mladi pri skupinskem intervjuju podajali družbeno zaželene odgovore. Drugič, niso vsi učenci, sodelujoči pri pričujočem intervjuju, odgovorili na vsa vprašanja. Nekateri so bili (precej) zadržani pri odgovarjanju. Pa vendarle so njihovi odgovorili potrdili marsikatero v nalogi predlagano tezo.

*

V nadaljevanju sledijo nekatera ključna spoznanja magistrskega dela.

* * *

ZAKLJUČEK MAGISTRSKEGA DELA

»Do uspeha vedno je težavno priti,
a zanj se vredno je truditi.«

- ANONIMO

V zaključnem delu naloge bomo poskusili povzeti ključna spoznanja le-te. Naloga *Odnos do drog med osnovnošolsko mladino v občini Brežice* je bila predstavljena v dveh delih: teoretičnem in empiričnem delu. V teoretičnem delu sem si prizadevala obravnavati tri koncepte, ki naj bi si nekako logično sledili od širšega proti ožjemu družbenemu področju: koncept sodobne družbe, koncept vsakdanjega življenjskega sveta in koncept mladih ljudi. Ta slednji je v odnosu do drog hkrati tudi predstavljal osnovno temo naloge: mladi in njihov odnos do drog v brežiški občini. Vsak koncept posebej smo si ogledali v posameznih poglavjih, namenjenim le-tem.

V prvem poglavju teoretičnega dela naloge smo najprej na kratko orisali sodobno družbo in izpostavili dve fundamentalni značilnosti le-te, ki relevantno vplivata na psihosocialni razvoj mladega človeka: pojav »individualizacije« ter »refleksivna modernizacija«.

Za sodobne postmoderne družbe je še posebej značilna nova oblika oziroma stopnja individualizacije, ki anticipira spremembe, ki jih v vsakdanji svet prinaša poindustrijska moderna. Individualizacija tu pomeni, da se posamezniki osvobajajo vnaprej danih fiksnih razmerij, da večji delež biografije zavzemajo osebne odločitve posameznikov, manjšega pa determinacije od zunaj.

Beck, ki natančno analizira individualizacijo življenjskih potekov posameznikov, opisuje to kot »samorefleksivno« oblikovanje biografij. Ne le, da posameznik lahko odloča o svoji izobrazbi, poklicu, delovnem mestu, kraju in načinu življenja, o zakonskem partnerju, številu otrok itd., o tem *mora* odločati. Celotno tam, kjer posameznik dejansko ni sposoben za takšno odločanje ali mu karkoli to preprečuje, mora plačati ceno za svoje neodločitve.

Zatem smo spoznali pojem refleksivne modernizacije. Le-ta od mladih zahteva sposobnost hitrega prilagajanja na spremenljive razmere sodobne družbe. Čeprav bo gotovo veliko mladih ljudi našlo lastno pot v odraslo življenje, se zdi, da modernizacijska dogajanja promovirajo dve kontrastni skupini mladih: (Ule v Miheljak, 2002: 33) tisto, ki ji ti procesi odpirajo nove možnosti in so zato zanje izziv, in tisto, ki je v tej tekmi potisnjena na rob.

V drugem poglavju teoretičnega dela smo si na kratko pogledali Schutzov koncept vsakdanjega življenjskega sveta. Pozornost je torej Schutz usmeril k proučevanju življenjskega sveta, sveta kot izkušnje običajnih ljudi. Ta svet je – po Schutzu – posamezniku v »naravni drži« neproblematičen in nevprašljiv. Jemlje ga kot takega, kakršen je (angl. *taken for granted*), in verjame, da bo takšen še naprej tudi v prihodnosti. Življenjski svet pa je hkrati tudi najpomembnejša in »najvišja« realnost. V vsako drugo realnost, na primer v svet sanj, znanosti, itd., posameznik »vstopi« le občasno.

Značilen prispevek sociološkemu znanju in raziskavam predstavlja usmeritev fenomenološke sociologije in Schutzovih spoznavnih prizadevanj k svetu vsakdanjega življenja. Osrednji del pomeni proučevanje tipizacij, s pomočjo katerih ljudje organizirajo svoje delovanje in zgradijo vrsto zdravorazumske vednosti. Ta se v obliki »receptov« uporablja za doseganje vsakdanji ciljev in za reševanje problemov.

V tretjem poglavju teorije smo najprej poskušali opredeliti pojem mladine in mladosti, pogledali smo si, kako se le-ta v današnji postmodernejši družbi spreminja, navedli smo tri (post) moderne kategorije mladosti, si ogledali tezo o njenem izginjanju, zatem še nekaj besed namenili na temo socialna ranljivost mladih ter vrednote mladostnikov, in ne nazadnje smo obravnavali odnos mladih do drog.

Spoznali smo, da se pojmovanje mladosti in mladine spreminja. Temu je pripisati več razlogov: podaljševanje šolanja čez tako imenovano klasično mladost; posploševanje izobraževanja na vse socialne sloje na eni strani in vedno večja individualizacija izobraževalnih poti ter profesionalizacija socialnega nadzora na drugi; širjenje specifičnih mladinskih kultur; nenazadnje tudi tako imenovana »LAT faza«, ko »mlajši odrasli« podaljšujejo svojo mladost tako, da še naprej živijo skupaj s starši (med drugim tudi zato, ker se bolje razumejo s starši kot so se kadarkoli prej prejšnje generacije).

Mladost je življenjsko obdobje, ki prinaša ogromne razvojne in integracijske naloge. Večina mladih uspešno opravi prehod v odraslost, t.j. s finančno neodvisnostjo in avtonomijo pridobi status odraslega. Kljub težavam zaradi vse manjših delovnih priložnosti in splošne negotovosti glede prihodnosti ohranijo ti mladi občutek smiselnosti in osebne integritete. Izginjanje »družbenega reda«, podpornih omrežij in gotovosti, ki so povezane z njimi, pa povzroča ranljivost nekaterih posameznikov, posebej med mladimi. In nekateri med njimi se v takšnem ranljivem stanju zatečejo k drogam.

Vedno več otrok in mladostnikov eksperimentira z drogami ali jih celo zlorablja. Statistika kaže, da se zloraba drog povečuje po vsem svetu. Na tržišču se pojavljajo nove in močnejše droge, ki ne ogrožajo le zdravja otrok in mladostnikov, ampak imajo negativne posledice za celotno družbo.

Uživanje drog je del vsakdanjega življenja mladih, še posebej ko gre za tako imenovane dovoljene droge (alkohol, tobak). Problem se pojavi (še)le takrat, ko dobi droga v življenju posameznika osrednji pomen, ko se vsa dejanja vrtijo okrog pridobivanja in uživanja le-te, ko postanejo njegova dejanja moteča za družbo in uživanje droge ogrožajoče zaradi možnosti širjenja nalezljivih bolezni (aids, hepatitis B in C itd.).

V teoretičnem delu naloge smo spoznali, da je velika razlika, ali se vprašanje drog v temelju sprejema kot:

- psihološki problem (kot vprašanje posameznikove volje);
- medicinski problem (kot vprašanje, ki terja jasno etiologijo, prognozo in zdravljenje);
- pravni problem (kot vprašanje zakonodaje in izvajanja zakonov v praksi);
- moralni problem (kot vprašanje naše percepcije, stereotipov in predsodkov); ali kot
- socialni problem, ki se kaže kot posledica strukturalnih neenakopravnosti, anomije (stanje breznormnosti) in alienacije (odtujitve); Analiza je v tem primeru usmerjena na socialni kontekst posameznikovega potencialnega ali dejanskega uživanja drog.

Nadalje, govoriti o vzrokih uživanja drog je tvegano. Znanih je veliko dejavnikov, vendar je dejstvo, da nobeden od njih ni nujno prisoten in ne zadosten pogoj, da bi lahko ugotovili, zakaj je nekdo posegel po drogi. Vsak človek je osebnost zase, zato vselej pride do svojstvene

kombinacije dejavnikov, ki pojasnjujejo odločitve vsakega posameznika. Zato je primerneje govoriti o razmerah, ki spodbujajo ta proces verjetnejši.

Najpomembnejši med temi dejavniki so:

- radovednost (kot razlog za eksperimentiranje z drogami velja le-ta za eno bistvenih značilnost adolescentov);
- pritisk skupine vrstnikov (in težnja k homogenosti v okrilju skupine mladostniku po eni strani omogoča prevzem nekaterih prepoznavnih znakov, na primer v načinu oblačenja, pripadnosti določeni glasbeni zvrsti itn., po drugi pa ima lahko pomembno vlogo tudi pri odločitvi za prvo uživanje droge);
- iskanje užitka (uživanje drog je vedno povezano z željo po »odklopu« od zoprnih zahtev resničnosti oziroma potrebo po čim večjem uživanju prostega časa);
- nedosledno obnašanje staršev (kadar so družinska pravila prestroga, preohlapna ali se pogosto spreminjajo, otroci in mladostniki le s težavo ponotranijo jasne vedenjske vzorce, zaradi česar je prizadeta njihova socializacija zunaj družinskega okolja);
- razpoložljivost drog (če so v okolju, v katerem mladostnik odrašča oziroma preživlja prosti čas, droge močno prisotne, je lažje dostopna tudi prva uporabna droge).

Seveda to niso edini dejavniki tveganja, so pa edini, na katere lahko (preventivno) vplivamo.

V nalogi smo dali velik poudarek na družino, ki ima lahko velik vpliv na otrokov oziroma – kasneje – mladostnikov odnos do drog. Govorili smo o družini kot o najpomembnejšem dejavniku preprečevanja odvisnosti. Namreč družina (in šola) sta instituciji, ki lahko največ prispevata k preprečevanju zlorabe drog med mladimi.

Že zelo zgodaj doma (v družini) in v osnovni šoli naj bi posvečali večjo pozornost pogostim pogovorom o drogah. Prav tako je potrebno graditi samozavest pri mladih ter razvijati njihove vrednote, stališča in veščine, ki naj bi jim pomagale priti do »ustreznih« odločitev.

Za starše in za vse tiste, ki želijo pomagati otroku čim bolj razviti njegove sposobnosti in odrasti v srečnega, zdravega in od drog neodvisnega človeka, bomo v nadaljevanju na kratko povzeli nekaj ukrepov, s katerimi lahko pomagamo otroku, da se bo znal upreti alkoholu, tobaku in prepovedanim drogam:

- vzpostavimo in ohranjajmo dober stik z otrokom; pogovarjajmo se z njim o alkoholu, tobaku in prepovedanih drogah ter prisluhnimo njegovim stiskam in težavam; poučimo otroka o zdravstvenih, varnostnih in pravnih posledicah uporabe dovoljenih in prepovedanih drog;
- sodelujmo v otrokovem življenju; spoznajmo njegovo osebnost; sprejmimo otrokove značilne sposobnosti in njegove osebnostne lastnosti; otroku dajajmo ljubezen, razumevanje, pomoč in spodbudo;
- skupaj z otrokom postavimo jasna pravila, jih izvajajmo dosledno in z ustreznimi posledicami; pri svojih pričakovanjih, pravilih in sporočilih bodimo jasni in dosledni;
- bodimo pozitiven vzgled; ne ukvarjajmo se z nobenimi prepovedanimi, nezdravimi ali nevarnimi dejavnostmi, povezanimi z uporabo drog; z zgledom dokazujemo to, kar govorimo;
- naučimo otroka, da si bo razumno izbiral prijatelje oziroma počel ne nevarne dejavnosti z njimi; vadimo z otrokom, kako zavrniti droge na način, ki ustreza njegovi osebnosti;
- ne nazadnje, spremljajmo otrokove dejavnosti; sprašujmo ga o tem, kaj počne, s kom, kako dolgo in kje; spoznajmo njegove prijatelje, s katerimi preživlja čas, in druge starše; omogočimo otroku dostop do različne izbire privlačnih dejavnosti, v katerih ni prostora za droge.

Namen magistrskega dela pa je bil predvsem spoznati, kakšen je odnos osnovnošolske mladine do drog (do prepovedanih in do dovoljenih drog) v občini Brežice. Odgovor na to vprašanje smo dobili s pomočjo treh metod: anketa, življenjske zgodbe in fokusna skupina. Le-te smo uporabili v drugem, empiričnem delu naloge, kjer smo se že vnaprej odpovedali ideji statističnega posploševanja na širšo populacijo. Uporabili smo torej neslučajni tip vzorca.

S triangulacijo, torej s kombinirano uporabo kvantitativne (anketa) in dveh kvalitativnih metod (življenjske zgodbe in fokusna skupina), smo ugotovili, da pri večini mladih, sodelujoči v raziskavi, velja alkohol za prvo drogo v življenju, ki so jo poskusili.

Alkohol so jim v večini primerov ponudili starši doma. Kot razlog za pokušanje alkohola je večina respondentov navedla »radovednost«. Več kot polovica vseh anketiranih pa je že kdaj kadila tobak (55,91 % mladih). Deset učencev (4,52 % anketiranih) pa so do zdaj (že) poskusili prepovedano drogo: devet učencev (4,07 % anketiranih) je poskusilo marihuano, ena učenka (0,45 % anketiranih) pa je poskusila kokain.

Glede (ne)problematicnosti uživanja dovoljenih drog (alkohola, tobaka, tablet idr.), so mnenja mladih, ki so napisali zgodbe, deljena. Nekateri so mnenja, da je uživanje dovoljenih drog povsem »normalno« in da v vsakdanjem življenju ne predstavlja problema, medtem ko drugi vidijo uživanje le-teh problematično in pri njih vzbuja določen strah. Analiza fokusne skupine pa je pokazala, da je večina mladih, ki so sodelovali v skupinskem intervjuju, mnenja, da gre pri uživanju dovoljenih drog za vsakdanjo, »normalno« prakso.

Kar zadeva vprašanja o ustreznem delovanju LAS-a Brežice, je večina učencev odgovorilo, da so dejavnosti LAS-a pomembne in ustrezne ter da imajo svoj smisel.

Glede na pridobljene podatke triangulacije lahko sklenemo:

4. Večina osnovnošolske mladine iz brežiške občine je (že) poskusila drogo.
5. Mladi v občini Brežice od dovoljenih drog najpogosteje uživajo alkohol in tobak ter marihuano od ilegalnih drog.
6. Večina mladostnikov začne jemati drogo iz radovednosti (zanima jih torej le njen učinek) ter iz hedonističnih nagibov (zaradi dobrega počutja in zabave).
7. Kar zadeva uživanja dovoljenih drog kot nekaj povsem vsakdanjega, neproblematičnega ter nevprašljivega, je večina mladih odgovorila, da gre za povsem vsakdanjo, »normalno« prakso.
8. Raziskava je tudi potrdila tezo, da so dejavnosti LAS-a Brežice ustrezne za osnovnošolsko mladino, ker jim ponuja celovito informiranost o (zlo)rabi dovoljenih in nedovoljenih drog.

Zavedamo se, da pričujoče zgodbe mladih in rezultati ankete ne morejo potrjevati ali ovreči obsežnih anketnih in drugih raziskav mladine. Naš namen je bil veliko bolj skromen in tisto, kar smo želeli doseči s kvantitativno analizo ankete ter s kvalitativno analizo vsebine zgodb ter fokusne skupine, je bila predvsem ilustracija k širšim teoretskim zapažanjem in ugotovitvam raziskovalcev in raziskovalk mladine kar zadeva pričujočo tematiko.

Naloga je bila namreč osredotočena na specifično populacijo – na osnovnošolsko mladino. A kljub temu menimo, da gre za dovolj dobro ilustracijo k širšim zapažanjem študij mladine kar zadeva odnosa mladih do drog (dovoljenih in prepovedanih drog). Predvsem pa smo z uporabljenimi metodami hoteli spoznati, kakšen je odnos mladih do tovrstnih substanc v občini Brežice. Kar pa je bil tudi prvotni cilj raziskave.

Glede na vse do zdaj povedano, lahko zaključimo, da je droga del našega vsakdanjega življenja, je del sveta mladih, pri čemer brežiška občina ni izjema, kar so tudi pokazale raziskave, ki sem jih opravila (anketa, zgodbe, fokusna skupina). Zato lahko rečemo, da obstaja potreba po nadaljnjem delovanju »Lokalne akcijske skupine za preprečevanje odvisnosti od drog v občini Brežice«, v okviru katere izvajamo (po vseh osnovnih šolah brežiške občine), preventivne delavnice na temo odvisnosti od drog (prepovedane in dovoljene droge). Mlade informiramo o učinkih in posledicah dovoljenih in nedovoljenih drog, in nasploh jih spodbujamo h kvalitetnemu preživljanju njihovega prostega časa

Poleg takšnih preventivnih delavnic, ki jih izvajamo, pa sama vidim rešitev v usklajenem delovanju, seveda ne samo z represijo (policija, zapori – kazni), pač pa s preventivo, s celostno vzgojo (na intelektualnem, čustvenem, duhovnem... področju), z oblikovanjem odgovorne osebe. In pri tem bi morale sodelovati vse vzgojne institucije družbe. Potrebno je delovati zelo usklajeno, v sistemu jasnih vrednot, če želimo vzpostaviti dovolj močno obrambo zelo agresivnih ponudnikov različnih drog, kajti v nasprotnem primeru se bodo mladi podali na pot v svet drog in odvisnosti.

V empiričnem delu naloge smo prišli še do nekaterih (zanimivih) spoznanj:

- nekateri mladi pod pojmom »droga« razumejo zgolj tako imenovane nedovoljene droge (kot so na primer marihuana, heroin, LSD, kokain in druge); medtem ko alkohol, tobak, tablete, in podobno, ne uvrščajo med droge;

- po mnenju mnogih mladih so dejavnosti LAS-a Brežice namenjene predvsem tistim ljudem, ki imajo težave z drogo oziroma so z njo zasvojeni;
- slišano je bilo tudi mnenje, da je premalo informacij o LAS-u Brežice, in da bi bilo potrebno več narediti na promociji le-tega;
- ena od učenk, ki je sodelovala pri skupinskem intervjuju, še ni nikoli slišala za obstoj LAS-a Brežice.

Vemo, da si nekateri prizadevajo za legalizacijo drog. Predvidevam, da bi popolna legalizacija drog vsaj v začetnem obdobju precej povečala število udeležencev le-teh (na primer ob legalizaciji marihuane tvegamo, da se bo njena uporaba med mladostniki zelo razširila, kot je razširjena uporaba alkohola in tobaka). Legalizacija pomeni namreč tudi sprejemljivost okolja, strpnost do nečesa, njeno sprejemanje, odobravanje... Zato menim, da je namesto tega primernejša politika normalizacije, ki predvideva predvsem različne oblike zmanjševanja škodljivih posledic uživanja drog, tako za posameznike kot za družbo. K normalizaciji prištevam ustrezno zakonodajo, ki bi upoštevala tudi varno uživanje z možnostjo nekaznovanja posedovanja določene količine droge za lastno uporabo in bi primerno uzakonila alternativne oblike zmanjševanja škode (zamenjava igel, prostor za vbrizgavanje...).

Kakor dokazujejo študije, ki so jih opravili v najrazličnejših krajih tega sveta, pa ne smemo pozabiti, da imajo mladi več težav zaradi zlorabe alkohola (dovoljena droga) kot zaradi čezmernega uživanja drugih (nedovoljenih) drog. Alkohol je ena osnovnih drog v naši civilizaciji in le redki pomembni družbeni dogodki in osebna slavlja se končajo brez njega. Ravno zaradi globoke vpetosti alkohola v vsakodnevno družbeno dogajanje in dejstva, da njegovo pitje sprejemajo kot nekaj normalnega in družbeno sprejemljivega, je tudi obvladovanje tega problema bistveno težje, kot si običajno predstavljamo.

Na vprašanje, »kako to, da toliko govorimo o ilegalnih drogah, o drogi, ki je na našem prostoru najbolj pereč problem, mislim na alkohol, pa skoraj ne govorimo?«, je Bojan Dekleva v intervjuju za *Otrok in družina*, odgovoril (v Doneva, 1998: 12):

»Alkohol imamo za "normalno" drogo, ki sodi v naš prostor in je vezana na tradicionalne obrede: z alkoholom smo tako rekoč sprijaznjeni. Ilegalne droge pa (za razliko od alkohola) vidimo kot vdor v našo kulturo in tradicijo. Alkohol je na našem ozemlju, in s tem del naše kulture. Ilegalne droge pa kot da ostajajo del neke druge, tuje kulture.«

Pomembno je vedeti, da uporaba alkohola pri starših vpliva na stališča otrok in na njihov odnos do alkohola in drugih drog. Na splošno vseprisotnost alkohola v naši družbi pripomore, da jim ta postane bližji in nekako domač. In ravno ta bližina alkohola je eden od razlogov, da težko razumejo tveganja, povezana z zlorabo alkoholnih pijač.

Flaker s sodelavci pravi, da ima večina služb, ki se ukvarjajo z uživanjem drog in uživalci, bojevit in netoleranten odnos do drog in bojuje *vojno proti drogam*. Službe, kakršne so policija, mediji, pravosodje, zdravstvo in socialne službe, a tudi nevladne organizacije, ki so se razvile kot odgovor na širjenje drog, so s svojo dejavnostjo proizvajale kriminalizacijo, odvisnost uživalcev, familiarizacijo uživanja, vplivale so na produkcijo kariere in etiketiranje in hkrati prispevale k zelo čustvenemu, nepragmatičnemu stališču javnosti; tako so prispevale k množenju džankijeviskih karier in vplivale na to, da se je uživanje drog kot kulturni in ekonomski pojav spremenilo v socialnega. (Flaker idr., 2002: 261)

Opomnimo še, da je »netočna trditev, da je uporaba prepovedanih drog s stališča zasvojenosti nevarnejša od uporabe nekaterih družbeno sprejetih substanc. Uporabniki sladkorja, soli, kofeina, nikotina in alkohola imajo slabši nadzor nad svojo potrebo po teh snoveh, kot jo imajo uporabniki marihuane, LSD-ja in kokaina.« (Dekleva idr., 1997: 49).

Menim tudi, da so učinki napačno zasnovane primarne preventive lahko nasprotni od pričakovanih, saj med mladimi sprožajo val nezaupanja in s pretiranim poudarjanjem problematike drog celo spodbujajo k njihovemu uživanju. Na voljo bi morale biti objektivne informacije o varnejših in škodljivih načinih uživanja, predvsem za tiste posameznike in skupine, ki so se za uživanje že odločili.

Jasno je, da je preprečevanje (preventiva) veliko boljše kot zdravljenje (kurativa). Menim, da v tej smeri največ naredi prav družina. Seveda ni mogoče izdati neke proklamacije ali zakonske določbe, da naj bodo družine »boljše«. Prepričana sem, da vsaka družina oziroma vsi starši želijo svojo nalogo opraviti čim bolje. Če ne zaradi drugega, potem zato, ker ne verjamem, da bi nekdo zavestno ravnal pri vzgoji narobe zato, da bo imel težave, ko mladostnik odrasča. In če neki starši ne morejo in dejansko ne izpolnjujejo otrokovih duševnih (psihičnih) potreb, je to verjetno zato, ker tudi sami niso dovolj »zreli«. Na tej ravni lahko delujemo z edukacijo. Starše in potencialne zasvojence lahko informiramo o dejstvih in perspektivah.

Zaključimo pričujoči tekst z naslednjimi mislimi. Zavedam se, da pri vsem tem ne gre za celovito in zaključno predstavitev vseh vprašanj, povezanih s pričujočo tematiko, in da bi bilo mogoče uvrstiti v to magistrsko delo še druga odprta vprašanja. Vendar sodim, da skromen prispevek te naloge kaže nekatere bistvene probleme vsakdanjega življenja mladih ljudi.

* * *

*»V življenju pride čas, ko ne moreš storiti
drugega, kot nadaljevati svojo pot.*

*Čas, da slediš svojim sanjam.
Čas, da razviješ jadra svojih prepričanj.«*

- SERGIO BAMBAREN

LITERARURA in VIRI za MAGISTRSKO DELO

»Knjiga je orožje, vzemi jo v roke!«

- BRECHT

A.) Samostojne publikacije:

1. **Adam**, Frane (ur.) in drugi (1995): Kompendij socioloških teorij. ŠOU - Skripta, Ljubljana.
2. **Adam**, Frane (1996): Sociološki portreti. Založba obzorja, Maribor, str. 30 - 53, 75 - 87.
3. **Andolšek**, Stane (1996): Uvod v zgodovino socioloških teorij. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, str. 232 - 246 (poglavje: Fenomenološka sociologija).
4. **Bauman**, Zygmunt (2002): Tekoča moderna. Založba /*cf., (Rdeča zbirka), Ljubljana.
5. **Beck**, Ulrich (1992): Risk Society: Towards a New Modernity. Sage, London.
6. **Beck**, Ulrich, Giddens, Anthony in Scott Lash (1994): Reflexive Modernization. Polity Press, Blackwell, Oxford, UK.
7. **Berger**, Peter in Thomas Luckmann (1988): Družbena konstrukcija realnosti: Razprava iz sociologije znanja. Cankarjeva založba, Ljubljana.
8. **Berger**, Peter in Thomas Luckmann (1999): Modernost, pluralizem in kriza smisla: Orientacija modernega človeka. Nova revija, Ljubljana.
9. **Blažič**, Zlatko (2005): Zgodovina moje heroinske odvisnosti: pot skozi Don Pierinovo Skupnost Srečanje. (Avtobiografsko delo.) Subkulturni Azil, Maribor.
10. **Dekleva**, Bojan (1998a): Droge med srednješolsko mladino v Ljubljani. Mestna občina, Mestna uprava, Oddelek za predšolsko vzgojo, izobraževanje in šport, Urad za preprečevanje zasvojenosti in Inštitut za Kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.

11. **Dekleva**, Bojan (1998b): Metodologija kvalitativnega raziskovanja škodljivih posledic uporabe drog med mladimi. Zaključno poročilo raziskovalne naloge. Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela, Ljubljana.
12. **Dekleva**, Bojan (1999): Ekstazi in plesne droge. Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela in Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
13. **Dekleva**, Bojan (2002): Zmanjševanje povpraševanja po prepovedanih drogah v Ljubljani in Sloveniji v mednarodni primerjavi. Združenje Drogart, Ljubljana.
14. **Flaker**, Vito, Belin, Jani, Fojan, Dragica, Grebenc, Vera in Andrej Kastelic (2002): Živeti s heroinom: I. del: Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji. Založba /*cf, Ljubljana.
15. **Fornäs**, Johan in Göran Bolin (1995): Youth Culture in Late Modernity. Sage Publications, London.
16. **Frith**, Simon (1986): Zvočni učinki: Mladina, brezdelje in politika rock'n'rola. KRT, Ljubljana, str. 181 - 199 (osmo poglavje: Mladina).
17. **Geržan**, Karel (1999): V svetu omame: droga na Slovenskem. Družina (Zbirka Razpotja življenja; 2), Ljubljana.
18. **Giddens**, Anthony (1991): Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age. Stanford University Press, Stanford, California.
19. **Giddens**, Anthony (1992): The Consequences of Modernity. Polity Press, Blackwell, Oxford, UK.
20. **Grebenc**, Vera (2003): Zmanjševanje socialne škode povezane z uživanjem drog in iskanje odgovorov v skupnosti. Magistrsko delo. FDV, Ljubljana.
21. **Haralambos**, Michael in Martin Holborn (1999): Sociologija: teme in pogledi. DZS, Ljubljana, str. 24, 825, 834 - 847, 905 - 906.

22. **Hodžić**, Sanela (2005): Uživanje drog med mladostniki v občini Črnomelj. Diplomsko delo. FDV, Ljubljana.
23. **Hren**, Jože (2000): Droge in kaj potem!?: Analiza diskurzov o drogah. Diplomsko delo: Nagrada Prešernovega sklada. FDV, Ljubljana.
24. **Jones**, Gill in Claire Wallace (1992): Youth, Family and Citizenship. Open University Press, Buckingham, Philadelphia.
25. **Kastelic**, Andrej in Marija Mikulan (2004): Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje. Dopolnjena izdaja. Založba Prohealth, Ljubljana.
26. **Mesec**, Blaž (1998): Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana.
27. **Miheljak**, Vlado (ur.) in drugi (2002): Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad RS za mladino, Aristej, Ljubljana.
28. **Renner**, Tanja (1996): Družinski status. V: Mirjana Ule (ur.): Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, str. 41 - 67.
29. **Renner**, Tanja (2000): Ranljivost, mladi in zasebno okolje. V: Mirjana Ule, Tanja Renner, Metka Mencin Čepлак in Blanka Tivadar: Socialna ranljivost mladih, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino in Založba Aristej, (Zbirka Juventa), Ljubljana.
30. **Renner**, Tanja (2002): Novi trendi v zasebnih razmerjih. V: Vlado Miheljak (ur.) in drugi: Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad RS za mladino, Aristej, (Zbirka Juventa), Ljubljana.
31. **Renner**, Tanja (2002a): Kdo ali kaj je problem? V: Vito Flaker, Jani Belin, Dragica Fojan, Vera Grebenc in Andrej Kastelic (2002): Živeti s heroinom: I. del: Družbena konstrukcija uživalca v Sloveniji. Založba /*cf, Ljubljana.

- 32. Sande, Matej (2004):** Uporaba drog v družbi tveganj: vpliv varovalnih dejavnikov in dejavnikov. Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- 33. Savić, Damjan (1988):** Droga in mladi. Rdeči križ Slovenije, Ljubljana.
- 34. Schutz, Alfred (1971, 1964):** Collected Papers II: Studies in Social Theory. Martinus Nijhoff, The Hague, Netherlands.
- 35. Sztompka, Piotr (1994):** The Sociology of Social Change. Blackwell, Oxford, str. 3 - 177.
- 36. Švajger, Danijela (2004):** Iskanje življenjskega smisla: smisel in zaupanje v življenju mladih ljudi. Diplomsko delo. FDV, Ljubljana.
- 37. Tomc, Gregor (1999):** Teze o telesu. V: Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja (ur.): Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih. ŠOU - Študentska založba, Ljubljana, str. 7 - 13.
- 38. Ule, Mirjana (1988):** Mladina in ideologija. Delavska enotnost, Ljubljana.
- 39. Ule, Mirjana (1992):** Socialna psihologija. ZPS, Ljubljana.
- 40. Ule, Mirjana (1993):** Psihologija vsakdanjega življenja. ZPS, Ljubljana.
- 41. Ule, Mirjana in Vlado Mihelj (1995):** Prihodnost mladine. DZS, Ljubljana.
- 42. Ule, Mirjana (1996):** Sociološki oris mladosti/ mladine. V: Mirjana Ule (ur.): Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji. ZPS, Ljubljana, str. 9 - 24.
- 43. Ule, Mirjana (2000):** Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V: Alenka Šelih (ur.): Prestopniško in odklonsko vedenje mladih: vzroki, pojavi, odzivanje. Bonex založba, Ljubljana, str. 11 - 32.

44. **Ule**, Mirjana, Tanja Rener, Metka Mencin Čeplak in Blanka Tivadar (2000a): Socialna ranljivost mladih. MŠZŠ, Urad RS za mladino in Založba Aristej, (Zbirka Juventa), Ljubljana.
45. **Ule**, Mirjana (2000b): Temelji socialne psihologije. ZPS, Ljubljana.
46. **Ule**, Mirjana (2000c): Sodobne identitete v vrtincu diskurzov. ZPS, Ljubljana.
47. **Ule**, Mirjana in Tanja Rener (2001): The Deconstruction of Youth. V: Andy Furlong in Irena Guidikova (ur.): Transitions of Youth Citizenship in Europe: Culture, Subculture and Identity. Council of Europe Publishing, str. 271 - 287.
48. **Velikonja**, Mitja (1999): Drugo in drugačno: Subkulture in subkulturne scene devetdesetih. V: Peter Stankovič, Gregor Tomc in Mitja Velikonja (ur.): Urbana plemena: Subkulture v Sloveniji v devetdesetih. ŠOU - Študentska založba, Ljubljana, str. 14.

B.) Članki v reviji:

49. **Dekleva**, Bojan (ur.) in drugi (1997): »Paradigma zmanjševanja škode kot politika droge«. Revija Mreža drog, letnik V, št. 2 - 4, Ljubljana, str. 39 - 56.
50. **Flaker**, Vito (1999): »Družbene okoliščine uživanja drog«. Teorija in praksa, let. 36, št. 5, str. 809 - 819.
51. **Kos**, Drago (1998): »Uvodnik«. Družboslovne razprave, let. 14, št. 27/28, str. 5 - 7.
52. **Lobe**, Bojana (2006): »Združevanje kvalitativnih in kvantitativnih metod – stara praksa v novi preobleki?«. Družboslovne razprave, let. 22, št. 53, str. 55 - 73.
53. **Rener**, Tanja (2000a): »Teze k Utopistikam: O svobodi in negotovosti«. Časopis za kritiko znanosti (ČKZ), let. 28, št. 198/199, Ljubljana, str. 149 - 155.

- 54. Rener, Tanja (2000b):** »Adolescentke«. Družboslovne razprave, let. 16, št. 34/ 35, str. 207 - 217.
- 55. Ule, Mirjana (1989):** »Krizna industrijske moderne in novi individualizem« (poglavje: Novi individualizem). Družboslovne razprave, let. 6, št. 7, str. 70, 71.
- 56. Ule, Mirjana (1998):** »Stilizacija vsakdanjega življenja«. Družboslovne razprave, let. 14, št. 27/28, str. 26 - 32.

C.) Drugi viri:

- 57. Doneva, Tamara (1998):** »Droge naše vsakdanje«. Otrok in družina, št. 1, str. 12 - 15.
- 58. Gojkošek, Mateja (2002):** »Mladi in vrednote«. Študentski utrip, leto 10, št. 6, november 2002, Maribor, str. 30 - 32.
- 59. Grah, Matija (2003):** »Sodobni človek je iskalec zdravja«. Sobotna priloga, Delo, 24. maja 2003, str. 12 - 13 (intervju z dr. Mirjano Ule, socialno psihologinjo).
- 60. Rener, Tanja in Mirjana Ule (dne 13.01.2005),** Zapiski s predavanja Raziskovalnega proseminarja. Podiplomski študij, FDV, Ljubljana.
- 61. Malnar, Brina (2000/ 2001):** Metode in sociološko raziskovanje. Študijsko gradivo.
- 62. Ministrstvo za zdravje RS, Urad za droge, Zavod za zdravstveno varstvo ravne na Koroškem (2006):** Komunikacija med otroki, mladostniki in starši: Kako obvarovati mladino pred drogami. (Povzetek prevoda priročnika: Keeping Youth Drug Free.)
- 63. Ule, Mirjana (2004/ 2005 in 2005/ 2006),** Teze predavanj podiplomskega študija Sociologije vsakdanjega življenja. Študijsko gradivo.

64. »Zbirka zakonov in podzakonskih aktov povezanih s področjem drog«. (Uredila Alenka Curk.) ODMEVI št. 1. Urad Vlade RS za droge, Ljubljana, 2001.
65. Predavanje dr. Karla Geržana (pater iz kraja Razbor nad Sevnico; predaval je na temo odvisnosti od drog: »Življenje v Komuni brez drog«), dne 11. oktober 2005; organizator predavanja: Ljudska univerza Krško.
66. Predavanje g. Tonija Kočevarja (bivši odvisnik od drog), dne 8. november 2005; organizator predavanja: Mladinski center Krško.
67. Predavanje g. Zlatka Blažiča (bivši odvisnik od drog), dne 15. november 2005; organizator predavanja: Mladinski center Krško.
68. ANKETA med osnovnošolsko mladino iz vseh osnovnih šol v občini Brežice (OŠ Brežice, OŠ Globoko, OŠ Artiče, OŠ Pišcece, OŠ Velika Dolina, OŠ Cerklje ob Krki, OŠ Bizeljsko, OŠ Dobova), šolsko leto 2005/ 2006.
69. Življenjske zgodbe mladih ljudi, ki so zapisali svoje zgodbe.
70. Intervju s fokusno skupino.

* * *

PRILOGE:

- Anketni vprašalnik
- Vprašalnik (v pomoč pri pisanju zgodb) & Življenjske zgodbe mladih
- Oblikovane zabeležke pri izboru relevantnih delov besedila/ zgodb
- Vprašanja za fokusno skupino & Odgovori mladih v skupinskem poglobljenem intervjuju
- Izbor relevantnih delov izjav/ odgovorov iz skupinskega intervjuja
- Fotografija, posneta na eni od delavnic, ki je bila izvedena v okviru LAS-a Brežice

VPRAŠALNIK*

Pred tabo je anonimni vprašalnik, ki se nanaša na področje drog. Želimo ti pripraviti čimveč informacij o drogah, zato nas zanima tvoj pogled na droge. Pri tem nam bodo tvoji odgovori v veliko pomoč, zato te prosimo, da na vprašanja odgovarjaš iskreno in v skladu s svojim mnenjem. Pozorno preberi vprašanja in odgovori nanje.

1. Katero dovoljeno ali prepovedano drogo si poskusil(a) prvo v življenju? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)

- 1 nikoli nisem poskusil(a) nobene droge
- 2 tobak
- 3 alkohol
- 4 tablete (npr. pomirjevala)
- 5 kanabis (marihuano ali hašiš)
- 6 drugo prepovedano drogo

Če si na 1. vprašanje obkrožil(a) odgovor "nikoli nisem poskusil(a) nobene droge", pojdi na 4. vprašanje!

2. Kdo ti je ponudil prvo drogo v življenju? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)

- 1 starejši brat/sestra
- 2 starejši prijatelj/prijateljica
- 3 prijatelj/prijateljica moje starosti ali mlajši(a)
- 4 nekdo, za katerega sem slišal(a)
- 5 tujec/tujka
- 6 razdelili smo si jo v skupini
- 7 eden od staršev
- 8 vzela(a) sem jo doma
- 9 nihče od naštetih

3. Kakšni so bili razlogi, da si poskusil(a) prvo drogo v življenju? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)

- 1 želel(a) sem biti pijan(a)/zadet(a)
- 2 nisem hotel(a) biti drugačen(a) kot ostali v skupini
- 3 nič nisem imel(a) za početi
- 4 bil(a) sem radoveden(a)
- 5 želel(a) sem pozabiti svoje probleme
- 6 praznovanje (npr. novega leta, rojstnega dne itd.)
- 7 drugi razlogi
- 8 ne spomnim se

* Vprašalnik je narejen na podlagi vzorčnega vprašalnika, ki ga za raziskovanje uporabe drog priporoča Evropska unija.

TOBAK**4. Ali si kdaj kadil(a) tobak (cigarete, cigare ali pipo)?**

1 da 2 ne

Če si na 4. vprašanje obkrožil(a) odgovor "ne", pojdi na 8. vprašanje!**5. Kako pogosto kadiš tobak? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)**

- 1 samo poskusil(a) sem
 2 več cigaret na mesec
 3 več cigaret na teden
 4 več cigaret na dan

6. Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič kadil(a) tobak?**7. Kje najpogosteje kadiš oziroma si kadil(a) tobak? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)**

- 1 samo poskusil(a) sem
 2 v šoli
 3 doma
 4 pri nekom doma
 5 zunaj – na cesti, v parku, na obali ali kje drugje na prostem
 6 v baru ali gostilni
 7 v disku
 8 v restavraciji
 9 drugje

ALKOHOL**8. Ali si že kdaj pil(a) naslednje alkoholne pijače?**

☐	☐ pivo	da	ne
☐	☐ vino	da	ne
☐	☐ žgane pijače	da	ne

Če si pri 8. vprašanju obkrožil(a) "ne" pri vseh naštetih alkoholnih pijačah, pojdi na 12. vprašanje!**9. Kako pogosto piješ spodaj naštete alkoholne pijače?**

Na izbiro imaš naslednje odgovore:

- 1 – nikoli nisem pil(a) omenjene alkoholne pijače
 2 – štirikrat na teden ali večkrat
 3 – dvakrat do trikrat na teden
 4 – dvakrat do štirikrat na mesec
 5 – enkrat na mesec ali redkeje
 6 – samo poskusil(a) sem

☐	☐ pivo	1	2	3	4	5	6
☐	☐ vino	1	2	3	4	5	6
☐	☐ žgane pijače	1	2	3	4	5	6

10. Koliko si bil(a) star(a), ko si prvič poskusil(a) alkohol?

11. Kje najpogosteje piješ alkoholne pijače? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)

-
- 1 samo poskusil(a) sem
 - 2 v šoli
 - 3 doma
 - 4 pri nekom doma
 - 5 zunaj – na cesti, v parku, na obali ali kje drugje na prostem
 - 6 v baru ali gostilni
 - 7 v disku
 - 8 v restavraciji
 - 9 drugje

POMIRJEVALA IN DRUGE TABLETE

Ne sprašujemo po uporabi tablet, ki jih zdravnik/zdravnica predpiše za lajšanje ali odpravo bolezenskih stanj, temveč po tabletah, ki se jih zlorablja za lajšanje ali odpravljanje psihičnih težav!

12. Ali si že kdaj jemal(a) tablete (npr. pomirjevala)?

-
- 1 da
 - 2 ne

Če si pri 12. vprašanju obkrožil(a) "ne", pojdi na 15. vprašanje!

13. Kako pogosto jemlješ tablete (npr. pomirjevala)? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)

-
- 1 štirikrat na teden ali pogosteje
 - 2 dvakrat do trikrat na teden
 - 3 dvakrat do štirikrat na mesec
 - 4 enkrat na mesec ali redkeje

14. Na kakšen način si nazadnje prišel(a) do tablet (npr. pomirjeval)? (Obkrožiš lahko le en odgovor!)

-
- 1 predpisal(a) mi jih je zdravnik(ca) z receptom
 - 2 dobil(a) sem jih od druge znane osebe
 - 3 kupil(a) sem jih brez recepta v lekarni
 - 4 na nobenega od zgoraj naštetih načinov

PREPOVEDANE DROGE

15. Ali poznaš ljudi, ki uporabljajo (uživajo) prepovedane droge, npr. kanabis (marihuana, hašiš), "ecstasy", amfetamini ("speed"), kokain ali "crack" (krek), heroin, LSD idr.?

- 1 da 2 ne

16. Ali si kdaj sam(a) poskusil(a) spodaj naštete prepovedane droge?

	☐ kanabis (marihuana ali hašiš)	da	ne
	☐ "ecstasy" (ekstazi)	da	ne
	☐ amfetamini ("speed")	da	ne
	☐ kokain ali "crack" (krek)	da	ne
	☐ heroin	da	ne
	☐ LSD ali kak drug halucinogen	da	ne

Če si pri 16. vprašanju obkrožil(a) "ne" pri vseh naštetih prepovedanih drogah, pojdi na 20. vprašanje!

17. Koliko si bil(a) star, ko si prvič poskusil(a) spodaj naštete prepovedane droge? (Če katero od naštetih prepovedanih drog nisi nikoli poskusil(a), pusti prazno črtico!)

	☐ kanabis (marihuana ali hašiš)	_____
	☐ "ecstasy" (ekstazi)	_____
	☐ amfetamini ("speed")	_____
	☐ kokain ali "crack" (krek)	_____
	☐ heroin	_____
	☐ LSD ali kak drug halucinogen	_____

18. Kako pogosto uporabljaš spodaj naštete prepovedane droge?

Na izbiro imaš naslednje odgovore:

- 1 – nikoli nisem uporabljal(a) omenjene prepovedane droge
 2 - vsak dan ali skoraj vsak dan
 3 - nekajkrat na teden
 4 - vsaj enkrat na teden
 5 - manj kot enkrat na teden
 6 – samo poskusil(a) sem

	☐ kanabis (marihuana ali hašiš)	1	2	3	4	5	6
	☐ "ecstasy" (ekstazi)	1	2	3	4	5	6
	☐ amfetamini ("speed")	1	2	3	4	5	6
	☐ kokain ali "crack" (krek)	1	2	3	4	5	6
	☐ heroin	1	2	3	4	5	6
	☐ LSD ali kak drug halucinogen	1	2	3	4	5	6

Lep pozdrav!

Sem študentka magistrskega študija sociologije na FDV v Ljubljani. Magistrsko nalogo pišem na temo »odnos mladih do drog«. Prosim te, da odgovoriš na spodnja vprašanja. Odgovori mi bodo v pomoč pri nalogi. Vprašalnik je anonimen, zato prosim za iskrenost pri pisanju tvoje zgodbe.

V naprej se Ti zahvaljujem za sodelovanje in za pomoč!

Vprašanja:

- *Katero dovoljeno ali prepovedano drogo si poskusil(a) prvo v življenju?*
- *Opiši svoj prvi stik z drogo: kdo ti je ponudil prvo drogo v življenju; kje se je to zgodilo; kdaj se je to zgodilo (koliko si bil(a) takrat star(a)); itd.?*
- *Kakšni so bili razlogi, da si poskusil(a) prvo drogo v življenju?*
- *Katere droge (dovoljene in prepovedane) si do zdaj že poskusil(a)?*
- *Se ti zdi, da uživanje dovoljenih drog (alkohol, tobak, tablete idr.) predstavlja problem in pri tebi vzbuja skrb?, ali pa je po tvojem mnenju uživanje teh drog nekaj povsem vsakdanjega in neproblematičnega?*
- *Kakšen je tvoj odnos do alkohola? Opiši.*
- *Kaj meniš, koliko so zate dejavnosti LAS-a Brežice smiselne, pomembne, ustrezne? Zakaj tako meniš?*
- *Ali starši vedo, kje preživljaš prosti čas (npr. ob vikendih zvečer): ali a) vedno vedo, b) precej pogosto vedo, c) včasih vedo, č) ponavadi ne vedo?*
- *Kako bi opisal(a) tvoj odnos s starši?*
- *Kakšen je po tvojem mnenju odnos mladih do drog (dovoljenih in prepovedanih) v brežiški občini?*

* * *

Zgodba št. 1: Matjaž, 14 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

1. Alkohol, pri 5 letih.
2. Prvo drogo mi je ponudila sestrična (cigareto). Zgodilo se je na prostem. Takrat sem bil star 11 let.
3. Cigareto sem poskusil zaradi radovednosti in družbe.
4. Poskusil sem že alkohol, cigarete in marihuano.
5. Uživanje dovoljenih drog pri meni ne predstavlja nobenega problema in nobenih skrbi. Uživanje drog, alkohola... je čisto normalna stvar in se dogaja čisto vedno in povod.
6. Moj odnos do alkohola??? Ne vem.
 - Pivo pijem 1-2 na mesec, cviček pa tudi, po parkrat na teden, ko se s prijatli dobimo pri kakšni zidnici. – No moj odnos do alkohola je dober.
7. Pomembni so, da nam govorijo, da so droge škodljive in da naj jih nebi uživali. Dejavnosti, ki jih opravljajo so pomembne in ustrezne saj se mladi veliko poučijo o temi.
8. Vejo kje približno preživljam prosti čas, ampak ne vejo, da tam tudi uživam drogo.
9. Moj odnos s starši je zelo dober, razen včasih ko se malo skregamo.
10. Veliko mladih čez dalje več posega po alkoholu, cigaretah in marihuani, nekateri tudi po hujših (kokein, heroin...) drogah. Vse več mladih ljubijo droge in alkohol.
 - Tak je pač naš svet, ki se počasi zastrupla in umira!!!

Zgodba št. 2: Janez, 14 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

1. Poskusil sem cigaret in cigaro.
2. Prvi stik z drogo sem imel v vinogradu ponudil mi jo je brat ko sem bil star 5 let
3. Razlogi so bili da sem radoveden.
4. Cigaret, cigaro, alkohol.
5. Je uredu ni nobenih problemov.
6. Pijem ga včasih zdaj ga že dolgo nisem.
7. Lahko ti pomagajo.
8. č) Ponavadi ne vedo.
9. Razumem se uredu z njimi in oni z nami.
10. Vsi so jih že probal.

Zgodba št. 3: Toni, 14 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

1. Alkohol.
2. Sam, v hramu, ko sem bil star 12 let. Bil je na mizi kozarec z vinom, pa sem mal probal.
Nobeden me ni videl, ko sem bil star 13 let pa mi je ati dal kozarec vina.
3. Sam probat.
4. Alkohol, cigaret (1 X).
5. Predstavlja problem, skrbi pa ne vznbuja, ne.
6. Normalen; pijem alkohol pijem samo po malih količinah, ne da bi se napil.
7. Pomembne, ker ti pomagajo razumet droge.
8. Precej pogosto vedo.
9. Dober, se razumemo.
10. Ne vem, mogoče dober ali pa ne.

Zgodba št. 4: Sašo, 14 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

1. Navaden cigaret.
2. Prvo drogo v življenju mi ni nihče ponudil sam sem si vzela. Zgodilo se je doma. Zgodilo se je pri starosti 3 leta.
3. Bil je prižgan v pepelniku.
4. Alkohol, cigareti...
5. To je normalno čisto vsakdanje.
6. Občasno ga pijem, na žurkah, raznih prireditvah...
7. Ne vem.
8. č) (Ponavadi ne vedo. Op. a.)
9. Moj odnos s starši je zelo v redu se razumemo in zaupamo drug drugemu. Včasih se skregamo (ne zaradi drog), a hitro pobotamo.
10. Kar v redu, ampak da ne uživajo preveliko količino tega alkohola ali droge.

Zgodba št. 5: Gregor, 13 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

1. Nobeno. Pivo.
2. Pivo. Probal sem doma. Za birmo. 12 let.
3. Želel sem jo probat.
4. Samo pivo.
5. Da.
6. Da je negativno.
7. So zelo potrebne. Ne ravno za mene ampak za druge ki imajo stike z drogo, ki se je nočejo odvadit.
8. Starši vedno vedo kje sem. Ker je to moja dolžnost.
9. Moj odnos s starši je zelo tesen.
10. Imajo slab odnos.

Zgodba št. 6: Jure, 13 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

To kar sem probal je pijača za odrasle. Kava in nikoli več v življenju je nebom poskusil. Ponudila mi je babica ampak ona se je hecala, če prav sem jaz to vzel resno. To se mi je zgodilo doma. Zgodilo se je leta 2000 ko sem bil star 6 let.

Razlogi so malo hecni. To se je začelo s hecom.

Samo emo. Kavo.

Da. Ne. Zato ker so pametni nekaj tega uživati.

Če pijem alkohol pijem v nizkoalkoholnih pijačih, rad ga pa ne pijem.

Zato da bi zavarovali vse zdrave pred drogo.

A. (starši vedno vedo, kje preživlja prosti čas, op. a.)

Opisal bi da je vedno iskren in kar jim dam je od srca.

V Brežiški občini mislim da je kar dosti odvisnikov in imajo zelo dober odnos do drog.

Zgodba št. 7: Klemen, 13 let, učenec 9. razreda devetletke OŠ

Poskusil sem že alkohol. Poskusil sem pivo. Odločil sem se sam, da bom poskusil drogo. Poskusil sem ga doma. Bil sem star 10 in pol let. Pač mi je prišlo k srcu, da bi poskusil. Poskusil sem samo pivo. Uživanje drog je nekaj vsakdanjega. Pijem samo nizkoalkoholno pivo. Dejavnosti LAS-a Brežice so zelo smiselne in pomembne, zato ker jim pomagajo, da se odstranijo od droge. Moji starši vedno vedo kje preživljam prosti čas. Moj odnos s starši je zelo dober, ker se vedno strinjamo. Zelo veliko mladih uporablja droge. So odvisni od drog.

Zgodba št. 8: Klavdija, 14 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ

1. Jaz v življenju nisem nikoli probala droge, ker se mi ne zdi pametno. Pijem alkoholne pijače, ampak da bi začela jemati tabletko nikol, ker si s tem uničiš življenje.
2. Meni na srečo ni nobeden še ponudil droge ampak, če padeš v slabo družbo se to zgodi kmalu. Razen tega, da pijem alkoholne pijače npr.: kavo, banditos ice, vino včasih tudi čist mejčken borovničke. To mi največkrat ponudi ati pa tudi mami.
3. Jaz nisem nikoli jemala mamila (droga). Za alkoholne pijače pa lahko povem, da moj prvi razlog je bil zabava kjer so skoraj vsi pili alkoholne pijače pa sem tudi jaz.
4. Pila sem do sedaj že veliko alkoholnih pijač za hirojin in za druge pa še nisem probala in tud nikol nočem.
5. Zame je uživanje drog nekaj problematičnega in ti vzbuja strah kaj bo stabo, če vzameš drogo, kaj bo doma, če starši zvejo... To je odvisno od človeka poznam veliko ljudi, ki si bili istega mnenja kot jaz.
6. Moj odnos do alkohola je čisto normalen nekaj čist vsakdanjega. Pravim pa, da ne preveliko količin alkohola čist po malo. Najhuje je, če se tega ne odvadiš in te to zaznamuje vse življenje velikim je žal, da to poskusijo.
7. Jaz mislim in tudi menim, da so dejavnosti LAS-a Brežice zelo pomembne za veliko ljudi.
8. Jaz staršem vse povem in nima smisla, da jim lažem, ker, če bodo ugotovili se mi bi slabo pisalo.
9. Moj odnos starši je zelo lep saj ne vem kaj bi bilo, če ne bi imela staršev.
10. Nekateri mladi mislijo, da če se začneš fiksati, da s tem postaneš frajer ampak to ni res s tem si uničiš življenje veliko ljudi umre zaradi drog.

Zgodba št. 9: Urška, 14 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ

1. Prvič v življenju sem poskusila alkohol – BANDITOS ICE.
2. Nihče mi je ni ponudil, dobila sem jo za rojstni dan. (Mamici sem rekla, da hočem nazdravit za moj in njen rojstni dan.). To se je zgodilo doma. Takrat je bil moj 14 rojstni dan.
3. Zanimalo me je kakšen okus ima.
4. Samo alkohol (BANDITOS, VINO!)!
5. To je normalno. Ne predstavlja nobene skrbi. Uživanje drog je običajno, vendar menim, da če uživamo droge vsak dan, da malo preterujemo da ni potrebe, da uživaš drogo vsaki dan.
6. Jas alkohola ne uživam vsak dan, le ob posebnih priložnostih (moj rojstni dan, obletnice,...). Vendar vedno spijem zelo, zelo malo (vem, da ni dobro se nacejati), če spijem mogoče 1 steklenico banditosa.
7. Mislim, da je dobro, da imajo ta program. To menim zato, ker na ta način gledamo drugače na droge in zasvojenca od drog.
8. a) Vedno vedo kje preživljam prosti čas (nimam za kaj lagati).
9. Jas svojim staršem vedno vse povem in jim nič ne skrivam (so mi? kot prijatelji), starši mi tudi zelo zaupajo in me imajo za odgovorno osebo, ki nedela veliko neumnosti.
10. Ne vem, ker nikoli nisem bila pozorna na to. Vem samo, da jih veliko uživa (droge namreč).

Zgodba št. 10: Maša, 13 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ

V svojem življenju sem poiskusila že vse dovoljene droge ampak mi ni nobena všeč in upam, da mi nikdar ne bo padlo na pamet, da bi kdaj padla v to. Ko sem bila še mlajša sem vedno letala za cigareti. Stara sem bila približno 3 leta in to se mi je zdelo fantastično. Moji starši so še kadili in ker vejo in tudi so vedeli, da kajenje ni zdravo mi je ati dal probati cigaret v usta s tem namenom, da ne bi nikoli kadila! Kar zasapilo me je in od tistega časa nočem več niti sedeti blizu tistega, ki ima v roki cigaret.

Menim, da uživanje dovoljenih (in vseh) drog ni nekaj vsakdanjega ampak nekaj zelo problematičnega saj se, če res nisi dovolj žilav ne moreš odvrniti in to lahko nosi tudi smrtne posledice. Cigaretne dim ti vdari na pljuča ali alkohol na jetra!

Alkohola ne maram – vino niti kaj drugega mogoče kdaj spijem nekaj požirkov BANDIDOS ICEA, če je z menoj moja mama drugače pa se alkohola ne dotaknem razen ob prazniku kot je – VELIKA NOČ saj pravijo, da je vino s pelinom Jezusova kri. – Za NOVO LETO pijem samo otroški šampanjec.

Dejavnosti LAS-a Brežice so po mojem zelo pomembne saj tudi v malo manjšem mestu kot so Brežice obstajajo tisti, ki so zasvojeni s kakršnokoli droga in, ki potrebujejo pomoč ali podporo, ki je ne najdejo med družino in prijatelji.

Moji starši vedno vedo kje preživljam prosti čas saj svo ponavadi vedno skupaj z družino, če moj ati ne vozi kake večje vožnje, kot je Rim al Italija ali kaj drugega, ko gre na pot za več dni.

Moj odnos s starši je zelo lep saj si vse zaupamo in povemo. Ponavadi mi med vikendom dovolijo iti na kakšno zabavo s svojo prijateljico, ampak samo do določene ure, da sem do zdaj, ko sem še v osnovni šoli doma do 22.00 ure.

Po mojem ni veliko tistih, ki so padli v prepovedane droge ampak je več tisti, ki ne razmišljajo o prepovedanih drogah ampak so mogoče pod vplivom cigaret.

Zgodba št. 11: Nina, 13 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ

O DROGAH

1. Alkohol.
2. Kdaj sem prvič poskusila alkohol ne vem. Mislim, da mi je ni nihče ponudil, da sem sama rekla. Vem pa, da sem tisto vino spila v šilcu, se pravi, da sem dala samo »na jezik«.
Zgodilo se je doma, verjetno.
3. Ko smo nazdravili, se pravi praznovanje.

4. Alkohol, enkrat sem poskusila kaditi, zaradi radovednosti, vendar mi to ni všeč, in seveda tablete.
5. Menim, da se dovoljene droge morajo uživati v meri. Razlikovati moramo uživanje npr. alkohola, če samo nazdraviš ali pa, če se napiješ do konca. Ni napačno, če spiješ 1, 2 dl v družbi, napačno je, če se ti opijaš vsak vikend, če se začneš tolažiti oz., če iščeš uteho v alkoholu. Za primer sem vzela alkohol, vendar menim isto tudi o ostalih DOVOLJENIH DROGAH. Vse v meri, pa bo vse dobro. Seveda pa je vseeno boljše, če tudi dovoljene droge ne uživaš.
6. Kdaj pa kdaj spijem malo vina, malo piva ali bandidoso, vendar je to občasno in v majhnih količinah.
7. Zelo so pomembne, koristne.
8. Ob vikendih ne hodim ven skoraj nič, če že, grem v kino, na pijačo, ipd., ostalo mi ne pustijo obiskovati. Vedno vedo kam grem.
9. Precej slab. Veliko se kregamo, popolnoma smo različni, se ne pogovarjamo o drugih stvareh razen o šoli.
10. Ne poznam mladostnika, ki še ni poskusil alkohola. Veliko jih je tudi poskusilo kaditi. O tem kakšne odnose imajo ostali mladostniki v brežiški občini do prepovedanih drog pa ne vem. Ne poznam nobene osebe, ki uživa prepovedane droge.

Zgodba št. 12: Brigita, 13 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ

Poskusila sem dovoljeno drogo to je kofain, ker včasih pijem kokakolo redko kdaj pa kavo.

Alkohol je zame zelo huda droga.

Alkohol sem prvič poskusila pri desetih letih zdaj se to nebo nikoli več ponovilo.

Moj razlog da sem probala alkohol je bil to da sem želela poskusit alkohol.

Od alkohola sem poskusila pivo, banditus, šampanjec votko in vino. fuj ta grozen okus nikoli več ne poskusim!

Res je tudi to da lahko ostaneš odvisen od teh drog odvisen celo življenje zame je to zelo hudo.

Ko mi nekdo ponudi alkohol zavrnem ker neprenesem alkohola.

Pomembne (dejavnosti LAS-Brežice, op. a.) so zato da lahko kako in da pomagajo odvisnikom. Zato ker odvisniki potrebujejo nujno pomoč pri drogi in alkoholu itd.

Da mama vse ve ker pred mamó nimam nobenih skrivnosti vse ji lahko zaupam in povem. Moj odnos z mamó je fantastičen ker se z njo o vsemu pogovarjam. Mislim da predvsem vpliva alkohol že ob sedmi uri zjutraj pred poukom ker poznam eno dekle ki zdaj hodi v drugi letnik (gimnazije).

Zgodba št. 13: *Teja, 13 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ*

Prvo drogo, ki sem jo poskusila v življenju je bila dovoljena. To je bilo vino. Poskusila sem jo za novo leto, ker ni bilo šampanca. Poskusila sem ga 1 dl. Vino mi je ponudil moj stric. Stara sem bila 11 let. Do zdaj sem poskusila vino, šampanc, ko sem pa bila mala pa sem poskusila tudi cigaret, v čokoladnem likerju pa sem pila rum. To, da nekateri uživajo droge se meni zdi zaskrbljajoče. Zaradi tega umre veliko Slovencev. Moj odnos do alkohola je, da ga spijem samo za novo leto. Drugače ga ne pijem, pijem raje sok ali vodo. To da se je v Brežicah ustanovil LAS se mi zdi zelo vrede. Mislim, da bo LAS pomagal vsem, ki uživajo drogo. Škoda, da se ni ustanovil že prej. Veliko je žrtev, ki uživajo drogo, zato upam, da jih bo odslej manj. Moji starši vedno vedo, kjer preživljam prosti čas. Najpogosteje ga preživim doma, če pa grem na kakšen rojstni dan ali kakšno drugo zabavo jim pa vedno povem, ker se mi zdi prav da vedo vse. Saj sem vendar njihov otrok in bi jih skrbelo za mene. Moj odnos do staršev se mi zdi, da je zelo dober. Mislim, da je v brežiški občini veliko ljudi ki so zasvojeni z drogo in se mi zdi vrede, da se je ustanovil LAS. Mislim, da bo pomagal vsem ki uživajo drogo. Po mojem mnenju mislim, da tudi mlajši uživajo drogo. In da si bodo s pomočjo LAS-a pomagali.

Zgodba št. 14: *Vesna, 13 let, učenka 9. razreda devetletke OŠ*

1. Nobeno (razen alkohola) in sem se tudi odločila, da je nikoli ne bom poskusila. Sem tako močen karakter, da se bom tega držala!
Zato ker stane in v prvi vrsti si s tem popolnoma uničiš življenje.
2. Prvi stik z drogo je bil, ko sem poskusila alkohol. Prvi alkohol so mi ponudili doma ampak jaz mislim, da to ni nič narobe saj, če kot otrok postusiš alkohol samo toliko da »namočiš jezik« ni nič hudega! Kot odrasel človek pa tudi le, da če piješ veš kje je meja!

3. (Za alkohol) ne vem verjetno radovednost (vsak otrok je radoveden).
4. Še vedno samo alkohol! In pri tem bo ostalo!!!
5. Vsekakor vzbuja problem saj si s tem uničuješ življenje in hkrati življenja vseh drugih, ki te imajo radi in skrbijo za tebe. In je problematično zelo!!!
6. Moj odnos do alkohola je zadržan! Pazim kaj pijem, koliko pijem, kdaj pijem, s kom pijem in od koga pijačo dobim! To pa zaradi mešanja kakšne droge ali zdravil v alkohol, ker je to smrtno nevarno!
7. So zelo potrebne (dejavnosti LAS-Brežice, op. a.), ne ravno zame a za druge (zasvojene ali s težavami) zelo!
8. Starši vedno vedo kje sem, ker mislim, da je moja dolžnost, da jim to VEDNO povem! So moji skrbniki (starši) in sem dolžna, da jih spoštujem in mogoče spoštovanje kažem ravno s tem!
9. Moj odnos s starši je zelo tesen (vse si povemo in uživamo skupaj).
Ne prepiramo se veliko in nimamo skrivnosti, tako kot posamezniki, kot tudi kot družina.
10. V gimnazijah in v mestu se po mojem mnenju mladi zatekajo k drogam tako kot v večjim mestih (Celje, Novo Mesto...) morda so le težje dostopne kar je dobro! Upam da ne bodo prišle do Pišec, saj se zelo hitro širijo! Pa tudi tukaj je odvisno s kom se družiš!

* * *

Življenjske zgodbe – IZBOR RELEVANTNIH DELOV BESEDILA

A) Odnos mladih do drog

Zgodba št. 1

- alkohol kot prva droga, pri petih letih;
- cigareto mu je ponudila sestrična, pri enajstih letih, nekje na prostem;
- zaradi radovednosti in družbe;
- poskusil tudi marihuano;
- uživanje dovoljenih drog je zanj nekaj »normalnega«, vsakdanjega;
- ima »dober« odnos do alkohola;

Zgodba št. 2

- cigareta kot prva droga, pri petih letih, ponudil mu jo je brat, na prostem (vinograd);
- zaradi radovednosti;
- poskusil tudi cigaro, alkohol;
- uživanje dovoljenih drog ne predstavlja problema;

Zgodba št. 3

- alkohol kot prva droga, pri dvanajstih letih, vzel si ga je sam, v hramu;
- samo želel ga je poskusiti;
- enkrat poskusil tudi cigareto;
- uživanje dovoljenih drog predstavlja problem, ne vzbuja pa skrbi;

Zgodba št. 4

- cigareta kot prva droga, pri treh letih, vzel si jo je sam, doma;
- občasno poseže po alkoholu (na »žurkah«, raznih prireditvah ipd.);
- uživanje dovoljenih drog je »normalno«, povsem vsakdanje;

Zgodba št. 5

- alkohol (pivo) kot prva droga, pri dvanajstih letih, doma;
- želel ga je poskusiti;
- uživanje dovoljenih drog predstavlja problem;

Zgodba št. 6

- kava kot prva droga, pri šestih letih, ponudila mu jo je babica, doma;
- razlog za pokušanje kave: iz »heca«;
- občasno poskuša tudi alkohol;
- uživanje dovoljenih drog predstavlja problem;

Zgodba št. 7

- alkohol (pivo) kot prva droga, pri deset in pol letih, vzela si ga je sama, doma;
- razlog: mu je »prišlo k srcu, da je poskusil«;
- uživanje dovoljenih drog je nekaj vsakdanjega;

Zgodba št. 8

- alkohol kot prva droga;
- zaradi družbe (na zabavi);
- starša ji večkrat ponudita alkoholno pijačo;
- uživanje dovoljenih drog je problematično in vzbuja strah;

Zgodba št. 9

- alkohol kot prva droga, pri štirinajstih letih, doma (za njen rojstni dan);
- zaradi radovednosti (zanimalo jo je, kakšen okus ima pijača);
- uživanje dovoljenih drog je »normalno«, vsakdanje početje, ne predstavlja nobenih skrbi;

Zgodba št. 10

- cigareta kot prva droga, pri treh letih;
- njen oče ji je dal cigareto z namenom, da nikoli več ne bi posegla po cigareti;
- poskusila je vse dovoljene droge;
- uživanje dovoljenih drog je zelo problematično;

Zgodba št. 11

- alkohol kot prva droga;
- ob nazdravljanju na nekem praznovanju;
- enkrat je poskusila kaditi (iz radovednosti);
- uživanje dovoljenih drog ni problematično, če ne gre »čez mejo«;

Zgodba št. 12

- alkohol kot prva droga, pri desetih letih;
- iz radovednosti;
- tudi kofein (kava, »kokakola«);
- uživanje dovoljenih drog lahko postane problematično;

Zgodba št. 13

- alkohol (vino) kot prva droga, pri enajstih letih, ponudil ji ga je njen stric;
- praznovanje novega leta;
- poskusila tudi cigareto;
- uživanje dovoljenih drog je zaskrbljujoče;

Zgodba št. 14

- alkohol kot prva droga, doma so ji ga ponudili;
- iz radovednosti;
- uživanje dovoljenih drog je problematično.

B) Ocena o delovanju LAS-a Brežice**Zgodba št. 1**

- dejavnosti, ki jih opravlja LAS, so pomembne in ustrezne;
- mladi se veliko naučijo o škodljivosti drog;
- preventiva na področju drog;

Zgodba št. 2

- dejavnosti LAS-a so pomembne;
- nudijo pomoč;

Zgodba št. 3

- dejavnosti LAS-a so pomembne;
- pomagajo ti razumeti droge;

Zgodba št. 4

- ne ve, koliko so zanj dejavnosti, ki jih opravlja LAS Brežice, smiselne, pomembne...;

Zgodba št. 5

- dejavnosti LAS-a so zelo potrebne za tiste ljudi, ki imajo stik z drogo;

Zgodba št. 6

- dejavnosti LAS-a so pomembne;
- da bi zavarovali vse zdrave ljudi pred drogo;

Zgodba št. 7

- dejavnosti, ki jih opravlja LAS so zelo smiselne in pomembne;
- pomagajo, da se »odstranijo od droge«;

Zgodba št. 8

- dejavnosti LAS-a so zelo pomembne za veliko ljudi;

Zgodba št. 9

- meni, da je dobro, da deluje LAS;
- tako lahko gledamo drugače na droge in na odvisne ljudi od drog;

Zgodba št. 10

- dejavnosti LAS-a so zelo pomembne;
- nudijo pomoč in podporo tistim, ki so zasvojeni z drogo;

Zgodba št. 11

- dejavnosti LAS-a so zelo pomembne in koristne;

Zgodba št. 12

- dejavnosti, ki jih opravlja LAS, so pomembne, ker nudijo pomoč odvisnikom;

Zgodba št. 13

- koristne in pomembne dejavnosti, ki jih opravlja LAS;
- v pomoč vsem, ki uživajo drogo;
- »škoda, da ni bil LAS ustanovljen že prej«, je zapisala ena od učenk;

Zgodba št. 14

- dejavnosti LAS-a so zelo potrebne;
- pomembne za ljudi, ki imajo težave z drogo oziroma so zasvojeni z njo.

C) Odnos med mladimi in njihovimi starši**Zgodba št. 1**

- zelo dober odnos s starši, razen, ko se »malo skregajo«;
- starši vedo, kje preživlja prosti čas; ne vedo pa tega, da tam uživa drogo;

Zgodba št. 2

- razume se s starši;
- ponavadi starši ne vedo, kje preživlja prosti čas;

Zgodba št. 3

- dober odnos s starši;
- starši precej pogosto vedo, kje preživlja prosti čas;

Zgodba št. 4

- odnos s starši je zelo v redu;
- ponavadi ne vedo, kje njihov sin preživlja svoj prosti čas;

Zgodba št. 5

- odnos s starši je zelo »tesen«;
- starši vedno vedo, kje preživlja prosti čas, ker je to njegova »dolžnost«, je zapisal učenec;

Zgodba št. 6

- odnos s starši opisuje kot vedno iskren; »kar jim da, je od srca«, zapiše učenec;
- vedno vedo, kje se nahaja ob prostem čas;

Zgodba št. 7

- zelo dober odnos ima s starši, ker se »vedno strinjajo«;
- starši vedno vedo za prosti čas fanta;

Zgodba št. 8

- zelo lep odnos s starši;
- vedno vedo, kje preživlja prosti čas; vedno jim vse pove;

Zgodba št. 9

- dober, prijateljski odnos s starši, ki ji zaupajo in jo imajo za odgovorno osebo;
- za preživljanje prostega časa njeni starši vedno vedo;

Zgodba št. 10

- zelo lep odnos s starši; vse si zaupajo in povedo;
- starši določijo uro, do kdaj je lahko njuna hči nekje zunaj na zabavi;
- vedno vedo, kje preživlja svoj prosti čas;

Zgodba št. 11

- precej slab odnos s starši; veliko se »kregajo«; pogovor poteka le v zvezi s šolo;
- starši vedno vedo za prosti čas;

Zgodba št. 12

- z mamo ima »fantastičen odnos«, ker se z njo lahko vse pogovarja in ji zaupa;
- mama vedno ve, kje njena hči preživlja prosti čas;

Zgodba št. 13

- zelo dober odnos ima do staršev, pravi učenka;
- vedno vedo, kje preživlja prosti čas, saj – zapiše učenka v svoji zgodbi – »sem vendar njihov otrok in bi jih skrbelo za mene«;

Zgodba št. 14

- »tesen« odnos s starši: vse si povedo in uživajo skupaj; ne prepirajo se veliko;
- starši vedno vedo, kje preživlja prosti čas, ker meni (učenka, op. a.), da je njena dolžnost, da jim to vedno pove! »So moji skrbniki (starši) in sem dolžna, da jih spoštujem in mogoče spoštovanje kažem ravno s tem!«, zapiše učenka v svoji življenjski zgodbi.

* * *

FOKUSNA SKUPINA

Intervju z učenci zaključnega razreda devetletke iz OŠ Brežice, dne 07. maj 2007

Vprašanja in odgovori**Avtorica raziskave:**

Najprej vas lepo pozdravljam in naj se vam že takoj na začetku zahvalim za sodelovanje pri raziskavi. Kot že rečeno, sem študentka podiplomskega študija sociologije in pišem magistrsko nalogo na temo odnosa mladih do drog v občini Brežice. Tukaj sem zato, ker me zanima vaše mnenje, pa mogoče tudi že kakšne izkušnje glede na navedeno temo pogovora. Naj povem še to, da ni napačnih odgovorov. Torej vsa vaša mnenja so pravilna... Dajte mi za začetek povedat, kaj mislite, ali mladi iz brežiške občine posegajo po drogi?

Miha:

Ja posegajo po drogi. In to kar precej. Pa to ne samo v mestu Brežice, ampak tudi v drugih manjših krajih.

Rok:

Tudi jaz tako mislim. Mladi jemljejo drogo predvsem med vikendom, ko se kje zunaj...

Nina:

Meni se zdi, da je tega čedalje več. Veliko mladih se drogira.

Avtorica raziskave:

Zanima me, kako vi razumete pojem, besedo droga? Kaj vse štejemo pod drogo?

Rok:

Heroin, kokain, marihuana...

Mojca:

Ja pa tudi alkohol pa cigareti spadajo pod drogo...

Avtorica raziskave:

Drži. Tudi alkohol in tobak sodita pod drogo. Pa kava in pravi čaja. Celo tudi tablete, ki nam jih predpiše zdravnik. Namreč ločimo med dovoljenimi ali legalnimi in nedovoljenimi ali prepovedanimi, torej legalnimi drogami.

Sara:

Med prepovedane sodi heroin, marihuana, kokain..., med dovoljene pa alkohol, cigareti, kava, tablete.

Avtorica raziskave:

Tako je. Zanima ne, katero drogo, bodisi prepovedano bodisi dovoljeno drogo, pa ste vi poskusili najprej v svojem življenju? Katera je bila tista prva?

Miha:

Alkohol.

Klemen:

Tudi jaz alkohol.

Mojca:

Alkohol.

Rok:

Jaz pa cigaret sem najprej probal kadit. Mi ni pasal.

Sara:

Samo malo na jezik sem probala vino.

Nina:

Tud jaz najprej probala vino. Čisto malo. Da sem videla, kakšnega okusa je.

Avtorica raziskave:

Poleg alkohola, kaj ste do zdaj že poskusili?

Miha:

Cigaret. Jaz kadim. Nekaj cigaret vsaki dan.

Klemen:

Jaz samo večasih kakšno cigareto vzamem, ko sem z družbo zuni na kaki fešti. Doma ne kadim.

Sara:

Jaz sem sam enkrat probala kadit. Mi ni pasalo. Sem kašlala.

Avtorica raziskave:

Kaj pa od nedovoljenih drog, a je mogoče med vami katero od teh poskusil?

Nina:

Ne.

(Ostali udeleženci fokus skupine so le odkimavali z glavo, da niso poskusili nedovoljene droge..., op. a.)

Avtorica raziskave:

Iz katerih razlogov pa ste poskusili prvo drogo v življenju, torej alkohol pri večini?

Rok:

Iz fribca.

Sara:

Radovedna sem bila.

Klemen:

Ma se ne spomnim najbolj, zakaj. Zdaj pa kako cigareto pokadim čist tak, ko sm v družbi.

Nina:

Mene je zanimalo, kakega okusa je vino, ki smo ga imeli doma. Nič drugega.

Avtorica raziskave:

Ja, veste, mnoge raziskave, ki so bile delane na to temo, so pokazale, da veliko mladih posega po drogi iz radovednosti.

Mojca:

Mladi so radovedni, pa probajo marsikaj.

Avtorica raziskave:

Veste kaj bi vas rada še vprašala... Kaj se vam zdi: ali uživanje dovoljenih drog, torej alkohola, tobaka, tablet in podobno, a to predstavlja kakšen problem in pri vas vzbuja kakšno skrb zaradi tega, ali pa je po vašem mnenju uživanje teh drog nekaj povsem vsakdanjega in neproblematičnega? Kaj vi mislite?

Miha:

Alkohol, tobak, kava, so neki čisto normalno, ne predstavlja nobenga problema. Ilegalne droge pa so problem, so brez veze. Drgače pa, kaj bi delal v gostilni brez cigarete!

Rok:

Cigareti so nekaj povsem normalnega... Pa tudi trava postaja danes neki normalnega. Se vse bolj širi, se mi zdi.

Klemen:

Dandanes je nekaj normalnega, da nekdo kadi, ni nič takega... Kmalu bo tudi trava postala nekaj povsem normalno, tako kot je cigareta.

Nina:

Jaz mislim da zakoni na področju drog nimajo smisla! Tudi prostori za kadilce in nekadilce, ko so ločeni, nimajo smisla.

Mojca:

Droge, prepovedane in neprepovedane, so vsakdanje, a je vseeno treba razmisliti o tem, kakšen vpliv imajo lahko na človeka.

(Ostali udeleženci intervjuja prikimavajo z glavo, op. a.)

Mojca doda: ...Mislim da po drogi posega nižji sloj ljudi zato, ker želijo biti sprejeti v družbo.

Avtorica raziskave:

Torej če prav razumem, se strinjate, da je uživanje dovoljenih drog danes pri mladih nekaj, kar ne predstavlja problema, kar je normalno, kar se počne vsaki dan, in vas glede tega nič ne skrbi?

Klemen:

Tako je.

(Ostali udeleženci skupine prikimavajo z glavo, op. a.)

Sara:

Ja vse dokler se ga na primer kdo ful ne napije, pa ima potem probleme. Torej vse do neke meje, potem ni problema, je normalno.

Avtorica raziskave:

Še nekaj bi vas vprašala, za vaše mnenje. Kaj menite, koliko so dejavnosti LAS-a Brežice smiselne, pomembne, ustrezne? Koliko so te dejavnosti ustrezne za osnovnošolsko mladino? In pa zakaj tako menite?

Sara:

Jaz prvič slišim za to. Ne vem kako deluje. Ne poznam LAS-a. Ne vem, kaj pomeni ta kratica.

Mojca:

Jaz sem za LAS sicer že slišala. A je vseeno premalo informacij o LAS-u. Potrebno bi bilo dati več plakatov po šolah. Nekaj tega sem opazila, videla v časopisih, a premalo. Več bi bilo potrebno delat na promociji.

Rok:

Mislim da je dobro, da je LAS. Da mladim pove, kako droge škodijo. Da niso zdrave.

Klemen:

Ja v redu je LAS. Je smiselno po moje, da pridete na šolo in poveste kej o drogah.

Nina:

Po moje so te dejavnosti smiselne. Dobro je, da obstaja LAS. Mlade uči o drogah in kako zdravo živeti.

Avtorica raziskave:

Se pravi, nekateri ste mnenja, da so dejavnosti LAS-a ustrezne za osnovnošolsko mladino. Potrebno pa je v večji meri predstaviti LAS kot institucijo širši javnosti.

(Udeleženci skupine prikimavajo z glavo, op. a.)

Bi mogoče kdo imel še kaj za dodati, ali povedati? Lepo prosim, kar.

(Nihče nič ne pove, zato počasi zaključim s pogovorom, op. a.)

Če ne, bomo zaključili s pogovorom. Jaz se vam lepo zahvaljujem za vaša mnenja in ker ste si vzeli čas. Želim vam uspešen zaključek ob koncu šolskega leta. Hvala in srečno!

* * *

Skupinski intervju – IZBOR RELEVANTNIH DELOV POGOVORA

Odgovor št. 1:

- mladi iz brežiške občine precej posegajo po drogi, in to ne samo v mestu Brežice- tudi v ostalih manjših krajih;
- alkohol kot prva droga v življenju;
- poleg alkohola poskusil tudi tobak; pokadi več cigaret dnevno;
- dovoljene droge so nekaj »normalnega«, ne predstavlja problema; ilegalne droge so problem (so »brez veze«);

Odgovor št. 2:

- mladi iz občine Brežice v velikem številu posegajo po drogi, zlasti v času vikenda, ko so nekje zunaj;
- pod besedo droga razume heroin, kokain, marihuana;
- cigareta kot prva droga v življenju;
- iz radovednosti je poskusil prvo drogo v življenju;
- cigareti so nekaj »normalnega«, tudi marihuana postaja danes nekaj »normalnega«;
- obstoj LAS-a je smiseln; mlade uči o škodljivosti drog;

Odgovor št. 3

- alkohol kot prva droga v življenju ;
- občasno kadi tobak (na zabavi, z družbo);
- kajenje cigarete je danes nekaj »normalnega«, nič posebnega; kmalu bo tudi marihuana postala nekaj, kar je »normalno«;
- uživanje dovoljenih drog je pri mladih danes vsakdanje, »normalno«, neproblematično;
- obstoj LAS-a je smiseln, ker poučuje o drogah;

Odgovor št. 4

- veliko mladih posega po drogi;
- alkohol (vino) kot prva droga v življenju;
- iz radovednosti (kakšen je okus) je poskusila prvo drogo v življenju;
- zakoni na področju drog nimajo smisla; tudi prostori za kadilce/ nekadilce nimajo smisla;
- dejavnosti LAS-a so smiselne; mlade uči o drogah in kako zdravo živeti;

Odgovor št. 5

- pod besedo droga razume dovoljene in nedovoljene droge;
- alkohol kot prva droga v življenju;
- mladi so radovedni, zato marsikaj poskusijo;
- prepovedane in neprepovedane droge so vsakdanje, a je vseeno treba razmisliti o tem, kakšen vpliv imajo lahko na človeka;
- nižji sloj ljudi posega po drogi zato, ker želijo biti sprejeti v družbo;
- premalo je informacij o LAS-u; potrebno bi bilo več plakatov na šolah;

Odgovor št. 6

- zna ločiti med dovoljenimi in prepovedanimi drogami;
- alkohol (vino) kot prva droga v življenju;
- poleg alkohola, je enkrat poskusila cigareto;
- iz radovednosti poskusila prvo drogo v življenju;
- uživanje dovoljenih drog je »normalno« do neke meje (npr. dokler se ga kdo ne napije);
- prvič sliši za LAS Brežice; ne pozna kratice; ne ve, za kaj sploh gre.

* * *

Fotografija, posneta na eni od delavnic LAS-a Brežice, v: OŠ Bizeljsko, dne 11.10.2006

* * *